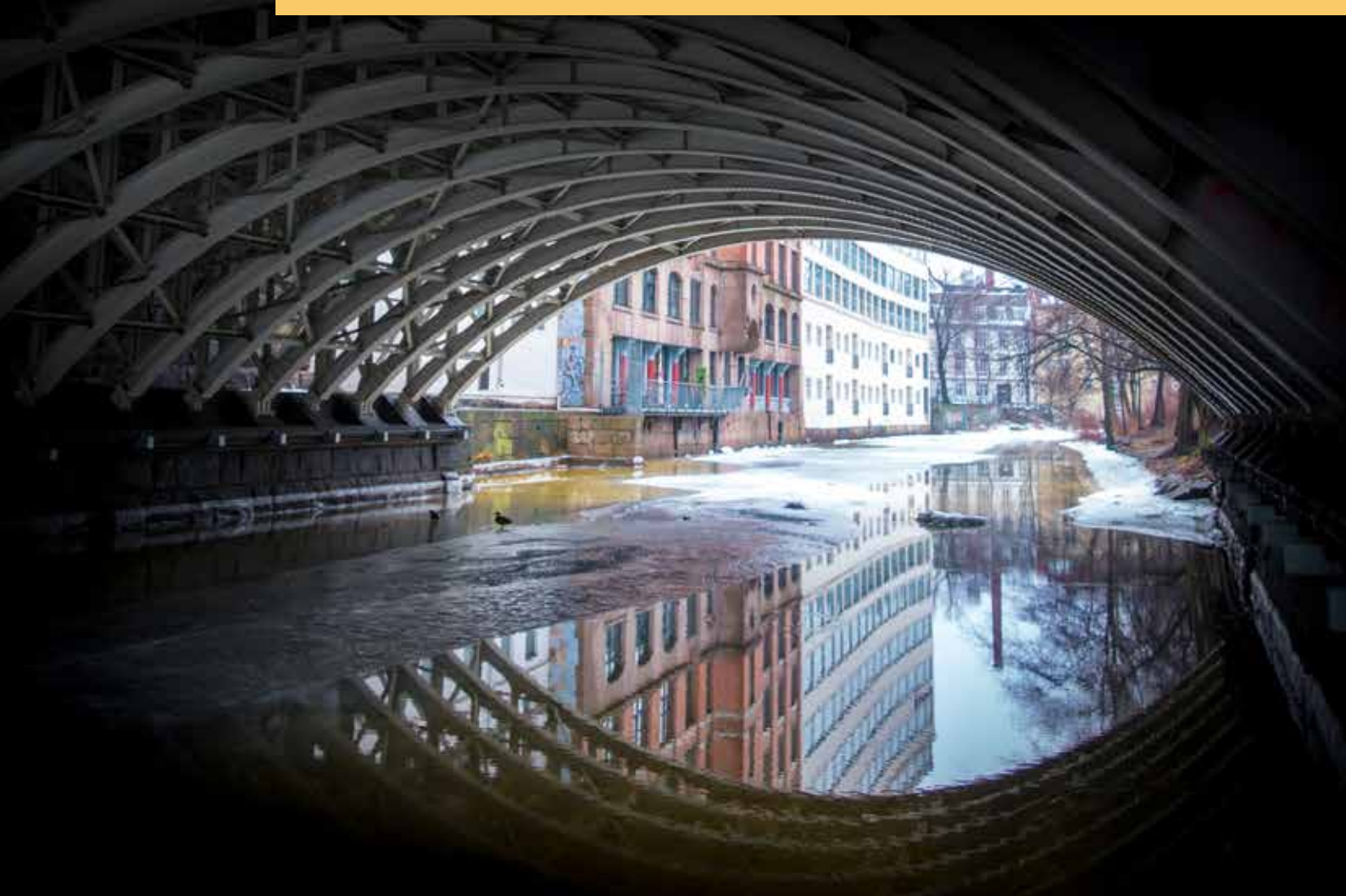

Barne- og ungdoms- kriminaliteten i Oslo

Rapport basert på data fra 2020

Innhold

Sammendrag	4
Kapittel 1	
– Innledning og metode	9
Rapportens formål og avgrensninger	9
Datagrunnlag	9
Begrensninger i datamaterialet og rapporten	10
Kapittel 2	
– Hvordan skal vi forstå utviklingen i ungdomskriminalitet?	11
Teoretisk utgangspunkt	11
Bevegelses- og handlingsmønster endret seg i 2020	13
Skjev fordeling av beskyttelses- og risikofaktorer, en sosialt delt by	14
Fra sosiale årsaker til handlingsvalg og rasjonalitet i 2020	16
Den registrerte ungdomskriminaliteten	17
Hvorfor en økning i gruppekriminalitet og gjentatt kriminalitet	21
Kapittel 3	
– Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i Oslo	23
Overordnet kriminalitetsbilde for barn og unge i Oslo	23
Kriminalitetsutvikling under 18 år fordelt på kjønn og aldersgrupper	26
Kriminalitetsutvikling unge voksne 18 til 22 år	32
Geografisk fordeling og utvikling	35
Kapittel 4	
– Utvalgte lovbruddskategorier	38
Vold	38
Vinning	54
Narkotika	60

Kapittel 5	
– Rus og utvikling i sentrum	64
Russituasjonen blant unge i Oslo	64
Unge i utsatte miljøer i Oslo sentrum	67
Kriminalitetsregistreringen i det geografiske sentrum av Oslo	71
Kapittel 6	
– Barn- og unge som begår gjentatt kriminalitet	74
Unge voksne med gjentatt kriminalitet 18-22 år	77
Fra gjentatt kriminalitet til kriminelle karrierer	78
Undersøkelse av personer som er registrert med gjentatt kriminalitet	79
Kapittel 7	
– Pandemiens påvirkninger og utvikling ved reåpning av samfunnet	90
Pandemiåret og ulik utvikling over og under 18 år	90
Pandemi og gjentatt kriminalitet	91
Utviklingen videre fra en pandemisituasjon	92
English summary	95
Litteraturoversikt	100

Sammendrag

Pandemiåret

Oslo ble i stor grad preget av koronapandemien i 2020. Pandemien med tilhørende tiltak preget hverdagen til barn og unge fra midten av mars og ut året og satte klare begrensninger både på skolehverdagen og fritiden. Pandemien gjorde at barn og unges bevegelses- og handlingsmønster ble klart endret. De mest merkbare og krevende tiltakene har for mange vært at man i mye større grad enn vanlig har tilbrakt mye tid hjemme. Store deler av skolehverdagen i 2020 ble for mange tilbrakt hjemme med digital undervisning. I tillegg har man ikke kunnet møte venner eller deltatt på fritidsaktiviteter i like stor grad som før pandemien.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Pandemiåret har bidratt til å tydeliggjøre Oslo som en delt by med tanke på fordeling av problemer og ressurser. De store ulikhetene i omfanget av risiko- og beskyttelsesfaktorer blant barn og unge har kommet klart frem det siste året. Mens noen områder av Oslo bærer preg av en sterk økonomi bærer andre områder mer preg av fattigdom og trangboddhet.

Områdene med trangboddhet og fattigdom har gjennom store deler av året hatt et høyere smitte-trykk enn delene av byen med mer ressurser. Dette har medført ulike vilkår for hverdagen til de unge. Mens noen i store deler av året har tilbrakt både skoletid og fritid hjemme i små leiligheter sammen med en stor familie, har andre i større grad fått være på skolen og har hatt mer boltreplass hjemme, både innendørs og utendørs. Forskning på virkningene av pandemien fra OsloMet¹

og NKVTS² viser at de unge som ikke hadde det bra hjemme fra før, ikke fikk det bedre under pandemien. Undersøkelsene peker også på at unge som var i en form for behandlingsløp ofte mistet tilgang på oppfølging og behandling under pandemien. Det påpekes imidlertid at en stor andel av unge mente smittevernstiltakene hadde en positiv effekt, trolig på grunn av mer tid med familie og mindre stress i hverdagen.

Registrert kriminalitet

Den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten har også tydelig blitt preget av pandemien, noen lovbruddskategorier mer enn andre. Uansett er det fortsatt grunn til å påpeke at det også i 2020 var mer enn 97 % av barn og unge i Oslo i alderen 10-17 år som ikke ble registrert med kriminalitet i Oslo. Andelen uten registreringer steg svakt fra 2019, og har holdt seg over 97 % de siste ti årene. Ungdomsbefolkningen øker og andelen barn og unge registrert med kriminalitet er mer stabil enn senere års økning i antall anmeldelser kan gi inntrykk av. De aller fleste barn og unge i Oslo er lovlydige, også målt for mindre aldersgrupper og i ulike deler av byen.

Pandemien har resultert i færre mennesker ute i det offentlige rom, og smittevernstiltak har bidratt til større avstand mellom folk som igjen har gitt færre konfrontasjoner. Samtidig har de ganske få personene som har oppholdt seg ute i det offentlige rom og på ulike oppholdssteder, som kjøpesentre, vært lettere å holde øye med på grunn av lite trengsel.

1) Bakken, A., Pedersen, W., von Soest, T. & M. Aa. Sletten (2020)

2) Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2020)

Både antall anmeldte personer og antall anmeldelser gikk klart ned fra 2019 til 2020. I 2020 ble 1374 personer i aldersgruppen 10-17 år registrert mistenkt i 1856 ulike anmeldelser. Dette var en nedgang fra 1517 personer i 2470 anmeldelser i 2019. For aldersgruppen 10-17 år kom nedgangen i 2020 utelukkende av færre registrerte gutter. For jentene i aldersgruppen var antallet det nest høyeste i siste tiårsperiode. Kun 2017 har vært høyere.

For aldersgruppen 18-22 år har registreringen i antall mistenkte personer og anmeldelser vært relativt stabil siden 2015. I 2020 ble det registrert 2310 mistenkte personer i 4859 ulike anmeldelser. Tilsvarende tall i 2019 var 2211 mistenkte personer i 4705 ulike anmeldelser. Nedgangen vi så blant de under 18 år gjelder altså ikke for aldersgruppen over 18 år. Personene over 18 år er i større grad selvstendige og uten samme kontroll fra foreldre enn de under 18 år, noe som trolig medfører et annet bevegelsesmønster og andre handlingsvalg og dermed en annen kriminalitetsutvikling.

Vold

Utviklingen av voldslovbrudd blant unge har vært en mye omtalt bekymring de senere årene. Et grunnleggende element for voldslovbrudd er dog at folk fysisk er på samme sted. Siden barn og unge i Oslo i mindre grad har hatt mulighet til å møtes fysisk i 2020, har dette naturlig nok satt sitt preg på voldslovbruddene som har sunket betydelig. Antall voldsanmeldelser er kraftig redusert, men antall mistenkte personer i disse voldsanmeldelsene er redusert i mindre grad.

Det var en nedgang på -30 % i registrerte voldsanmeldelser blant barn og unge under 18 år fra 2019 til 2020. Årene før det viste en økning hvert år fra 2013 til 2019, og økningen var tydeligst i årene etter 2015. Nivået i 2020 er imidlertid høyere enn det var i 2015 og 2016, og måler man andel mistenkte personer per 1000 innbyggere i aldersgruppen har 2020 det fjerde høyeste antallet de siste femten årene (6,7 personer per 1000 innbyggere).

Nedgangen i voldsanmeldelser i 2020 gjelder både aldersgruppen over og under 15 år og nedgangen er tydelig for både jenter og gutter. Antallet voldsanmel-

delser med skade eller grov skade gjelder et lite antall hvert år. I 2020 ble det totalt registrert 50 anmeldelser med skade, hvorav 19 for grov skade. Dette er det høyeste antallet de siste årene.

I voldslovbruddene med personer under 18 år som gjerningspersoner, var de fornærmede også under 18 år i litt over halvparten av anmeldelsene. Kjønnfordelingen for anmeldelsene viser at de mistenkte i hovedsak er registrert for vold mot noen av samme kjønn og i samme aldersgruppe.

Antall lovbrudd der offentlige tjenestepersoner anmeldte at de var utsatt for vold, trusler, hindring eller forulemping hvor gjerningspersonene var i aldersgruppen 10-17 år, ble redusert med -34 % fra 2019 til 2020, hvorav et stort flertall av disse lovbruddene skjedde mot politiet. Antallet anmeldelser i 2020 var fortsatt høyere enn i årene 2011-2017. Både registreringene de senere årene og nedgangen i 2020 dreide seg hovedsakelig om gutter 15-17 år. Av de fire kategoriene var det størst nedgang for forulemping og trusler. Vold mot offentlige tjenesteperson har vært svært stabilt siste tre år.

Antall registrerte lovbrudd for trusler økte markant fra 2015 til 2019, mens det også her var en nedgang fra 2019 til 2020. I hovedsak er det gutter som anmeldes for trusler, og det er også blant guttene vi ser nedgang siste år, både i aldersgruppen over og under 15 år. Omfanget av trusler med kniv gikk i 2020 ned til 18 anmeldelser etter 50 i 2019 og 23 i 2018.

For aldersgruppen 18-22 år var det i 2020 en svak nedgang i registreringen av antall anmeldelser for fysisk vold, mens antall anmeldte personer for fysisk vold var stabilt med 2019. Lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner har klart flere anmeldelser i denne aldersgruppen enn blant de under 18 år. Utviklingen fra 2019 til 2020 viste en svak økning til det høyeste i perioden 2011-2020. Anmeldelser for trusler var stabilt fra 2019 til 2020, mens antall mistenkte personer ble redusert. Det var nedgang for unge menn og økning for unge kvinner.

Ran

Registreringen for ran for barn og unge under 18 år økte hvert år fra 2016 til 143 mistenkte i 103 anmeldelser i 2019. I 2020 ble antall anmeldelser svakt redusert til 88, mens antall mistenkte i aldersgruppen gikk ned til 124 ulike personer.

Registreringen av ran er avhengig av både anmeldelsestilbøyelighet, politiets etterforskning og kunnskap om unge som begår kriminalitet. Økning eller reduksjon i antall registrerte ran for aldersgruppen er ikke ensbetydende med økning eller reduksjon i antall ran de reelt var involvert i. De 88 ranene i 2020 fordelte seg relativt jevnt med litt flere anmeldelser som fant sted i Ytre enn i Indre by. Ut ifra gjerningspersonenes bosted kom det i minst 73 av de 88 anmeldelsene en eller flere gjerningspersoner fra utenfor byområdet³ hvor ranet fant sted. Samtidig var det en gjerningsperson fra det lokale området med på ranet i minst 65 av de 88 ranene.

For aldersgruppen 18-22 år har registreringen for ran de siste årene vært klart lavere enn for de under 18 år. Antallet ran i aldersgruppen økte imidlertid til 71 anmeldelser i 2020 etter å ha vært stabilt på pluss/minus 50 anmeldelser de fire foregående årene. 50 av 71 anmeldelser i 2020 hadde gjerningssted i Indre by.

Narkotika

Politiets statistikk gir et dårlig bilde på omfanget av bruk av narkotika, statistikken viser i større grad politiets prioriteringer og ressurser. Med 221 narkotikaanmeldelser i 2020 var registreringen på det nest laveste de siste 10 årene. Som vanlig ble det, med kun 26 mistenkte, også i 2020 anmeldt svært få jenter under 18 år. Den klare nedgangen skyldes i all hovedsak færre anmeldte gutter. 150 anmeldte gutter i 2020 var det laveste antallet den siste tiårsperioden. For aldersgruppen 18-22 år er registreringen betydelig høyere enn for de under 18 år, men også her sank registreringen til 958 anmeldelser i 2020, det laveste i den siste femtenårsperioden.

SalTo-nettverket rapporterer om få unge som bruker andre rusmidler enn alkohol og cannabis. Selvrapporteringsundersøkelsen Ung i Oslo viste en klar økning i bruken av cannabis blant skoleungdom i

Oslo fra 2015 til 2018 og økning i både bruk og tilgjengelighet av cannabis ble også bekreftet i KoRus Oslo sin rustrendanalyse fra 2019. Salto-nettverket viste i 2020 til at holdningen til bruk av cannabis blant unge i Oslo er blitt mer liberal de senere årene. Koronapandemien, og også andre påvirkningsfaktorer utenfor Norge, medførte redusert tilgang på cannabis våren 2020. Dette bidro til høyere priser, lite tilgjengelig stoff og formentlig nedgang i antall anmeldelser. Koronatiltak gjorde også at politiet måtte holde mer avstand til ungdom, og dette medvirket formentlig til nedgangen i narkotikaanmeldelser.

Geografisk fordeling av kriminalitet

Geografisk fordeling av kriminalitet kan si noe om bevegelsesmønsteret til barn og unge. Erfaringsmessig er det slik at bevegelsesradiusen øker med alderen. Etter hvert som man kommer oppover i tenårene er det naturlig å bevege seg mer utenfor området man bor. For en by som Oslo er sentrumsområdet et mer naturlig sted å være jo lengre opp i aldersgruppen 10-22 år man kommer.

Bevegelsesmønsteret til de unge ble tydelig preget av pandemien i 2020. I 2020 hadde 45 % av registrert ungdomskriminalitet gjerningssted i Indre by, etter 61 % i 2019. Nedgangen i registrert kriminalitet blant de under 18 år i 2020 var størst i Indre by, men også i Ytre by var reduksjonen klar. Antall anmeldte personer sank også mer i Indre enn i Ytre by. Dette er naturlig ettersom smitteverntiltak i stor grad har begrenset bevegelsesmønsteret og handlingsmønsteret til de unge.

Reduksjon av barn og unge i Oslo sentrum og i de åpne rusmiljøene

Tall fra Uteseksjonen viser en nedgang i 2020 i antall unge personer de var i kontakt med. Nedgangen gjelder alle aldersgruppene under 23 år og både jenter og gutter. Dette vises også gjennom en nedgang i antall bekymringsmeldinger Uteseksjonen skrev til barnevernet i 2020.

De fleste unge som oppholder seg i Oslo sentrum er der for å treffe venner og holde på med aktiviteter det ikke er knyttet bekymring til. Samtidig er unge også

3) Indre og Ytre by delt i vest, øst og sør.

involvert i ulike aktiviteter i utsatte sentrumsområder hvor rus og kriminalitet inngår. Noen ungdomsmiljøer har vært samlet til tross for pandemi og smittevernstiltak i tilknytning til Oslo Sentralstasjon og områdene rundt. Aldersmessig er hovedvekten av ungdommene som oppholder seg på Oslo Sentralstasjon og områdene rundt mellom 13 og 16 år. Det er store ulikheter blant ungdommene i ungdomsgruppene. Noen er svært kreative og ressurssterke, mens andre har behov for ulik type hjelp.

Unge som begår gjentatt kriminalitet

Hvert år blir en svært liten andel av barn og unge i Oslo registrert med gjentatt kriminalitet. Disse personene er ikke en ensartet gruppe. De har ulike lovbrudd-profiler, ulik sosial tilhørighet og erfaringsbakgrunn. Noen har blitt registrert med flere anmeldelser på samme dag, mens andre er registrert med gjentatte lovbrudd gjennom hele året. Noen er registrert med gjentatte alvorlige volds- og ranslovbrudd, noen med en rekke bedragerier og andre er kun registrert med butikktysterier.

Antallet personer under 18 år som ble registrert med fire eller flere anmeldelser i Oslo kommune i 2020 var 120. Dette er en nedgang på -36 % fra 2019. Måler vi antallet unge personer registrert med gjentatt kriminalitet per 1000 innbyggere var tallet 2,31 i 2016, 3,60 i 2019 og 2,23 i 2020. De 120 registrerte i 2020 utgjorde kun 9 % av alle registrerte i aldersgruppen, men ble registrert i 40 % av anmeldelsene og preget totalbildet i stor grad også i 2020. Dette er imidlertid en betydelig mindre andel etter 49 og 46 % de to foregående årene.

I 2020 hadde 92 % av personene med gjentatt kriminalitet barnevernstilhørighet i Oslo. 58 % av personene hadde barnevernstilhørighet i Enhet øst, 25 % i Enhet sentrum og 8 % i Enhet vest. De resterende har tilhørighet utenfor Oslo kommune. 77 % av personene, som er den største andelen de siste ti årene, er født i Norge.

Fordelt på lovbruddskategorier viser fordelingen i 2020 at nedgangen i antall anmeldelser var spesielt stor for narkotikalovbrudd. Det var også en klar nedgang i antall anmeldelser for vold og trusler, herunder lovbrudd mot offentlig tjenesteperson.

Ran hadde kun en svak nedgang. Bedragerier skiller seg ut som eneste større lovbruddskategori som økte i registrering i 2020.

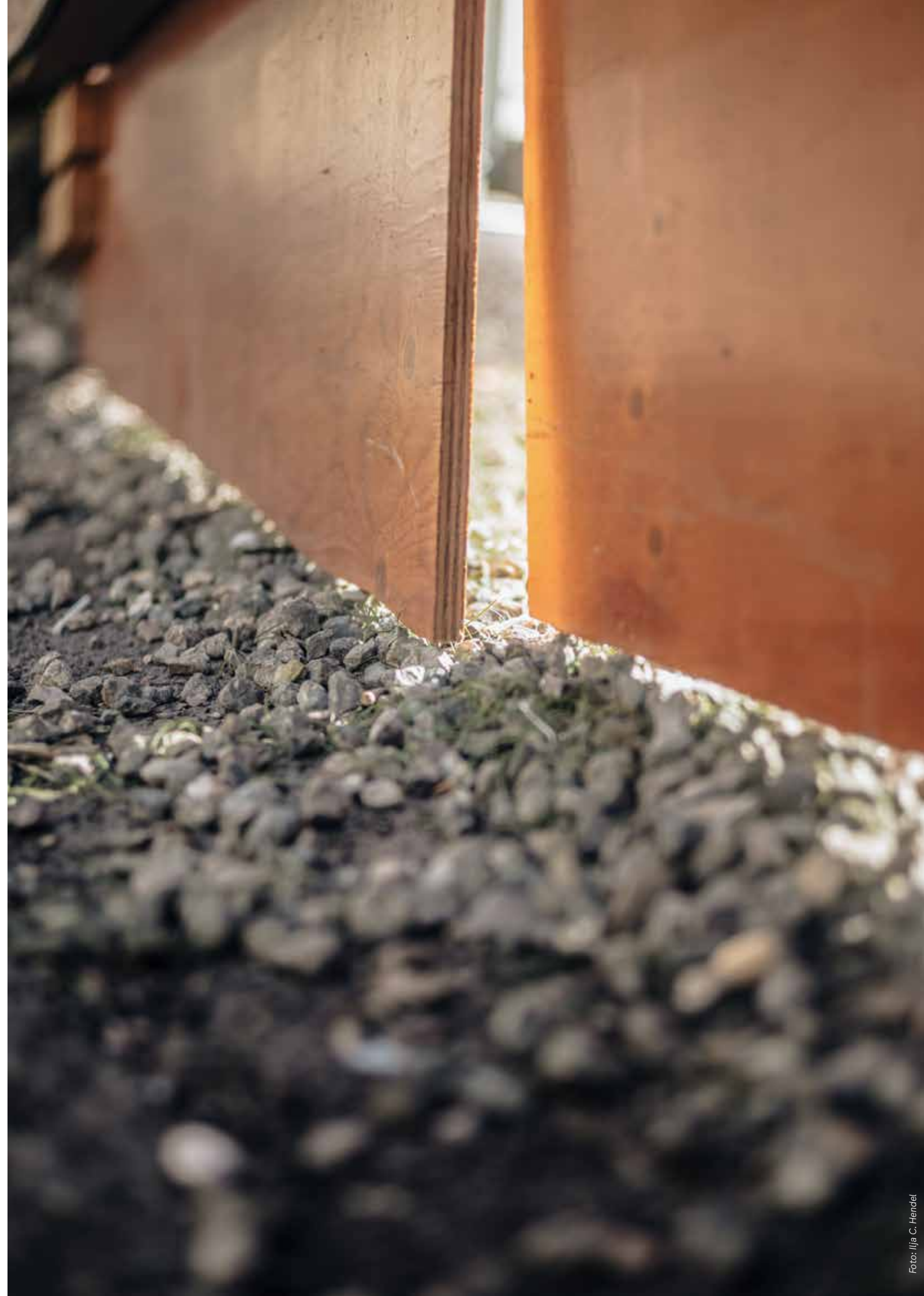
Andelen som ble registrert med gjentatt kriminalitet flere år på rad er også klart lavere i 2020 enn årene før. I 2020 gjaldt dette 32 % (60 personer) av de 188 med gjentatt kriminalitet i 2019. Selv om denne andelen gikk ned i 2020 er det mye å hente dersom samfunnet i større grad lykkes med å jobbe målrettet med unge som begår gjentatt kriminalitet, da det vil påvirke helheten i stor grad.

Utvikling etter pandemien

Nedgangen vi har sett i registrert kriminalitet i 2020 skyldes i stor grad koronapandemien og tilhørende smittevernstiltak. Viktige påvirkningsfaktorer har vært politiets begrensede kontrollmuligheter i tillegg til barn og unges reduserte bevegelses- og handlingsmønstre. Forskning på hvordan de unge har hatt det under pandemien fra OsloMet og NKVTS gir grunn til bekymring for hva som kan skje når samfunnet gradvis åpner opp igjen. Forskerne har påpekt at barn og unge som i utgangspunktet ikke har hatt det bra hjemme kanskje har fått det verre under pandemien. En rekke unge som var under en form for behandling har mistet tilgangen til tilbudet, og det er grunn til å anta at mange sårbare barn og unge i stor grad har ulike behov som ikke har blitt dekket siden pandemien inntraff.

Mange unge har tilbrakt mye tid hjemme i små leiligheter sammen med en stor familie. Erfaringene utover i 2020 og starten av 2021 viser stor grad av tiltakstrettethet og at sårbar ungdom allerede før pandemien er over har trukket ut i det offentlige rom hvor den sosiale kontrollen under pandemien er minimal.

Man kan forvente at disse bevegelsene forsterkes når det nærmer seg gjenåpning av samfunnet. Det er sannsynlig at sårbare unge vil trekke ut for å møtes i det offentlige rom før voksne ressurspersoner i form av fritidsklubbansatte, natteravner eller andre har fått tilbake sine systemer for tilstedeværelse og oppfølging. I tillegg kommer langtidsvirkningene av pandemien sannsynligvis til å slå skjevt ut i en allerede sosioøkonomisk delt by.

Kapittel 1

Innledning og metode

Rapportens formål og avgrensninger

Målet med denne rapporten er å styrke kunnskapen om kriminalitet og rusbruk blant barn og unge i Oslo. Rapporten inngår som en del av SaLTo-samarbeidet mellom Oslo kommune og Oslo politidistrikt (SLT i Oslo). Dette er et tverretattlig samarbeid for forebygging av kriminalitet og rusproblemer blant barn og unge i Oslo. Innenfor rammen av SaLTo har en slik rapport blitt publisert årlig siden 2006.⁴

Arbeidet med rapporten for 2020 har vært ledet av seksjon for Etterretning ved Felles Enhet for Etterretning og Etterforskning i Oslo politidistrikt og utarbeidet i nært samarbeid med SaLTo-sekretariatet. Uteseksjonen og Kompetansesenter rus – Oslo (begge Velferdsetaten i Oslo kommune) er bidragsyttere med kunnskap om rus-trender og unge i utsatte miljøer i Oslo sentrum. Også andre i SaLTo-nettverket har bidratt til rapporten ved å dele sin kunnskap.

Rapporten har til hensikt å underbygge SaLTo sin målsetting om å utvikle et helhetlig kriminalitetsforebyggende arbeid basert på kunnskap, analyse og erfaringer. SaLTo har også som eget innsatsområde å drive metode- og kompetanseutvikling og formidle kunnskap innen sitt virksomhetsområde. Gjennom kartlegging av barne- og ungdomskriminalitet og beskrivelse av tendenser og utfordringer innenfor rusbruk blant unge i Oslo, søker rapporten å styrke kunnskapsgrunnlaget for valg av målsettinger og tiltak i det forebyggende arbeidet. Dette inkluderer tiltak for rask og målrettet oppfølging av unge som har begått lovbrudd, og spesielt de som har begått gjentatte lovbrudd. Samtidig er noen av rappor-

tens tema inkludert for å frembringe oppdatert kunnskap direkte relatert til SaLTo sine valgte innsatsområder og tilhørende tiltak. Rapportens redegjørelse for kriminalitet som barn og unge utsettes for, skal understøtte en av SaLTo sine overordnede strategiske målsettinger om å samordne støtte til barn og unge som er utsatt for kriminalitet.

Årets rapport inneholder også et delkapittel med funn fra en egen undersøkelse om de som er registrert med gjentatt kriminalitet basert på en egen handlingsplan vedtatt i politirådet i Oslo i 2019. Denne undersøkelsen har derfor sine egne spesifikke målsettinger basert på handlingsplanen.

Rapporten har sitt hovedfokus på barn og unge under 18 år. Personer under 15 år er ikke strafferettslig ansvarlige, men begår kriminelle handlinger og har behov for oppfølging. På samme måte inneholder rapporten kunnskap om kriminalitet i aldersgruppen fra 18 til og med 22 år for å understøtte arbeidet med å utvikle gode modeller for det forebyggende arbeidet også overfor denne aldersgruppen (jf. SaLTo-samarbeidets definerte målgrupper).

Datagrunnlag

Rapporten gir i hovedsak en presentasjon av kvantitative data fra politiets straffesaksregister (STRASAK), bearbeidet spesielt for bruk innen SaLTo-samarbeidet. Av andre typer kvantitative data benyttes befolkningsstatistikk fra Oslo kommune og «registerdata» fra Velferdsetaten knyttet til deres innsats overfor barn og unge. Med hensyn til sistnevnte, utfylles disse med fagsattes kunnskap og erfaringer. Beskrivelsen av rustrender

4) Alle SaLTo-publikasjoner er tilgjengelige på nettsiden www.salto.oslo.no

bygger på ulike kilder fra forskningsfeltet samt erfaring fra ansatte i SaLTo-nettverket.

Alle kvantitative data om barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo er basert på egenprodusert statistikk laget på grunnlag av manuelle uttrekk fra straffesaksregisteret ved bruk av PAL for STRASAK. Databasen det søkes i er dynamisk og oppdateres flere ganger i døgnet. Uttrekk fra ulike datoer og klokkeslett kan føre til noe variasjon i tallene (f.eks. grunnet omkoding av saker). For denne rapporten har vi brukt søk til fjorårets rapport for hele tidsperioden 2005-2019 og lagt til et søk for 2020. Årstallene refererer til tidspunktet for føring av person som mistenkt i en anmeldelse.

Det har lenge vært behov for datagrunnlag om de unge som registreres med lovbrudd sitt bosted. I 2019 gjorde endringer i databasen det mulig å hente ut slike data. Dessverre er bostedsdata av ulik kvalitet i tidsperioden, slik at vi ikke har kunnet benytte oss av bostedsdata til sammenligninger over tid. Vi har imidlertid benyttet oss av disse dataen i vurderinger underveis, og de brukes for øvrig i SaLTo-samarbeidet regionalt og på bydelsnivå.

Nytt fra og med fjorårets rapport er at vi måler på antall anmeldelser og personer, og har gått bort fra å måle antall straffbare forhold slik det ble gjort tidligere. Begrunnelsen for dette er at vi har erfart at mange har hatt utfordringer med å forstå hva som måles som et straffbart forhold. Vi har valgt å skrive om og måle antall anmeldelser for lettere å få en felles forståelse av ulike tematikker.

For unge med gjentatt kriminalitet benytter vi oss av tidligere analyser som dreier seg om et eksakt utvalg av unge mennesker hvor bydelstilhørighet har blitt avklart manuelt for hver enkelt fra og med 2017. For delkapitlet med referanse til egen undersøkelse om unge som er registrert med gjentatt kriminalitet, har utvalget utspring i målemetoden for unge med gjentatt kriminalitet som brukes i denne og tidligere års SaLTo-rapporter. Selve undersøkelsen baserer seg imidlertid på andre uttrekk, et bredere utvalg av politiets kilder og er kombinert med data fra kilder utenfor politiet.

Begrensninger i datamaterialet og rapporten

For å kunne fastsette om personer og anmeldelser er aktuelle for SaLTo-rapporten må vi kjenne alderen til de aktuelle personene. Dette tilsier at vi i datamaterialet og rapporten kun behandler straffesaker hvor den antatte gjerningspersonen er kjent. Betegnelsene gjerningsperson eller mistenkt brukes i rapporten om personer som har blitt anmeldt og fått status som mistenkt, siktet eller domfelt. Det er viktig å presisere at dette ikke innebærer at personene nødvendigvis blir tiltalt eller dømt.

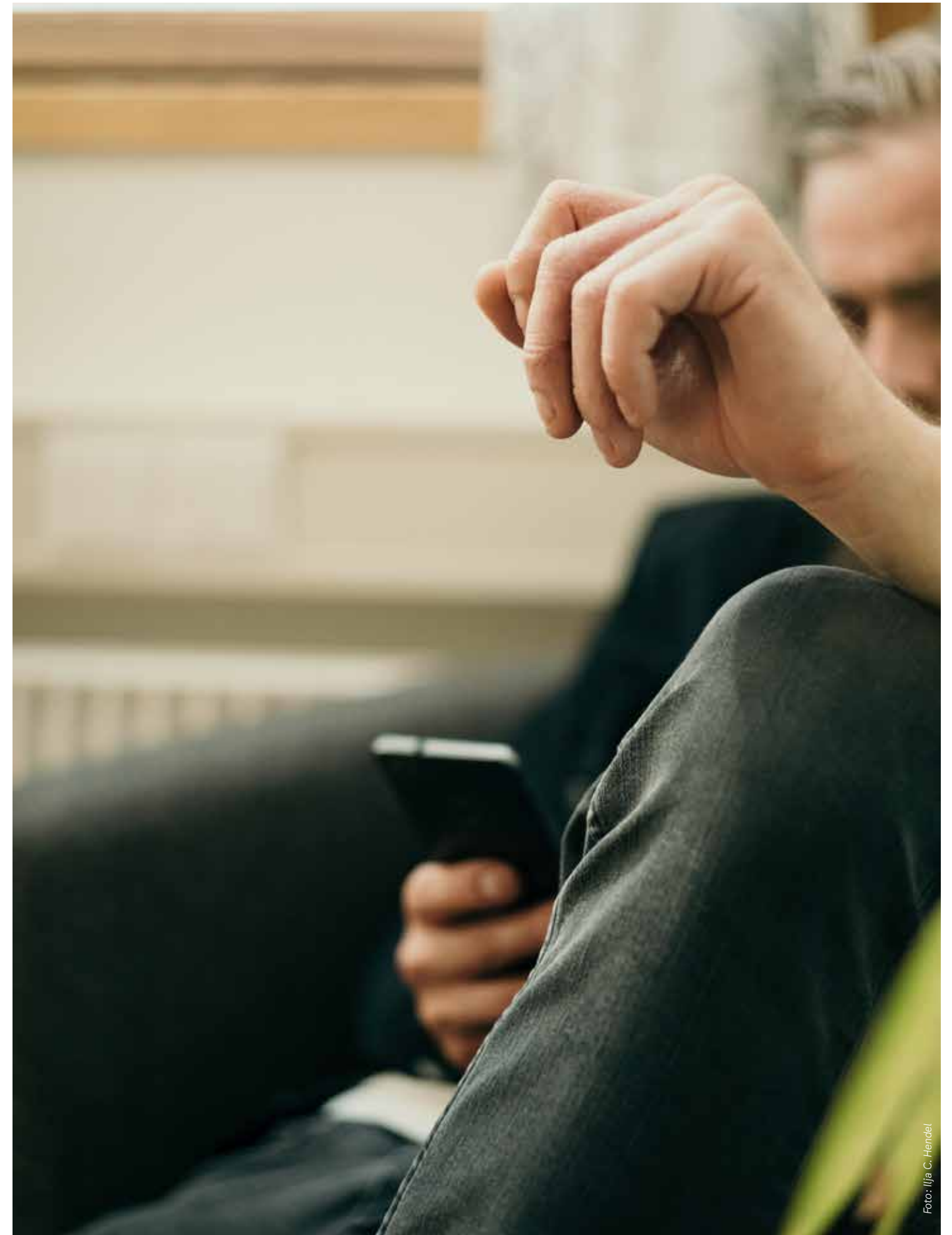
Vi har et hovedskille i statistikken mellom de som er under og over 18 år på gjerningstidspunktet og disse behandles oftest som to adskilte grupper. Likeledes går det et skille mellom aldersgruppen 10-14 år og 15-17 år. Den samme personen kan bli telt i begge aldersgrupper dersom han/hun blir registrert både før og etter fylte 15 år. Dette medfører også at dersom «Per» ble 18 år i løpet av 2020, regnes han ikke blant de som har begått gjentatt kriminalitet hvis han har tre anmeldelser som 17-åring og tre anmeldelser som 18-åring. Anmeldes «Per» derimot for fire eller flere anmeldelser som 17- og/eller 18-åring, blir han telt med i én eller begge aldersgruppene.

For tematikken «Unge som har begått gjentatt kriminalitet» måler vi gjentatt kriminalitet for de som blir registrert med fire eller flere anmeldelser⁵ i Oslo kommune i løpet av ett kalenderår. Siden målingen baserer seg på anmeldelser og ikke avgjørelser hvor skyld er avklart, bruker vi begrepet «Unge som er registrert med gjentatt kriminalitet» om målingen.

I rapporten undersøker vi også ulike lovbruddskategorier. Når disse deles opp i mindre underkategorier av kriminalitet, alder og kjønn må vi være oppmerksomme på at tallene kan være såpass lave i antall at små endringer likevel kan synes store i statistikken. Spesielt forsiktig bør man være i tolkning av geografisk utvikling av kriminalitet, der vi i årets rapport deler inn lovbruddene på indre og ytre by med undernivå øst, vest og nord.

Den registrerte kriminaliteten må ikke sidestilles med den reelle kriminaliteten i samfunnet. I neste kapittel vil vi diskutere hvordan ulike påvirkninger gir utslag både på den faktiske og den registrerte kriminaliteten. Ved behov for ytterligere detaljer om metode; se tidligere års-rapporter eller ta kontakt med Oslo politidistrikt.

5) En anmeldelse er ikke det samme som et straffbart forhold, men antall anmeldelser en person er mistenkt i er likt antall straffbare forhold vedkommende er registrert med. Derfor kan vi bytte ut begrepet straffbare forhold med anmeldelser uten endring i tallgrunnlaget.

Kapittel 2

Hvordan skal vi forstå utviklingen i ungdomskriminalitet?

Barne- og ungdomskriminaliteten er dynamisk og blir påvirket av mange elementer. Det er forventet og normalt med variasjon i den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten. Samtidig er det viktig å holde fast ved at den store majoriteten også i 2020, over 97 % av barn og unge i Oslo mellom 10 og 17 år, ikke er registrert med lovbrudd. Det er vårt utgangspunkt at de fleste unge har normative barrierer mot å begå lovbrudd fordi de mener det er galt.⁶

Det er likevel mange nyanser knyttet til lovbrudd. De aller fleste vil gjentatte ganger i løpet av livet bevisst eller ubevisst være på kant med loven, samtidig blir kun et lite fåtall registrert hos politiet. Årsakene og drivkreftene bak kriminelle handlinger er mange og varierer fra store makrofaktorer i samfunnet til enkelthendelser som påvirker konkrete valg og handlinger.

Teoretisk utgangspunkt

Ulike kriminologiske teorier og teorier om forebygging av kriminalitet peker på en rekke faktorer som påvirker kriminaliteten og hvordan man kan forebygge at kriminalitet skjer. Siden formålet med denne rapporten er å utvikle kunnskap som kan brukes kriminalitetsforebyggende, er det viktig å bygge en forståelse av utviklingen i ungdomskriminaliteten.

Gjennom den strafferettslige forebyggingsmodellen legges det til grunn at den kriminalitetsforebyggende effekten av politiets arbeid med straffesaker kommer gjennom individual- og almannsprevensjon. Modellen gir imidlertid ikke mer grunnlag for å analysere kriminalitetsutviklingen ut over at straff og oppdagelsesrisiko

(og dermed også sosial kontroll) forventes å ha en effekt på potensielle aktører. Det er likevel to andre hovedmodeller for kriminalitetsforebygging som vi kan bruke til å analysere og forklare mer rundt hvordan kriminalitetsutviklingen skjer⁷; den situasjonelle og den sosiale forebyggingsmodellen. I den situasjonelle forstås kriminaliteten og kriminalitetsforbyggingen ut fra den situasjonen og konteksten kriminaliteten skjer, mens i den sosiale forebyggingsmodellen forklares kriminaliteten gjennom momenter som gjør mennesker tilbøyelige til å begå kriminalitet.⁸ Vi vil bruke disse modellene i vår redegjørelse i dette kapitlet. Det har ingen hensikt å gjengi alle momenter i teoritradisjonene, men i vår forståelse av ungdomskriminaliteten i Oslo ønsker vi å tydeliggjøre momenter vi mener virker inn på utviklingen vi ser.

Et annet utgangspunkt for denne rapporten er Oslo politidistrikts trendrapport fra 2018⁹ som hadde som en av sine konklusjoner at det for de kommende årene var forventet mer ungdomskriminalitet og mer kriminalitet blant unge knyttet til kriminelle nettverk. Trendrapporten utforsket bakgrunnsfaktorer som har potensiale til å påvirke både befolkningens bevegelsesmønster, befolkningens vilje til å begå kriminelle handlinger og samfunnets bevegelse i forståelsen av hva og hvem som påtales for kriminelle handlinger.

I tillegg til å forespeile slike endringer over tid, lanserte rapporten begrepet pop-up kriminalitet som viser at trender spres fort i det digitale samfunn vi lever i. Trender fra andre land kan oppfattes av ungdom i Oslo, som bringer trenden hit. Fenomener kan komme fort

6) Bjørge (2015 s. 27)

7) Det er en rekke modeller og metoder for å dele opp kriminalitetsforebygging. Her går rett vi på de hovedmodellene som gir oss et bedre grunnlag for å forstå kriminalitetsutviklingen i 2020

8) Lie (2011) og Bjørge (2015)

9) Oslo Politidistrikt (2018)

for så å forsvinne igjen like fort. Rapporten vektla også at utviklingen i Oslo delvis må forstås som del av den globale utviklingen, noe pandemien det siste året har gjort relativt åpenbart.

Denne rapporten bygger i stor grad på kvantitative kriminalitetsdata om barn og unge som også påvirkes av andre ting enn den reelle ungdomskriminaliteten i samfunnet. I dette kapitlet skal vi derfor vise momenter som uavhengig av kriminalitetsutviklingen gjenspeiles i statistikken vi presenterer. Når vi i rapporten har et kritisk blikk på registreringspraksis, politiets kontrollatferd og andre samfunnsskjevheter er det for å nansere bildet bak årsakene til kriminaliteten og nivået på den registrerte kriminaliteten, ikke for å nedtone alvorligheten.

Dette kapitlet gir ingen entydig fasit, men vi peker på faktorer som bør være med i en diskusjon om ungdomskriminaliteten i Oslo. I denne rapporten bygger vi videre på tidligere års rapporter og har ikke gjort dypdykk i ny forskning på området. Behovet for ny vurdering av momentene er likevel tydelig da pandemien i 2020 har preget både den faktiske kriminaliteten og kriminalstatistikken. Vi står fortsatt midt oppi pandemien når vi skriver dette og ser daglig dens store påvirkning også på dette kriminalitetsområdet. I tillegg til å diskutere pandemiens påvirkning på ungdomskriminaliteten i 2020, vil vi senere i rapporten diskutere hva vi kan forvente av utvikling etter pandemien.

Et år med pandemi har gjort oss ekstra oppmerksomme på at befolkningens bevegelsesmønster, valg man gjør og samfunnets kontroll også dreier seg om hvilke muligheter man har og valg man tar innenfor de rammene man til enhver tid lever under. I denne rapporten er det ikke bare viktig at pandemien har virket inn, men vi trenger en grunnleggende forståelse av hvordan pandemien har virket inn på barne- og ungdomskriminaliteten.

Bevegelses- og handlingsmønster endret seg i 2020

Rutineaktivitetsteorien er et av flere viktige grunnlag for situasjonell kriminalitetsforebygging. Et viktig punkt fra teorien er at kriminelle handlinger blant annet kan tolkes som et utslag av normale bevegelser i samfunnet.

For at lovbrudd skal finne sted er man ut fra rutineaktivitetsteorien avhengig av at tre elementer opptrer samtidig; motiverte gjerningspersoner, tilgjengelige objekt/offer og et «passende» sted med manglende voktere.¹⁰ Dersom personer ikke beveger seg til de «passende» stedene har vi verken motiverte gjerningspersoner eller tilgjengelige offer på de aktuelle stedene. Alle deler av teorien er imidlertid ikke like aktuell for alle kriminalitetsformer, siden samfunnet også sanksjonerer lovbrudd som ikke har offer.

For kriminalitetsformer som krever fysiske møter mellom offer og gjerningsperson er det et spørsmål om hvor folk fysisk har beveget seg. Ungdommens bevegelsesmønster har åpenbart blitt påvirket av pandemien og pålagte tiltak. For denne rapporten spør vi oss hvor ungdommene har beveget seg i 2020 og hvor mye mindre de har beveget seg. For de kriminelle handlinger som er avhengig av et tilgjengelig offer, har det begrensede bevegelsesmønsteret i 2020 gjort at det også har vært færre offer som har beveget seg til steder der de kunne blitt utsatt for kriminalitet.

Samtidig har det også vært en bevegelse i den tredje delen med «passende» steder uten voktere. I den forebyggende delen av teorien om rutineaktivitet er det viktig at for hver av de tre delene eksisterer mulige forebyggende aktører. Det er kontrollører som kan passe på de motiverte gjerningspersonene, «voktere» som hjelper potensielle offer og «managere» som passer på på ulike steder.¹¹ Disse aktørene har også fått begrenset sin bevegelses- og handlingsfrihet i takt med pandemiltak, noe som åpenbart har endret samfunnets sosiale kontroll på ulike vis i det offentlige rom i byen. Oppdagelsesrisikoen har dermed også minsket. Vi kommer tilbake til den formelle kontrollen fra politiets side under vurdering av den registrerte kriminaliteten.

Handlingsmønsteret endrer seg på bakgrunn av hvor, og i hvor stor grad, ungdom beveger seg. Den nødvendige konklusjonen er at når bevegelsesmønsteret blir redusert, blir det ikke begått like mange kriminelle handlinger i det offentlige rom. Et eksempel er at skolehverdagen var annerledes i 2020. I perioder med nedstengning hadde store deler av ungdomsmassen hjemmeskole. Når de fysiske møtene mellom ungdom-

men reduseres, kan vi se færre konflikter, mindre fysisk vold og færre tyverier. I tolkningen av kriminalitetsdata er det imidlertid viktig å huske at det har vært ulike varianter av smitteverntiltak gjennom året, på forskjellige steder i byen og mellom ungdomsskoler og videregående skoler ut fra lokalt smittenivå. Noen har knapt hatt hjemmeskole bortsett fra den første nedstengningen i mars 2020, mens for andre ble skolehverdagen i store deler av 2020 tilbragt hjemme med digital undervisning og de effekter det medfører på godt og vondt.

En annen effekt kan være forflytning av både hvor mennesker beveger seg og hvor kriminaliteten oppstår. I løpet av 2020 ble digitale hjelpemidler i større grad tatt i bruk- også av ungdom. Når kommunikasjon mellom ungdom flytter seg til en digital hverdag vil også mobbing, konflikter og eventuelle kriminelle handlinger som trusler flytte med. Medietilsynet viser til at andelen i befolkningen som har opplevd hatefulle ytringer på nett økte fra 2 % i 2019 til 7 % i 2021.¹² For unge voksne i Oslo har nedstengning av utesteder i store deler av 2020 gjort at kriminaliteten tilknyttet utesteder i indre by ble kraftig redusert. Samtidig har vi for unge voksne sett en økning i fysisk vold andre steder i byen der de har møttes på andre arenaer som på ulike offentlige steder, hjemmefester og lignende. Der utestedene har sine ansatte «voktere», vil det i mindre grad være voktere på de stedene aktivitetene flyttet seg til.

Skjev fordeling av beskyttelses- og risikofaktorer, en sosialt delt by

I rapporten har vi delt opp og målt den registrerte kriminaliteten etter ulike bakgrunnsfaktorer som kjønn, alder og gjerningssted. Det er imidlertid ikke slik at disse bakgrunnsfaktorene sier noe om årsaker til kriminalitet. Personer begår ikke kriminalitet fordi de for eksempel er gutter, tenåringer eller tilhører en etnisk minoritet. Å være gutt, tenåring eller å tilhøre en etnisk minoritet får ikke noen til å stjele, bryte seg inn i en bil eller tenne på en skolebygning. Hadde disse faktorene alene vært årsaker til kriminalitet, ville langt flere med de nevnte faktorene begått og blitt registrert med kriminalitet.

Beskyttelses- og risikofaktorer¹³ er elementer rundt ungdommene som enten styrker eller svekker deres

muligheter i livet. Beskyttelsesfaktorer vil si positive elementer i hverdagen til den enkelte, som er med på å styrke evnen til å ta gode valg. Eksempler på dette er å ha en tett og god relasjon til foreldre og foresatte eller andre betydningsfulle voksenpersoner, og at disse er positivt engasjerte i de unges liv. Tradisjonelle risikofaktorer kan finnes hos individet selv eller i miljøet rundt individet, og kan ha mange ulike former. Eksempler på risikofaktorer er dårlig selvtillit og selvbilde, mangelfull emosjonell kontroll, skoleproblemer, en dysfunksjonell familie eller utsatt for vold.

Den sosiale forebyggingsmodellen handler tradisjonelt om å hindre slike risikofaktorer eller tilføre beskyttelsesfaktorer for å påvirke enkeltungdom i riktig retning. De forebyggende aktørenes rolle er gjerne forskjellig; politiets rolle er ofte begrenset til å hindre risikofaktorer, mens andre aktører kan jobbe mer i begge retninger. Beskyttelses- og risikofaktorer kan også vurderes på makronivå hvor fordelingen av ressurser kan ses for samfunnet som helhet. En av de viktigste makrofaktorene vi ser spiller inn på utviklingen av ungdommers liv, er skjevfordeling av ressurser. Forskjellene på rike og fattige i Norge øker, spesielt i Oslo, og andelen barn og unge som lever i familier som bor trangt og er fattige over tid, øker.¹⁴ Fattigdom og trangboddhet er heller ingen direkte årsaker til kriminalitet, men er risikofaktorer, ofte i kombinasjon med andre faktorer.

Ung i Oslo¹⁵ utfyller bildet av en geografisk delt by. Undersøkelsen viser at ungdom som vokser opp med mye ressurser hjemme gjennomgående er mer fornøyd med foreldre, skole, fritid og venner. Ungdommene som vokser opp i Groruddalen og Søndre Nordstrand er generelt mindre fornøyd med lokalmiljøet sitt enn ungdom andre steder er med sitt lokalmiljø. Det er flere i østlige bydeler enn i vest som rapporterer at de har vært i slåsskamp og som truer eller mobber andre. Samtidig er det langt flere ungdommer i vest og de indre bydelene som bruker cannabis og drikker alkohol.

I teoriretningen situasjonell handlingsteori drar Wikstrøm fram at slike sosiale faktorer ikke kan analyseres som direkte årsaker til kriminalitet. De spiller mer inn på hvem som opptrer i situasjoner der kriminalitet skjer og på hvem som i situasjonen er mer eller mindre

10) Lie (2011)

11) Se eks. Tilley (2009) og Lie (2011)

12) Medietilsynet (2021). Undersøkelse gjennomført november/desember 2020

13) Se f.eks. Lie (2011) og Bjørge (2015)

14) Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017) og Ljunggren m.fl. (2017)

15) Bakken A. (2018)

tilbøyelig til å begå kriminalitet. Han forklarer dem som «årsaker til årsaker» i situasjonene der kriminaliteten skjer.¹⁶ I vår sammenheng blir det spørsmål om hvordan disse faktorene spiller inn på at ungdom opptrer i de situasjonene de gjør, hvordan disse faktorene gjør noen ungdommer mer tilbøyelig til å begå kriminalitet og hvordan disse faktorene gjør noen ungdommer mer sårbare for å bli utsatt for ulike kriminalitetsformer.

Mange av ungdommene i familier med vedvarende dårlig råd tilbringer mye tid i det offentlige rom. I det offentlige rom er det større risiko for å havne i uønskede miljøer og situasjoner, noe som igjen kan gi risiko for å utøve eller bli offer for kriminelle handlinger¹⁷. Vi antar at kulturelle årsaker i minoritetsbefolkningen, som blant annet gir forskjeller mellom kjønnene når det gjelder den sosiale kontrollen, spiller inn på at det er guttene som blir ekstra synlige i det offentlige rom.

Pandemien har i tillegg tydeliggjort at ungdommer og unge voksnes valgmuligheter har vært forskjellige innad i Oslo. Kriminalitetsregistreringen gikk klart ned i mars 2020, deretter ser vi store forskjeller i utviklingen basert på alder og geografisk område i Oslo resten av året. NOVAs ungdataundersøkelse fra våren 2020 om koronatiltakenes effekt, viste at ungdom i Oslo øst og i minoritetsmiljø ble mer isolert enn ungdom i Oslo vest. De som ikke hadde det bra hjemme fra før, fikk det verre under nedstengningen. Samtidig var det i denne perioden mange ungdommer som rapporterte at nedstengningen hadde en positiv effekt. Smitten har tidvis gjennom året rammet skjevt i Oslos bydeler, men det var ungdom i ytre by øst som var flinkest til å følge smittevernregler våren 2020.¹⁸

Ut over året har trolig de fleste innbyggere i Oslo kjent på tretthet overfor pandemien og tiltakene. Personer som bor med mange andre i små boliger har merket tiltakene i større grad enn personer som har mer plass å boltre seg på både innendørs og utendørs. Dermed har trangboddhet, eventuelt kombinert med sosiale årsaker i hjemmet, muligens ført til en enda større utstøting ut på gata under pandemien. Det trygge hjemmet, eller mangelen på det, legger føringer for alle ungdommers bevegelser og valg.

NKVTS landsomfattende undersøkelse fra våren 2020 slo fast at «*Krisen rammet ekstra hardt ungdom som i utgangspunktet hadde et hjelpebehov*». En av seks av ungdommene i undersøkelsen forklarte om minst én form for vold eller overgrep i løpet av de åtte ukene skolen var stengt på våren, og ungdom i lavinntektsfamilier og der foreldrene hadde psykososiale vansker var mer utsatt for alle former for vold og overgrep. Mange unge opplevde også reduksjon eller opphør av kontakt med behandlere eller kontaktperson i barneverntjeneste under nedstengingen.¹⁹

I den situasjonelle handlingsteorien vektlegges det at ungdommene møter kriminelle muligheter i situasjonen med sin egen motivasjon som gjør dem mer eller mindre tilbøyelige til å velge kriminelle handlinger. Mye av motivasjonen kan påvirkes av de ulike sosiale aspekter som vi nevner som beskyttelses- og risikofaktorer. Der pandemien har medført en forverring i den sosiale situasjonen til noen av ungdommene, kan vi i tillegg til de beskrevne utstøtingsmekanismene også forvente en forskyving i motivasjon. Den samme utviklingen skjer formentlig i sårbarheten som gjør ungdom til potensielle offer i ulike situasjoner.

Fra sosiale årsaker til handlingsvalg og rasjonalitet i 2020

Teorien om rasjonelle valg i situasjonell forebygging hviler på tanken om at kriminalitet er veloverveide handlinger hvor man tar seg tid til å tenke kost og nytte. Teorien har vært mye kritisert, blant annet fordi det i barn og unges liv åpenbart ikke alltid er rom og tid til veie ulike handlingsvalg. Ungdommer tar trolig i enda større grad enn voksne valg og utfører handlinger impulsivt.

En annen vurdering av rasjonalitet er at menneskers forståelse og valg baseres på bruk av to motstridene systemer. Det ene er det intuitive som brukes for å ta raske avgjørelser, det andre systemet er det logiske som kan overstyre det intuitive. Utfordringen er at det intuitive er så sterkt at det overstyrer det logiske og mennesker feiloppfatter situasjoner gjennom en rekke skjevheter som betegnes som «heurestikker».²⁰ Når selv voksne, erfarne forskere sliter med dette, må vi forvente

at marginaliserte ungdommer i situasjoner som oppstår på gata tar mange handlingvalg uten at de bruker sitt logiske system.

Livet består av mange små og store handlingsvalg. Når en ungdom tar valg er det uansett ut fra sin egen forståelse av verden og ikke basert på den rasjonalitet voksne gjenkjenner. Situasjonell handlingsteori vektlegger også konteksten og motivasjonen som ligger i situasjonen ungdom tar valg og utfører handlinger. Dette er spesielt tydelig der ungdom opptrer i grupper hvor man gjerne blir påvirket av omgangskretsen sin.

Uavhengig av hvor stor rasjonalitet man tilskriver ungdommers valg, er den teoretiske forståelsen likevel viktig da vi ser at når det skjer større endringer i ungdommers forståelse av noe, kan dette påvirke valgene i en gitt situasjon. Et tydelig eksempel er holdninger til rusmidler og rusmiddelbruk. En ungdomsbefolkning som både bruker alternative kilder til kunnskap og er mer tilbøyelig til å teste grenser, vil kunne medføre flere handlinger som krysser grensen til kriminalitet.

På spørsmål til SaLTo-koordinatorene i bydelene i Oslo har vi fått til dels ulike svar på hvordan ungdommene i bydelene har opplevd pandemien. I ytre by øst, hvor ungdommene fulgte reglene best i starten, er det flere tilbakemeldinger som tilsier at en stor andel av ungdommene har gått lei. Mange har tilbrakt mye mer tid hjemme enn de pleier å gjøre, og fritidstilbud har i liten grad vært tilgjengelige. Noen har funnet alternative steder å møtes på som kjøpesentre, garasjer og trappeoppganger hvor de har samlet seg uten noen form for voksenkontroll.

Tiltakstrettheten som har etterfulgt pandemien og dens ulike tiltak, har formentlig gjennom året endret forståelsen av tiltakene og dermed etterlevelsen av disse. Det rasjonelle valget for unge i vurderingen av å trekke ut fra bopel og møte andre versus å overholde smitteverntiltak har formentlig variert med grad av trangboddhet, hjemmesituasjonen og tiltakstretthet.

Den registrerte ungdomskriminaliteten

Den faktiske kriminaliteten er stort sett den viktigste faktoren for hvordan kriminalstatistikken utvikler seg.

Kriminalstatistikken påvirkes imidlertid også av en lang rekke faktorer som skal til før en handling blir registrert som kriminalitet og knyttet til en ungdom i aldersgruppen. Det er derfor ikke formålstjenlig å automatisk konkludere med at økt registrering tilsier økt reell kriminalitet. Man kan heller ikke trekke en linje fra registreringsnivået de siste par årene og forvente en tilsvarende utvikling i årene som kommer.

Barn og unges kriminalitetsregistrering er avhengig av at det er ført mistenkte i rett alder inn i anmeldte saker. I saker som anmeldes uten kjent gjerningsperson, er registreringen avhengig av etterforskning. Ulike former for kriminalitet vil gjenspeiles på forskjellige måter i kriminalstatistikken.

Når vi teller anmeldelser registrert på barn og unge etter registreringstidspunkt, tar vi ikke høyde for avgjørelsen i saken på et senere tidspunkt. Det er derfor et ukjent omfang av falske positive; hendelser som er anmeldt, men som i realiteten ikke er straffbare. Likeledes vet vi lite om falske negative; lovbrudd som finner sted, men som ikke anmeldes. Faktorer som påvirker hva som anmeldes og hva som forblir mørketall varierer blant annet med medias dagsorden og politiets prioriteringer og ressurser. Også relasjonen mellom gjerningsperson og offer, graden av krenkelse for offeret samt eventuelt ubehaget for offeret ved å anmelde, påvirker anmeldelsestilbøyeligheten.

Det er grunn til å tro at anmeldelsestilbøyeligheten blir påvirket av ulike faktorer for barn, unge og voksne. Barn og unge må, i tillegg til faktorene som nevnt over, forholde seg til relasjonen til foreldre, skamfølelse og foreldrenes tillit til politiet. Vi vet at tilbøyeligheten til å anmelde lovbrudd øker dersom lovbruddene begås av personer man ikke kjenner eller av personer som tilhører en gruppe majoritetskulturen vanligvis omtaler som et sosialt problem og som det er vanlig å kriminalisere.²¹ Innbyggerundersøkelser og offerundersøkelser kan brukes for å supplere og korrigere bildet av kriminaliteten. Imidlertid vil heller ikke de gi et fullstendig bilde av kriminaliteten siden vi også her kan oppleve både falske positive og falske negative.

En del av kriminaliteten avdekkes av politiet uten at det finnes et konkret offer, og er dermed avhengig

16) Wikström (2014)

17) Brattbakk, Ingar og Bengt Andersen (2017) og Hyggen m.fl. (2018)

18) Bakken, Pedersen, Von Soest og Sletten (2020)

19) Hafstad og Augusti (2020)

20) Kahneman (2013)

21) Lomell, H. M. (2017)

av politiets ressursbruk og prioriteringer. Betydningen av samfunnets egne kontrollmekanismer og politiets mulighet til å påtale kriminelle handlinger ble tydeliggjort i 2020. Tilbakemeldinger innad i politiet tilsier at pandemiltak hadde en effekt på politiets atferd og dermed på avdekking av kriminalitet. Det viktigste eksemplet er avdekking av narkotika, der det å opprettholde den nødvendige avstanden (smitteverntiltak) har redusert antall hendelser der politiet «kontrollerer» og finner narkotika på ungdom. Samfunnets uformelle sosiale kontroll har også vært begrenset i det offentlige rom siden de fleste voksne har holdt seg unna på grunn av smittefare.

Mens samfunnet var stengt ned helt eller delvis, har tilbakemeldinger vært at det var vanskelig å gjennomføre den nødvendige straksetterforskningen i en del saker. Et eksempel er innhenting av overvåkningsvideoer som ble vanskeliggjort av både etterforskere på hjemmekontor og stengte lokaler å hente videoer fra.

Overgangen til en mer digital hverdag med flere kriminelle handlinger på nett har vanskeliggjort etterforskningen i en del saker. Å opptre anonymt er enklere på nett og det kreves dermed mer kunnskap og ressurser for å oppklare slike saker. Det er også sannsynlig at den digitale overgangen ikke har resultert i samme anmeldelsestilbøyelighet som handlinger i det fysiske rom. Selv om fornærmede skulle kjenne gjerningspersonen er anmeldelsestilbøyeligheten avhengig både av at offeret ser den ubehagelige handlingen som kriminalitet og at vedkommende mener politiet er rette instans til å håndtere det som har skjedd.

Digitale handlinger oppfattes sannsynligvis annerledes enn de i det fysiske rommet, og det finnes håndteringsmekanismer i for eksempel sosiale medier mot de som bryter reglene. 18 % av 9-18 åringer i medietilsynets undersøkelse hadde brukt rapporteringssystem i sosiale medier for stygge kommentarer i 2020. 50 % av jentene hadde også blokkert noen som ga seksuelle kommentarer.²²

Påvirkning av statistikken fra politiet og andre

Politiblikket²³ er en annen faktor som påvirker den registrerte kriminaliteten i ulik grad for forskjellige lovbrudd.

Politiblikket kan forklares som politiets måte å tolke en situasjon på. Politiblikket styres av politibetjentes erfaring og etatskunnskap. Hvilke personer og hvilke handlinger som kan observeres i det offentlige rom, og som dermed er tilgjengelige for kontroll fra politiets side, er med på å påvirke statistikken. Siden det ikke er tilfeldig hvem som oppholder seg i det offentlige rom, er det heller ikke tilfeldig hvem som blir kontrollert av politiet i det offentlige rom og som eventuelt blir registrert med kriminalitet avdekket av politiet.

I ulike offentlige etater og private bedrifter kan det eksistere forskjellige fortolknings- og reaksjonsmåter overfor uønskede hendelser og lovbrudd. Mens noen ønsker å løse konflikter eller mindre lovbrudd med megling eller dialog, kan andre ha en lavere terskel for å forfølge konflikter og hendelser strafferettslig.

I deler av 2020 har tiltak mot pandemien medført at politiets fysiske mottak av anmeldelser har vært mer stengt enn før. Antall digitale anmeldelser økte generelt i 2020, men ser vi på de i vårt materiale økte antallet kun fra 10 i 2019 til 18 i 2020. Selv om anmeldelser også kan komme inn på annet vis, må vi derfor anta at noen som ville anmelde en hendelse de var utsatt for, ikke har anmeldt likevel. Omfanget av dette er ikke mulig å vite eller måle da dette er en del av mørketallene.

Et viktig utgangspunkt når vi i denne rapporten viser registrert kriminalitet over ti eller femten år, er at politiets organisering, prioritering og kriminalitetsforebyggende arbeid har endret seg i løpet av perioden. Politianalysen²⁴ som ble utarbeidet på bakgrunn av terroren i 2011, medførte en reform av norsk politi for blant annet å sikre god beredskap i akutte situasjoner. Et viktig redskap var da bedre kunnskap om kriminalitet gjennom etterretning og analyse. Dette skulle gi politipatruljen bedre grunnlag for å håndtere de ulike hendelsene de støter på. Færre og mer profesjonaliserte operasjonssentraler og samling av de operative ressursene var noen av flere andre momenter i reformen.

I de tilfeller der kraftsamlingen har gjort at de operative politipatruljene betjener en større krets enn før, er det blitt vanskeligere å ha kunnskap om alle steder og miljøer kretsen består av. Også politifolk må håndtere heuristikker²⁵ som gir skjevheter i menneskers oppfat-

telser av verden. Ved en hendelse som ikke er planlagt vil en politipatrulje som kommer til stedet utenfra måtte opptre på bakgrunn av den begrensede informasjonen i meldingen til politiet og allerede ervervet kunnskap om fenomen, sted og de involverte. Dersom realiteten er annerledes enn forventet kan politibetjentenes atferd, som er logisk ut fra betjentenes forståelse, virke uforståelig utenfra for den som har mer kunnskap om den reelle situasjonen.

Forskning på politireformen fra OsloMet med intervju av operative politiansatte, viser at de melder om at samlingen av operative ressurser har gjort at politipatruljer styres mer fra operasjonssentralen og oftere kommer til stedet utenfra og at «*politiansatte i større grad kjører fra oppdrag til oppdrag framfor å drive oppsøkende forebygging*»²⁶. Halvparten av de ansatte i Oslo politidistrikt som deltok i undersøkelsen mente at behovet for å ha ledige patruljer i beredskap gjorde at de i større grad ble sittende i patruljebilen å vente enn å gå ut av bilen for å snakke med folk.

Det OsloMet sin undersøkelse trolig ikke fanget opp er at det gjennom de siste årene er ansatt en rekke nye forebyggere ved noen forebyggende enheter i Oslo. Dette er ansatte som skal arbeide med forebygging som et dedikert fagområde, og som siden de ble ansatt har blitt lært opp og kjent med kretsen sin. Dobbeltbevegelsen med mer styring av operative ressurser og flere som arbeider med forebygging som et dedikert fagområde kan muligens på sikt medføre færre «tilfeldige» kontroller og mer planlagt kriminalitetsforebygging mot definerte problemområder.

Et viktig spørsmål å stille er om de organisatoriske endringene medfører endringer i politiblikket. Dersom politipatruljene i Oslo sjeldnere kommer i kontakt med publikum utenom på oppdrag der det allerede har oppstått et problem, vil det påvirke deres oppfattelse av lokalsamfunn og miljø – og dermed øker faren for heuristikker og misforståelser. En vridning til styring av ressurser på bakgrunn av etterretningskunnskap vil også kunne gjøre noe med oppdagelsesrisikoen og kriminalitetsregistrering på de kriminalitetsfelter og/eller de geografiske områder der ressursene brukes.

Strukturelle skjevheter vanskeliggjør dialog

Noen ungdommer har, til tross for pandemien og smitteverntiltak, oppholdt seg mye i det offentlige rom også i 2020, men verken under pandemien eller i en mer «normal» hverdag gjenspeiler disse ungdommene det store spekteret av ungdom i Oslo. Når fattigdom, trangboddhet og sosiale årsaker medfører utstøting til det offentlige rom er det allerede marginalisert ungdom som blir mest synlig her. Når vi også vet at de som er fattigst og bor trangest i stor grad er hjemmeværende i Oslo øst og tilhører minoritetsbefolkningen²⁷, er den sosiale skjevheten åpenbar.

Selv om pandemien i stor grad har påvirket både den formelle og uformelle kontrollen i samfunnet, møter disse ungdommene både politiblikket og bekymringsblikket fra publikum²⁸ i det offentlige rom. Enkelte forskere har pekt på at «politiblikket» heller ikke alltid er nøytralt, noe som kan føre til en ytterligere forsterket sorteringsmekanisme²⁹. Utvalget som kontrolleres gjenspeiler derfor et skjevt utvalg av unge i Oslo. Dette er ekstra uheldig kombinert med en utvikling der politiet oftere kommer til stedet uten å kjenne ungdommene.

I fjorårets rapport konkluderte vi med at denne strukturelle skjevheten medfører en sosial skjevhet i politiets kontroll av ungdommer i Oslo. Vi har ikke undersøkt politiets opptreden i ulike situasjoner, bare argumentert for at det er en strukturell skjevhet som uansett gir et slikt resultat. Uavhengig av en diskusjon om kontrollsituasjoner kan tolkes slik at enkelte polititjenestepersoner opptrer rasistisk i sin tjeneste, er den strukturelle skjevheten en realitet som utvikler kontrollslitasje både hos ungdom og politi. Denne kontrollslitasjen kan sementere heurestikker om den andre hos begge parter og derfor bli vanskeligere for politiet å oppnå den ønskede dialogen med marginalisert ungdom.

Selv om pandemien og smitteverntiltak har medført utfordringer for politiets viktigste verktøy, nemlig kommunikasjon, vil vi anta at politiet likevel på sikt vil se gevinstene av de nye ansatte forebyggerne i form av bedre dialog med og kjennskap til ungdommene i de ulike kretsene. Samtidig er det ingen tvil om at pandemien har medført mindre samhandling og kommunikasjon mellom politiet og publikum på grunn av stengte

22) Medietilsynet (2020)

23) Finstad, Liv (2000)

24) Regjeringen (2013): NOU 2013:9

25) Kahneman (2013)

26) Wathne C.T, Talberg N.og Gundhus H.(2019)

27) Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017)

28) Finstad (2000) og Henningsen (2009)

29) Solhjell m.fl. (2018)

vakter, færre folk ute i det offentlige rom og smittevern-regler som har krevd økt fysisk avstand.

Innbyggerundersøkelsen som ble gjennomført i 2020 viser likevel at politiet generelt, og Oslo politidistrikt spesielt, har høy tillit i befolkningen. 87 % av innbyggerne i Oslo sier at de har tillit til politiet.³⁰ Likevel var det en nedgang på 7-13 % i tillit i Norge for de som var blitt stoppet eller blitt kontaktet av politiet foruten når de var meldere eller i trafikkforhold. Unge under 18 år er ikke intervjuet, men de under 25 år er generelt like fornøyd som resten bortsett fra på et spørsmål:

Når det gjelder inntrykket av politiet med hensyn til det som samlet beskrives som «rettferdighet og respekt» (se figur 6), er trenden noe ulik. ... En noe større andel av de yngste har et dårlig inntrykk av politiet på dette området (4-8 prosentpoeng). (Politiets innbyggerundersøkelse (2020: s.10)

Å vise rettferdighet og respekt er noe vi forventer av alle politiansatte, men i akutte situasjoner kan det være vanskelig for de ulike parter å forstå hverandre. Forståelsen blir ikke bedre dersom politiet i stor grad kjører fra oppdrag til oppdrag uten å ha tid til å forklare de involverte bakgrunnen for sine handlinger eller har tid til å svare på spørsmål publikum måtte ha etter at situasjonen er avklart.

Tilstedeværelse og god kommunikasjon er nøkkel-faktorer for politiet, men er strukturene politiet jobber under gode nok til å oppnå dette? Vårt inntrykk er at de siste års satsing på flere kriminalitetsforebyggere i politiet og kursing av polititjenestepersoner om møte med ungdom i minoritetsbefolkningen, har vært viktige tiltak for å motvirke effekter av de strukturelle skjevhetene.

Hvorfor en økning i gjentatt kriminalitet og anmeldelser med flere mistenkte?

I de senere års rapporter har vi vektlagt utviklingen i kriminelle handlinger med flere involverte gjerningspersoner og utviklingen i de som blir registrert med gjentatt kriminalitet. Dette er faktorer vi anser som tett sammenvevd da de fleste som begår gjentatt kriminali-

tet også har blitt registrert for lovbrudd sammen med andre.

Vårt utgangspunkt ut fra drøftingen foran kan oppsummeres med at en rekke sosiale årsaker, tydeliggjort gjennom manglende beskyttelsesfaktorer og en stor andel risikofaktorer, medfører at sårbare og kriminalitetstilbøyelige individer oftere befinner seg i en situasjon der kriminalitet er et aktuelt valg. Dersom vi aksepterer at dette er viktige faktorer for kriminalitetsutviklingen generelt, er det ikke vanskelig å se at individene kan havne i kriminalitetsaktuelle situasjoner en rekke ganger, og at flere individer kan havne sammen i slike situasjoner.

Dersom vi ut fra situasjonell handlingsteori vektlegger at kriminalitetsmotiverende omgivelser spiller inn på valg i situasjonen, ser vi at gruppeprosesser kan forsterke motivasjonen til å begå kriminalitet. Å stå imot gruppepress kan være vanskelig for mange, men er også et utslag av modenhet, noe vi muligens ser gjennom at det er de yngre som i størst andel blir registrert i kriminalitet sammen med andre.

Ødeleggende spiraler og utvikling av kriminelle nettverk

Dessverre er det slik at involvering i kriminelle handlinger trolig er en av de sterkeste årsakene til ny kriminalitet. Mange kriminelle handlinger blir ikke anmeldt, og mindre enn halvparten av anmeldelsene oppklares. Dersom et individ «lykkes» med en kriminell handling uteblir individualprevensjon og oppfattelsen av oppdagelsesrisiko blir tilpasset erfaringen. Legg så til at mange registrert med gjentatt kriminalitet blir registrert første gang før de fyller 15 år - hvor straff uteblir. I tillegg til den påvirkning gjennomført kriminalitet får på individets kriminalitetstilbøyelighet, vil en handling utført av flere i fellesskap også forsterke gruppeprosesser og dermed forsterke det kriminalitetsfremmende i senere situasjoner der disse er sammen. Mange av disse ungdommene har ikke lyktes på andre arenaer, slik at når de opplever tilhørighet og suksess i grupper og med kriminalitet, kan dette bli en selvforsterkende prosess på både individets og gruppens kriminalitetstilbøyelighet.

En del av kriminaliteten i ungdomsmiljøene handler også om konflikter og vold. Er man deltaker i en voldelig konflikt vil gruppetilhørigheten fort oppfattes som en viktig beskytter. Dette til tross for at gruppetilhørigheten logisk sett kanskje er den største risikofaktoren for å bli utsatt for vold. Dette gjør at det for mange vil være vanskelig å bryte ut av en voldsspiral som potensielt gjør alle deltakere til både voldsofre og voldsutøvere.

Undersøkelsen vi refererer til i kapittel 6 om de unge som begår gjentatt kriminalitet over flere år, viser at den lille gruppen av ungdommer som blir registrert med gjentatt kriminalitet ikke representerer et gjennomsnitt av ungdomspopulasjonen. Dette er hovedsakelig ungdom fra familier som skårer lavt på sosioøkonomiske faktorer og ungdom som fra tidlig alder har mye negativ ballast i livet. De har ofte ikke det trygge hjemmet som det store flertallet av barn og unge har.

Dersom disse utstøtes til gata er det et spørsmål om hva som møter dem der? Er det ungdomsklubben, fotball eller et allerede eksisterende nettverk som driver med kriminalitet? Gata, og nettverkene de er en del av der, har stor påvirkningskraft både for hvor de oppholder seg, hvilke situasjoner de kommer opp i og hvilke valg som virker rasjonelle for dem i situasjonene der de opptrer sammen med andre. På gata er erfaringene at ungdommene ofte skaper en sterk tilknytning, lojalitet og samhold seg imellom. Mange tilbringer mye tid med jevnaldrende istedenfor med gode voksne rollemodeller, og de ønsker ikke nødvendigvis voksenkorrigering. Ungdommenes bilde av sannheten skapes ofte i disse gruppene eller miljøene.

Resulatet vi ofte ser er at kriminalitetsutviklingen i lokalområder i stor grad kan bli påvirket av få enkeltpersoner som begår gjentatt kriminalitet, gjerne i kombinasjon med mindre grupper ungdom som begår kriminalitet sammen. Vi ser jevnlig spiraleffekter der mindre volum kriminalitet i et lokalområde over tid kan utvikle seg til et større kriminalitetsproblem.

30) Politiets innbyggerundersøkelse (2020)

Kapittel 3

Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i Oslo

I dette kapitlet presenteres utviklingen i den registrerte kriminaliteten i Oslo frem til og med 2020. Beskrivelsen gjelder lovbrudd med gjerningssted i Oslo kommune hvor barn og unge fra 10 år til og med 22 år er registrert som gjerningspersoner eller fornærmede.

Den registrerte kriminaliteten viser kun en del av det virkelige kriminalitetsbildet.³¹ Statistikken over gjerningspersoner bygger på hvem som er anmeldt, uavhengig av en vurdering om de faktisk har gjort det de er anmeldt for eller om handlingen som anmeldes er straffbar. For å vurdere kriminalitetsutviklingen må vi også huske hva som ikke registreres og hvorfor det ikke blir registrert, de såkalte mørketallene. Mørketallene må inkluderes før vi kan si noe om omfanget av den faktiske kriminaliteten.

Statistikken påvirkes i tillegg i stor grad av hva politiet prioriterer. Blant annet har det betydning i hvilken grad politiet etterforsker anmeldelser og eventuelt knytter gjerningspersoner til den straffbare handlingen. Noen typer lovbrudd anmeldes i all hovedsak av politiet eller andre kontrollinstanser. Statistikken viser da først og fremst prioriteringer og innsats hos disse, som igjen kan ha stor betydning for omfang og fordeling av den registrerte kriminaliteten. For barn og unge gjelder dette særlig for lovbruddstypene narkotika og butikktveri. Se for øvrig en mer utdypende drøfting i kapittel 2.

Overordnet kriminalitetsbilde for barn og unge i Oslo

Det store flertallet barn og unge som bor i Oslo blir ikke politianmeldt i løpet av et kalenderår. Som for de foregående ti årene var det også i 2020 mindre enn 3 % i aldersgruppen 10-17 år som ble anmeldt, mens mer enn 97 % ikke ble det. I aldersgruppen 15-17 år var det som i de foregående årene mer enn 94 %³² som ikke ble anmeldt. De unge vi presenterer i denne rapporten som er registrert med lovbrudd, utgjør altså et *svært lite utvalg* av ungdomsbefolkningen i Oslo. Det kan ikke settes likhetstegn mellom hva de som er registrert med kriminalitet gjør, og hva barn og unge i Oslo gjør.

I første halvdel av 2010-tallet ble det meldt om nedgang i den registrerte kriminaliteten hvert år. Etter 2015 snudde situasjonen og den registrerte kriminaliteten økte for de under 18 år hvert år til og med 2019. I pandemiåret 2020 har vi hatt en mindre nedgang i antall mistenkte personer, og en større nedgang i antall anmeldelser både i aldersgruppen 10 til 14 år og 15 til 17 år. For de over 18 år var det imidlertid en økning både i antall personer og antall anmeldelser.

Ungdomsbefolkningen i Oslo har vokst hvert år siden SaLTo-samarbeidet startet. Tar vi i betraktning befolkningsøkningen i perioden med økt registrering av kriminalitet med unge involvert, er det ikke nødvendigvis en økning i de ulike kategoriene. Vi måler derfor også kriminaliteten etter andel av ungdomsbefolkningen som har blitt registrert med lovbrudd.

En del av de som anmeldes for lovbrudd i Oslo har bostedsadresse andre steder enn i Oslo. Samtidig vil

31) Thorsen, L.R., Lid S. & Stene, R.J. (2009)

32) Tall for 2020: 94,96 %

Gjerningssted Oslo kommune	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall anmeldelser med mistenkte personer 10-17 år.	2345	2721	2260	2453	2108	1992	1878	1815	1623	1414	1815	2181	2293	2470	1856
Antall mistenkte personer 10-17 år	1588	1794	1570	1584	1333	1271	1245	1126	1189	1030	1222	1465	1334	1517	1374
Antall fornærmede personer 10-17 år	1609	1744	1637	1444	1242	1443	1550	1680	1460	1319	1317	1304	1385	1560	1309
Andel personer uten registreringer (%) som mistenkt 10-17 år	96,2	95,8	96,4	96,4	97,0	97,1	97,2	97,5	97,4	97,8	97,5	97,1	97,4	97,1	97,4
Gjennomsnittsalder som mistenkt 10-17 år	16,06	15,98	15,84	15,97	15,95	16,07	16,14	16,14	15,99	15,86	15,81	15,90	16,00	15,99	15,99

Tabell 1. Registrert kriminalitet med gjerningssted i Oslo kommune for alderen 10-17 år i årene 2006-2020.

noen av ungdommene bosatt i Oslo bli anmeldt andre steder i Norge. I hele tidsperioden 2006-2020 er det flere med bostedsadresse utenfor Oslo som ble anmeldt i Oslo, enn ungdom registrert bosatt i Oslo som ble anmeldt andre steder i Norge. Dette er også naturlig, da Oslo er en storby som mange ungdommer er innom i løpet av et år. Mange ungdommer i kommunene rundt Oslo frekventerer byen jevnlig.

Tabell 1 viser at selv om det er tydelige endringer i registrert kriminalitet blant ungdom, har andelen som ikke blir registrert med kriminalitet vært stabil på mer enn 97 % helt siden 2010. Andelen uten registrerte lovbrudd i pandemiåret 2020 er høyere enn den var i 2019. Dette bekrefter fortsatt det viktige budskapet til de mange i politiet og andre instanser som jobber med ungdom; De aller fleste unge er lovlydige!

Tabell 1 viser også gjennomsnittsalderen for alle registreringer av mistenkte i alderen 10-17 år. Den viser at bildet som av og til gjengis om «stadig yngre lovbyrtere» ikke er korrekt. Tvert om er gjennomsnittsalderen så stabil at vi har valgt å vise tallene med to desimaler for å vise den svært beskjedne variasjonen som er over de siste 15 årene.

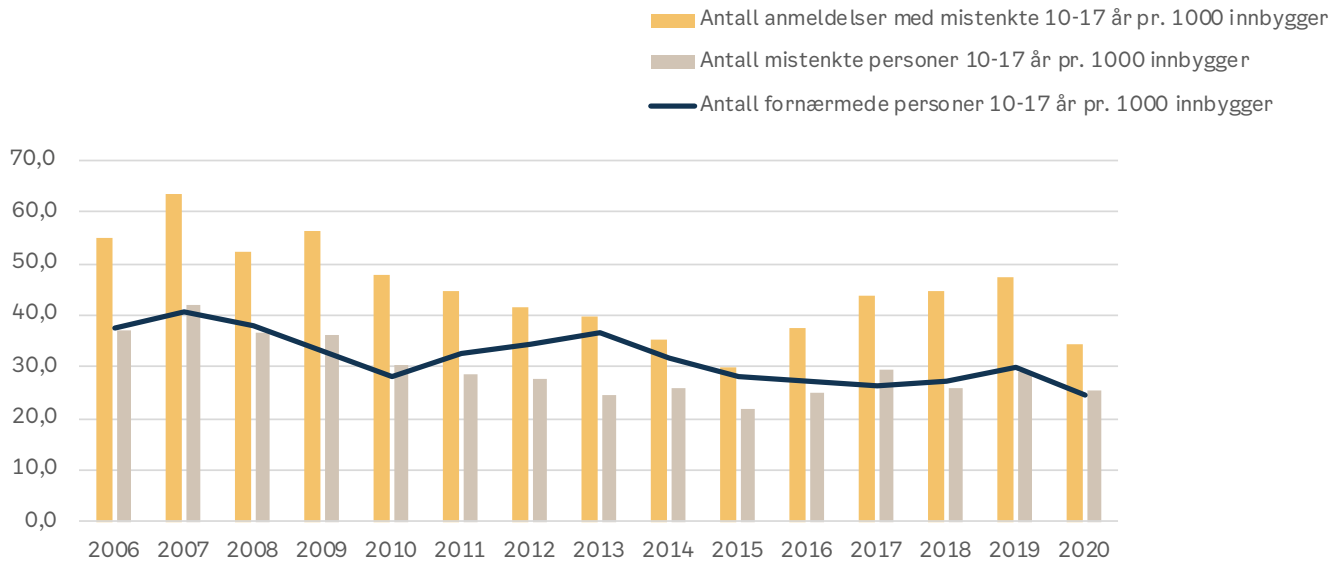
Figur 1 viser også kriminalitetsutviklingen over samme tidsperiode som tabell 1, men her målt som andel av befolkningen og ikke rene antall. Figuren viser antall anmeldelser per 1000 innbyggere blant de under

18 år og tilsvarende for både antall anmeldte og fornærmede personer per 1000 innbygger.

Antall personer som har blitt registrert med kriminalitet per 1000 innbyggere i aldersgruppen har steget fra bunnpunktet i 2015, men variert noe de siste årene. I 2020 var nivået svakt høyere enn i 2016. Antall anmeldelser per 1000 innbyggere har derimot steget hvert år fra 2015 til 2019. I pandemiåret 2020 sank antall anmeldelser kraftig, og i femtenårsperioden er det kun 2015 som har hatt et lavere antall per 1000 innbyggere i aldersgruppen. Med unntak av spesielt lave tall i 2015, har antall mistenkte personer vært relativt stabilt de siste ti årene, med variasjon mellom 25 og 30 mistenkte per 1000 ungdom i aldersgruppen.

I figur 1 viser vi også variasjonen i antall fornærmede personer for å vise at målt ut fra antall unge registrerte fornærmede, kan kriminalitetsutviklingen se annerledes ut. Også her sank antallet i 2020 til det klart laveste nivået for femtenårsperioden. Kurven for fornærmede under 18 år følger i liten grad registrering av anmeldelser/mistenkte under 18 år. Dette kan forklares med at det finnes mange lovbrudd uten unge fornærmede, som for eksempel lovbruddskategoriene butikktveri og narkotika.

De aller fleste barn og unge som er registrert med lovbrudd, blir registrert kun en eller to ganger i løpet av et år. I 2020 ble 69 % av personene under 18 år regis-

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Befolkning 10-17 år	42234	42737	43066	43568	43974	44525	45066	45680	46202	47283	48534	49843	51277	52161	53833
Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år pr. 1000 innbygger	54,9	63,7	52,5	56,3	47,9	44,7	41,7	39,7	35,1	29,9	37,4	43,8	44,8	47,4	34,5
Antall mistenkte personer 10-17 år pr. 1000 innbygger	37,2	42,0	36,5	36,4	30,3	28,5	27,6	24,6	25,7	21,8	25,2	29,4	26,0	29,1	25,5
Antall fornærmede personer 10-17 år pr. 1000 innbygger	37,6	40,8	38,0	33,1	28,2	32,4	34,4	36,8	31,6	27,9	27,1	26,2	27,0	29,9	24,3

Figur 1. Antall anmeldelser, mistenkte og fornærmede personer i aldersgruppen 10-17 år med gjerningssted i Oslo kommune i 2006-2020. Målt per 1000 innbyggere i Oslo i alderen 10-17 år de samme årene.

trert med én anmeldelse, en noe høyere andel enn i 61 % i 2019. Inkluderer vi de som ble registrert med to anmeldelser, blir andelen 85 % i 2020 etter 80 % både i 2018 og 2019.

Det er også en stor andel av de som blir registrert for kriminalitet ett år, som ikke blir registrert året etter. Når vi også inkluderer de ungdommene som fylte 18

år i 2019 eller 2020 ble 32 % av de under 18 år som ble anmeldt i Oslo i 2019, også anmeldt i Oslo i 2020. Andelen som ble anmeldt to år på rad har vært stabil på 31-33 % siste fem år, men andelen har ligget høyere de siste fem årene enn tidligere i femtenårsperioden da andelen varierte fra 19-29 %.

Tallene viser at det er stor utskiftning fra år til år av unge som begår lovbrudd i Oslo, men at det de siste fem årene har vært en bekymringsfull økning i andelen som fortsetter å bli registrert med kriminalitet.

Barn og unge under 18 år ble i 2020 registrert i 2,9 % av alle anmeldelser med gjerningssted i Oslo kommune. De tre foregående årene var andelen mellom 3,5 og 3,9 % og disse tre årene lå klart høyest i andel i tidsperioden 2005-2019. Dette betyr at det i 2020 har vært en større nedgang i anmeldelser i aldersgruppen 10-17 år enn antall anmeldelser totalt med gjerningssted i Oslo kommune. Andelen for 2020 var likevel høyere enn perioden før de nevnte tre årene, men andelen påvirkes mye av det totale antall anmeldelser. Den store nedgangen i vinningskriminalitet i årene fram til og med 2016 var den viktigste årsaken til den tidligere økningen i andelen registreringer for barn- og unge av total registrert kriminalitet.

Kriminalitetsutvikling under 18 år fordelt på kjønn og aldersgrupper

Figur 2 viser at antall mistenkte personer i alderen 10-17 år sank fra 2019 til 2020 og at antallet i 2020 var på høyde med 2018. Det er betydelig flere registrerte gutter enn jenter, men nedgang fra 2019 til 2020 kan alene tilskrives nedgang i antall mistenkte gutter. I 2020 ble totalt 338 jenter og 1036 gutter mellom 10 og 17 år anmeldt. Det vil si at 25 % anmeldte i aldersgruppen var en jente i 2020, etter 21 % i 2019 og 24-26 % i de tre foregående årene.

De 338 jentene ble i 2020 registrert i totalt 373 anmeldelser. Figur 2 viser at antall registrerte jenter i 2020 var svakt høyere enn de to foregående årene, og fordelt på aldersgruppene 10-14 og 15-17 år er det også kun små økninger siste år. Både antall anmeldelser og antall mistenkte jenter de siste tre årene var over nivået i årene 2011-2015, men antall anmeldelser var lavere enn i 2016. Måler vi antall mistenkte jenter i 2019 mot gjennomsnittet siste 10 år, var antallet i 2020 noe over gjennomsnittet, mens antall anmeldelser var omtrent på gjennomsnittet³³.

De 1036 guttene ble i 2020 registrert i totalt 1498 anmeldelser. Figur 2 viser at antall gutter i 2020 var

tredje høyest i tiårsperioden. Antall anmeldelser i 2020 var betydelig lavere enn de tre foregående årene, og det er kun 2014 og 2015 i tiårsperioden som har lavere antall anmeldelser.

Antall mistenkte personer og anmeldelser for gutter 15-17 år følger samme fordeling i tiårsperioden. For gutter 10-14 år var registreringen omtrent på medianen for begge tellinger de ti siste årene.

Aldersgruppen 10 til 14 år

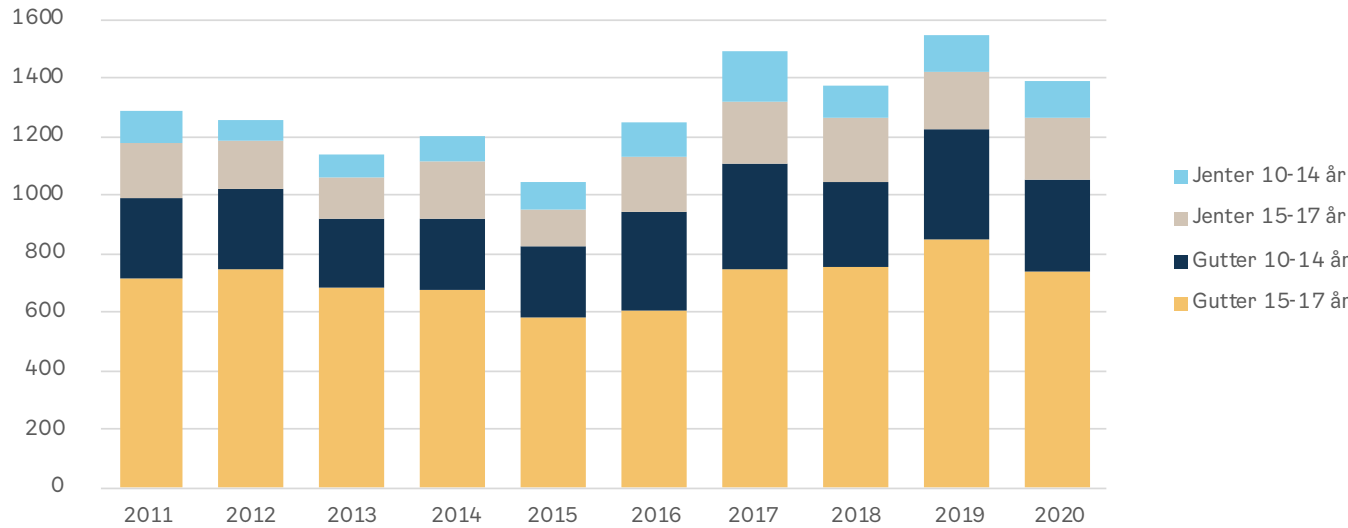
Fra de første SaLTo-statistikkene for 2005 og frem til 2020, har antall barn i aldersgruppen 10-14 år bosatt i Oslo kommune steget med 33 %. Antall anmeldelser sank med -14 % og antall mistenkte personer i aldersgruppen steg med 0,5 % i samme periode. Det har imidlertid vært store svigninger i perioden. Antall anmeldelser og mistenkte personer sank betydelig i perioden 2009-2014, økte mer enn befolkningsveksten i årene 2015-2019, før nedgangen kom i 2020.

Fra 2019 til 2020 sank både antall anmeldelser (-26 %) og antall mistenkte personer (-12 %). Målt i antall anmeldte personer per 1000 innbyggere i aldersgruppen var tallet litt lavere enn gjennomsnittet siste ti år, men betydelig lavere enn perioden 2005-2010.

Kjønnsfordelingen i aldersgruppen viser at 30 % (130) av de mistenkte i 2020 var jenter, en høyere andel enn 25 % i 2019, men på nivå med 2017 og 2018. Antall mistenkte jenter i 2020 var nest høyest i tiårsperioden, men likevel klart lavere enn i 2017. Andelen anmeldelser med jenter i aldersgruppen økte også til 30 % i 2020, men da fra 28 % i 2019.

Jentene i denne aldersgruppen blir i hovedsak registrert med butikktveri og vold. Antall anmeldelser for butikktveri gikk litt ned i 2020, men andelen butikktveri økte likevel fra 61 % i 2019 til 66 % i 2020. Antall anmeldelser for vold/trusler ble kraftig redusert i 2020, men 14 anmeldelser er samtidig omtrent på medianen siste 10 år. 17 % av anmeldelsene gjaldt vold eller trusler i 2020 etter 24 % i 2019.

Antall mistenkte gutter 10-14 år ble redusert med -18 % fra 2019 til 310 personer i 2020. Antall gutter i aldersgruppen var lavere enn flere av de foregående fire årene, men tydelig over perioden 2011-2016. For

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gutter totalt	980	1008	910	911	812	928	1084	1008	1197	1036
Jenter totalt	291	237	216	278	218	294	381	326	320	338
Alle under 18 år	1271	1245	1126	1189	1030	1222	1465	1334	1517	1374

Figur 2. Antall personer mistenkt for lovbrudd 10-17 år: Gjerningssted Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgrupper.

guttene i alderen 10-14 år var det også flest anmeldelser i 2020 knyttet til vinning med 41 % og vold/trusler med 29 %. For vinning var det også for guttene flest anmeldelser for butikktveri i 2020, og antallet var på nivå med 2018 og 2019, men noe lavere enn 2017. Antall anmeldelser for ran sank til 27 anmeldelser etter 43 i 2019. Antallet er likevel klart over gjennomsnitt og median for de siste ti årene.

De 440 mistenkte i aldersgruppen 10-14 år ble anmeldt i 448 ulike anmeldelser i 2020. Noen personer er anmeldt flere ganger, men samtidig er det slik at barn- og unge ofte opptrer sammen i ulike anmeldelser. Tabell 2 viser at i aldersgruppen 10-14 år var det 356 anmeldelser med kun én mistenkt i 2020, mens i de resterende 92 anmeldelsene var det to eller flere mistenkte. Dette er en nedgang fra 118 slike anmeldelser

i 2019, men på nivå med 91 anmeldelser i 2018. Dette er bare minimumstall for antall av de anmeldelsene med flere involverte. I noen tilfeller var anmeldte i alderen 10-14 år sammen med anmeldte i aldersgruppen 15-17 år som ikke telles med her, og i andre anmeldelser ble andre gjerningspersoner ikke identifisert og derfor ikke registrert.

Antall anmeldelser med flere mistenkte var flere de siste fem årene enn i perioden 2010-2015, og andelen anmeldelser med flere mistenkte var på det høyeste i tiårsperioden med 21 % i 2020. Denne økningen i registrering indikerer formentlig en tendens til økning i antall lovbrudd blant unge under 15 år hvor flere er sammen.

Tabell 2 viser også antall og aldersgruppe på de fornærmede i de 448 ulike anmeldelsene hvor mistenkte er i alderen 10-14 år. For vurdering av tabellen er det

33) +48 for mistenkte personer og -64 for antall anmeldelser

viktig å huske at noen anmeldelser har foretak som fornærmet, mens andre anmeldelser har ingen personer eller foretak som fornærmet. Eksempler på dette er anmeldelser for butikktyveri og narkotika.

Andel anmeldelser i aldersgruppen som inneholder registrerte fornærmede økte til 79 % i 2020 etter en reduksjon de to foregående årene. Samtidig viser tabell 2 at endring i registrering med mistenkte i aldersgruppen, som oftest gir en utvikling i samme retning i antall anmeldelser med fornærmede i samme aldersgruppe.

Fornærmede i aldersgruppen 10-14 år

Der tabell 2 viser fornærmede i sakene der mistenkte er 10-14 år, viser figur 3 utviklingen for alle fornærmede i alderen 10-14 år, uavhengig av hvem gjerningspersonen er og om vedkommende er kjent.

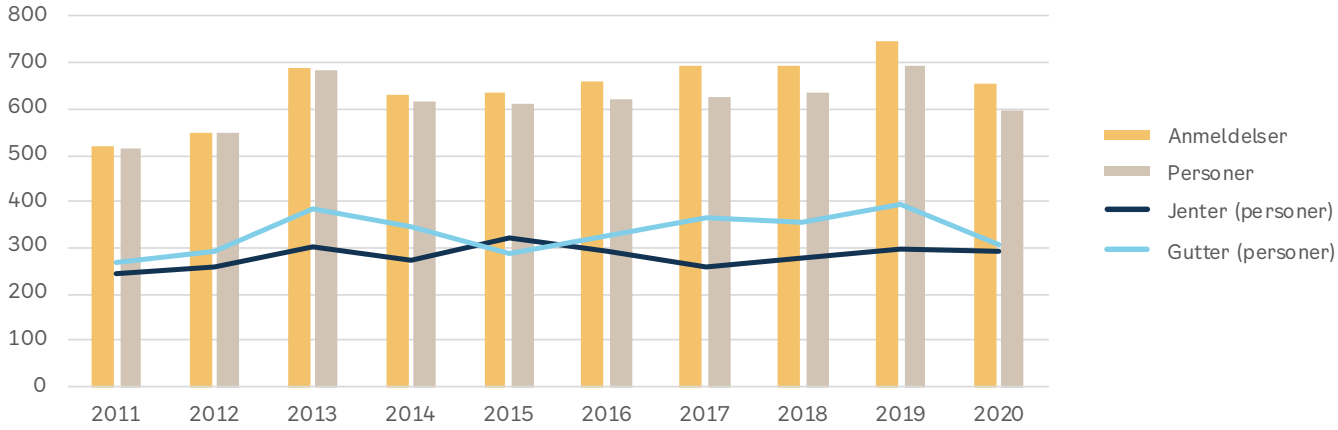
I 2011 ble det registrert 518 anmeldelser hvor fornærmede var i aldersgruppen 10-14 år, og foruten en ekstra topp i 2013 har antallet økt jevnt til 747 i 2019,

før antall anmeldelser ble redusert til 655 i 2020. Både antall fornærmede og antall anmeldelser med fornærmet i aldersgruppen 10 til 14 år var i faktiske tall på det høyeste i SaLTo sin historie i 2019. Men måler vi antall fornærmede personer per 1000 innbyggere hadde 2019 en lavere andel enn en del av årene, og med nedgangen er andelen fornærmede per 1000 innbygger i aldersgruppen i 2020 på det laveste i den siste femtenårsperioden. Kjønnssfordelingen viser at etter en større andel gutter de foregående tre årene, var det i 2020 nesten lik registrering mellom kjønnene.

Aldersgruppen har blitt mest registrert som fornærmet i volds- og vinningslovbrudd. De tre kategoriene med klart flest anmeldelser dreier seg om tyveri fra person, kroppskrenkelser og mishandling i familieforhold. Anmeldelser kodet med mishandling i familieforhold har økt jevnt siden innføring av bestemmelsen i 2005 til 111 og 108 anmeldelser de siste to årene.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer 10-14 år	376	354	319	324	337	457	526	402	497	440
Antall anmeldelser med mistenkte 10-14 år	433	399	396	373	407	534	623	527	606	448
med 1 person 10-14 år mistenkt	381	325	336	306	331	443	535	436	488	356
med 2 personer 10-14 år mistenkt	32	47	42	35	48	54	54	48	74	41
med 3 eller flere personer 10-14 år mistenkt	20	27	18	32	28	37	34	43	44	51
Antall anmeldelser med mistenkte 10-14 år	433	399	396	373	407	534	623	527	606	448
Antall anmeldelser av disse med registrerte fornærmede	357	336	331	296	349	452	517	411	450	353
med fornærmede i alderen 10-14 år	58	83	76	69	80	123	116	101	142	92
med fornærmede i alderen 15-17 år	17	15	23	14	19	29	39	39	42	29
med fornærmede i alderen 18-22 år	8	3	4	4	6	12	8	6	8	3

Tabell 2. Antall mistenkte personer og antall anmeldelser for alderen 10-14 år med gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020. Antall anmeldelser fordelt på antall mistenkte personer i anmeldelsene og fornærmedes alder.

Figur 3. Antall anmeldelser og fornærmede i alderen 10-14 år fordelt på kjønn. Gjerningssted Oslo kommune 2011-2020.

Foto: CreStivhome / Pixabay

Aldersgruppen 15 til 17 år

Fra de første SaLTo-statistikkene for 2005 til 2020 har antall ungdom i aldersgruppen 15-17 år steget med 25 % i Oslo kommune, mens antall anmeldelser er redusert med -21 % og antall mistenkte personer i aldersgruppen sank med -13 % i den samme perioden. Også for denne aldersgruppen var det slik at antall anmeldelser og mistenkte personer i aldersgruppen før reduksjonen i 2020 sank betydelig i perioden etter 2009, og økte klart mer enn befolkningsveksten i årene 2015-2019.

Fra 2019 til 2020 sank både antall anmeldelser (-24 %) og antall mistenkte personer (-9 %). Målt i antall anmeldte personer per 1000 innbyggere i aldersgruppen var nivået i 2020 lavere enn de foregående tre årene og det er kun perioden 2014-2016 som er lavere i femtenårsperioden.

Kjønnsfordelingen i aldersgruppen viser at 22 % (211) av de mistenkte i 2020 var jenter, en økning fra 19 % i 2019, men samme andel som i 2017 og 2018. Antall mistenkte jenter var omtrent på samme nivå i disse fire årene.

Også for jentene i denne aldersgruppen er de største registrerte lovbruddskategoriene butikktveri og vold/trusler. Jentene er blitt registrert med et stabilt antall butikktveri de siste tre årene. Samtidig er det en sterk nedgang i antall anmeldelser for vold/trusler fra 82 anmeldelser i 2019 til 44 i 2020. Antallet er likevel ikke lavere enn at det er på median for siste ti år. Omfordelingen av type anmeldelser i pandemiåret gjør at 18 % av anmeldelsene i 2020 dreide seg om ulike voldslovbrudd, mens butikktveri for 2020 utgjorde 52 %. Narkotika utgjorde 9 % av anmeldelsene i 2020.

Antall mistenkte gutter 15-17 år ble redusert med -12 % fra 2019 til 742 personer i 2020, og det var dermed en nedgang etter økning hvert år siden den laveste registreringen i 2015. Lovbruddene for guttene i aldersgruppen sprer seg mer utover mange ulike lovbruddskategorier, men det er flest anmeldelser knyttet til vold/trusler (26 %), vinning (21 %) og³⁴ narkotika (15 %). For vinning var det fortsatt for guttene 15-17 år flest anmeldelser for butikktveri i 2019 med 7 % av totalen. Antall butikktveri gikk imidlertid videre ned til 85 anmeldelser i 2020 som er det laveste det siste tiåret. Antall anmeldelser for ran økte svakt til 71

anmeldelser i 2020 etter 70 i 2019. Nedgangen i anmeldelser for gutter 15-17 år gjorde at ran i 2020 dermed økte til 6 % av totalen.

De 953 ulike mistenkte i aldersgruppen 15-17 år ble anmeldt i 1454 anmeldelser i 2020. Også for denne aldersgruppen blir en del personer anmeldt flere ganger, og en del barn- og unge opptrer sammen i ulike anmeldelser. Tabell 3 viser at i 2020 ble det registrert to eller flere mistenkte i 225 av de 1454 anmeldelsene. Det har vært et høyere nivå av slike anmeldelser de siste to årene med 14 og 15 % av anmeldelsene. Andelen er likevel klart lavere for 15-17 år enn 10-14 år. Vi understreker at dette bare er minimumstall for antall anmeldelser med flere involverte. Involverte fra andre aldersgrupper og uidentifiserte mistenkte gjør at det reelt er flere lovbrudd med flere involverte enn det vi har registrert.

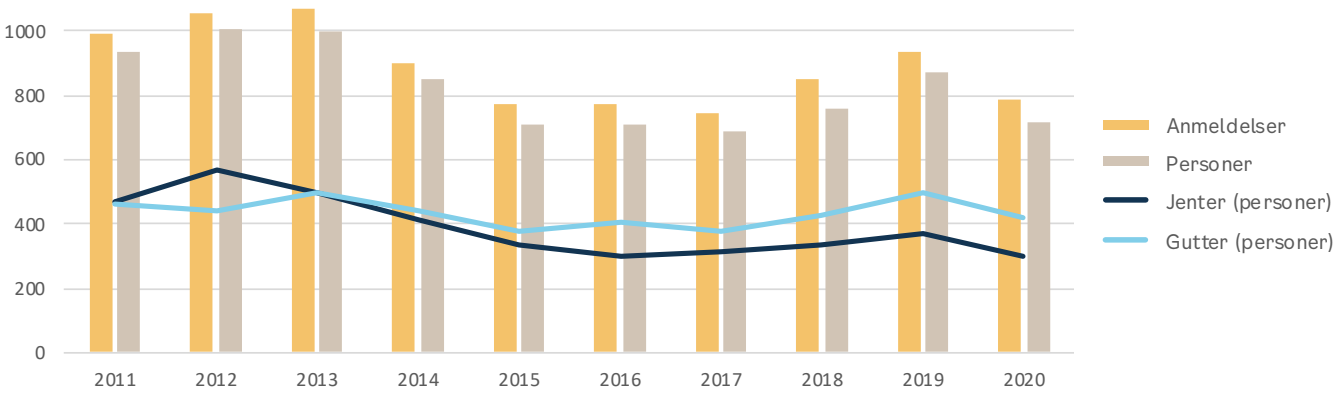
Tabell 3 viser at aldersgruppen har en høyere registrering med flere mistenkte de siste fire årene enn i perioden 2011-2015. Økningen i registrering indikerer derfor også her en økning i antall lovbrudd med flere involverte i aldersgruppen, men usikkerheten i tallgrunnlaget gjør at vi ikke kan si hvor stor økningen er.

Tabell 3 viser også antall og aldersgruppe på de fornærmede i de 1454 ulike anmeldelsene. Noen anmeldelser har foretak som fornærmet, mens andre anmeldelser har ingen registrert som fornærmet. Eksempler på dette er anmeldelser for butikktveri og narkotika. I 2020 var det bare 54 % av alle anmeldelser mot mistenkte i aldersgruppen som inneholdt en registrert fornærmet, en økning fra 46 % i 2019 og etter en nedgang hvert år før 59 % i 2015.

Tabellen viser at også for aldersgruppen 15-17 år samsvarte økning i totalt antall anmeldelser med økt antall fornærmede som har blitt utsatt for kriminalitet av aldersgruppen fram til 2019. Nedgangen i anmeldelser i 2020 viser imidlertid ikke tilsvarende nedgang i fornærmede i samme aldersgruppe. Samtidig er det slik at andelen av anmeldelser for mistenkte 15-17 år der også fornærmede var 15-17 år i 2020 var på bare 12 % etter 10 % siste tre år. Dette viser at bevegelsene i lovbrudd for aldersgruppen de siste årene i stor grad handler om lovbruddskategorier uten fornærmede.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer 15-17 år	908	905	820	874	704	789	965	975	1047	953
Antall anmeldelser med mistenkte 15-17 år	1602	1528	1464	1276	1054	1338	1622	1821	1913	1454
med 1 person 15-17 år mistenkt	1471	1393	1284	1126	937	1237	1425	1599	1646	1229
med 2 personer 15-17 år mistenkt	96	81	117	70	70	63	118	128	152	129
med 3 eller flere personer 15-17 år mistenkt	35	54	63	80	47	38	79	94	115	96
Antall anmeldelser med mistenkte 15-17 år	1602	1528	1464	1276	1054	1338	1622	1821	1913	1454
Antall anmeldelser av disse med registrerte fornærmede	780	758	759	625	624	762	852	909	872	782
med fornærmede i alderen 10-14 år	54	52	65	37	53	55	97	81	83	73
med fornærmede i alderen 15-17 år	111	114	134	124	126	149	167	191	187	181
med fornærmede i alderen 18-22 år	74	81	84	58	54	69	79	77	91	91

Tabell 3. Antall mistenkte personer og antall anmeldelser for alderen 15-17 år med gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020. Antall anmeldelser fordelt på antall mistenkte personer i anmeldelsene og fornærmedes alder.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	990	1054	1073	900	771	770	745	848	938	786
Personer	936	1008	998	852	712	707	688	761	870	718
Jenter (personer)	471	570	497	411	337	302	313	333	369	299
Gutter (personer)	465	438	501	441	375	405	375	428	501	419

Figur 4. Antall anmeldelser og fornærmede i alderen 15-17 år fordelt på kjønn. Gjerningssted Oslo kommune 2011-2020.

34) Kriminalitetstype Annen utgjør 18 %, men lovbruddene fordeler seg på svært mange ulike kategorier.

Fornærmede i aldersgruppen 15-17 år

Der tabell 3 viser de fornærmede i sakene der mistenkte er 15-17 år, viser figur 4 utviklingen for alle fornærmede i alderen 15-17 år, uavhengig hvem gjerningspersonen er og om vedkommende er kjent.

Antall fornærmede og antall anmeldelser disse er knyttet til har hatt en annerledes utvikling enn antall mistenkte og anmeldelser i aldersgruppen. Figur 4 viser en topp i registrering i 2013 og at registreringen sank til 2017. Etter stigning de to foregående årene følger imidlertid nedgangen i registreringen for mistenkte i aldersgruppen i 2020.

Det ble registrert 38 fornærmede personer i alderen 15-17 år per 1000 innbygger i Oslo i 2020, noe som er en lavere andel enn noe annet år siden 2005. Ser vi isolert på perioden i figur 4 sank antall fornærmede personer med -23 %, mens befolkningsgruppen 15-17 år steg med 15 %. Kjønnsfordelingen i figur 4 viser at for de senere år har det også for denne aldersgruppen vært litt flere fornærmede gutter enn jenter, mens det tidlig i perioden var mer likt. Guttene utgjorde i 2019 og 2020 58 % av de fornærmede i aldersgruppen.

Også i denne aldersgruppen er det flest anmeldelser som fornærmet i volds- og vinningslovbrudd, og det er for disse kategoriene bevegelsene de siste årene har vært størst. De to klart største kategoriene dreier seg om tyveri fra person og kroppskrenkelser, og det er kun disse som har større nedgang i 2020. Der nest er profilen for lovbruddskategorier noe annerledes enn for de under 15 år. Det er flere anmeldelser for seksuallovbrudd, ran, bedragerier og trusler enn for mishandling i familieforhold. Av disse lovbruddene er det bedragerier som prosentvis har økt mest senere år.

Kriminalitetsutvikling unge voksne 18 til 22 år

Aldersgruppen fra 18 til og med 22 år skiller seg i stor grad fra de under 18 år. De er myndige, de straffes som voksne og mange flytter til Oslo fra andre steder i landet for å studere eller arbeide. Flertallet er også i større grad selvstendige og ikke under like sterk kontroll av foreldre sammenlignet med de som ikke er myndige.

Fra de første SaLTo-statistikkene for 2005 til 2020, har antall unge voksne i aldersgruppen 18-22 år i Oslo kommune steget med 38 %. Antall anmeldelser sank med -26 % og antall mistenkte personer i aldersgruppen sank med -29 % i samme periode. Antall anmeldelser har variert noe i perioden med toppunkt i 2005 og 2010 og de siste seks årene på relativt likt nivå. Antall mistenkte personer følger mye av den samme utviklingen, men her ligger de siste fire årene litt lavere enn de to årene før. Fra 2019 til 2020 var det en liten økning i antall for både anmeldelser (3 %) og antall mistenkte personer (4 %).

Målt i antall anmeldte personer per 1000 innbyggere i aldersgruppen følger utviklingen også antall anmeldelser og personer, og da blir det enda tydeligere at de fire siste årene har klart lavest registrering siden 2005.

Kjønnsfordelingen for antall mistenkte personer i aldersgruppen har vært relativt stabil siste 10 år og kvinneandelen var på 17 % (395) i 2020. Økningen i antall mistenkte personer på 4 % fordelte seg andelsmessig likt på kjønnene.

For kvinnene i denne aldersgruppen var de største registrerte lovbruddskategoriene i 2020 vinning med en andel av anmeldelsene på 26 % og vold/trusler med 16 %. Vinning her er i stor grad butikktveri som utgjør 16 % av totalen. De største endringene i 2020 er imidlertid at andel bedragerier steg til 13 %, mens narkotikalovbrudd sank til 9 % av anmeldelsene.

Antall mistenkte menn økte med 4 % fra 2019 til 1915 personer i 2020. Det har vært litt variasjon siste fire år, men også for mennene er siste fire år lavere enn årene 2011-2016. For mennene er det narkotika (22 %) som er klart størst lovbruddskategori fulgt av vold/trusler (18 %) og trafikk (17 %). Det har vært en nedgang i vinning fra 16 % i 2019 til 12 % i 2020.

Med relativt stabile anmeldelsestall har det kun vært mindre variasjoner i de fleste lovbruddskategorier for menn de foregående årene. I pandemiåret 2020 var det imidlertid noen flere endringer. Som for de siste fem årene var det en økning i anmeldelser for bedrageri. I tillegg er det størst økning i antall trafikkanmeldelser, men også prosentvis større økninger for skade-

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer 18-22 år	3103	3155	3158	2812	2582	2450	2316	2366	2211	2310
Antall anmeldelser med mistenkte 18-22 år	6031	5885	6051	5282	4629	4847	4950	4754	4705	4859
med 1 person 18-22 år mistenkt	5684	5578	5753	4989	4396	4592	4657	4473	4378	4425
med 2 personer 18-22 år mistenkt	217	211	219	205	170	173	207	200	206	266
med 3 eller flere personer 18-22 år mistenkt	130	96	79	88	63	82	86	81	121	168
Antall anmeldelser med mistenkte 18-22 år	6031	5885	6051	5282	4629	4847	4950	4754	4705	4859
Antall anmeldelser av disse med registrerte fornærmede	2293	2252	2173	1934	1863	1758	1801	1797	1664	1747
med fornærmede i alderen 10-14 år	29	26	46	25	21	28	30	25	27	43
med fornærmede i alderen 15-17 år	90	84	91	66	70	82	92	79	98	113
med fornærmede i alderen 18-22 år	404	342	339	300	293	343	353	381	300	386

Tabell 4. Antall mistenkte personer og antall anmeldelser for alderen 18-22 år med gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020. Antall anmeldelser fordelt på antall mistenkte personer i anmeldelsene og fornærmedes alder.

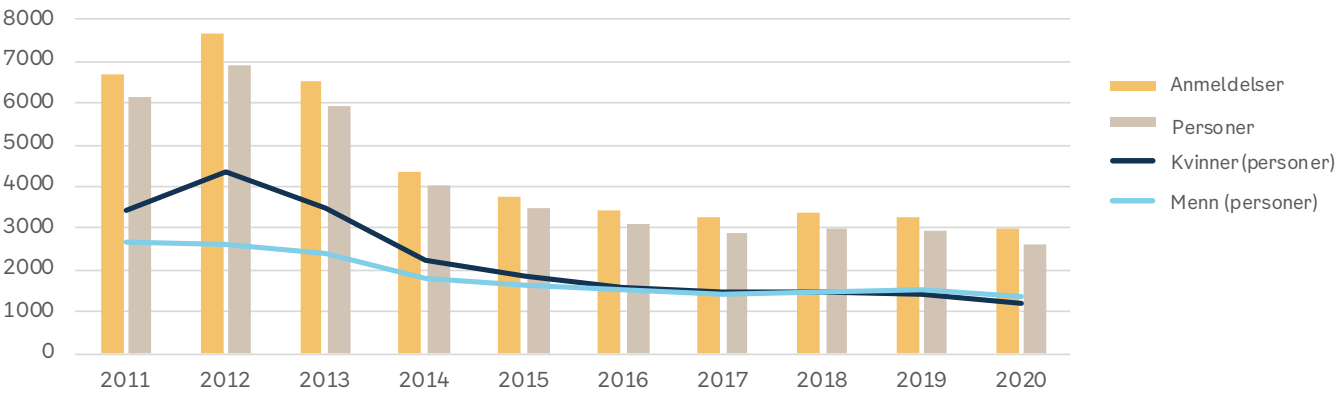
verk, ran, besittelse av kniv og vold mot offentlige tjenestepersoner.

Tabell 4 viser at denne aldersgruppen registreres i et større antall anmeldelser enn de under 18 år. Antall anmeldelser for aldersgruppen 18-22 år har imidlertid, i motsetning til aldersgruppene under 18 år, vært svært stabile siste seks år. Fra 2019 til 2020 var det en liten økning både i antall anmeldelser og i antall personer. Det ble i 2020 anmeldt 2310 personer i 4859 anmeldelser for ulike lovbrudd som skjedde i Oslo kommune.

Tabell 4 viser at det har vært et relativt stabilt antall anmeldelser med kun én gjerningsperson siste tre år, mens det de to siste årene har vært en klar økning i antall anmeldelser med flere gjerningspersoner i hver anmeldelse. I 2020 var det flere registrerte mistenkte personer i aldersgruppen i 9 % av anmeldelsene etter 7 % i 2019 og 5-6 % i resten av perioden. De samme

betraktningene om at dette er minimumstall er aktuelle også her. Antall registrerte lovbrudd med flere gjerningspersoner synker med alderen, og andelen slike anmeldelser er mindre for de over 18 år enn for de under 18 år.

Totalen av anmeldelser med mistenkte 18-22 år som inneholdt fornærmede økte litt fra 2019 til 2020 til 1747 ulike anmeldelser. Kun 39 % av 4589 anmeldelser i 2020 hadde registrerte fornærmede og kun i 8 % av anmeldelsene var fornærmede i samme aldersgruppe som mistenkte. Her gjør poenget at noen anmeldelser har foretak som fornærmet mens andre anmeldelser har hverken personer eller foretak som fornærmet, seg enda sterkere enn under 18 år.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	6663	7652	6550	4374	3761	3434	3270	3389	3270	2993
Personer	6128	6914	5908	4010	3462	3092	2885	2972	2948	2599
Kvinner (personer)	3438	4327	3485	2212	1832	1582	1466	1483	1430	1225
Menn (personer)	2690	2587	2423	1798	1630	1510	1419	1489	1518	1374

Figur 5. Antall anmeldelser og fornærmede i alderen 18-22 år fordelt på kjønn. Gjerningssted Oslo kommune 2011-2020.

Fornærmede i alderen 18-22 år

Der tabell 4 viser de fornærmede i de sakene der mistenkte er 18-22 år, viser figur 5 utviklingen for alle fornærmede i alderen 18-22 år, uavhengig hvem gjerningspersonen er og om vedkommende er kjent.

Sett fra toppunktet i 2012 viser figur 5 at antall fornærmede, og antall anmeldelser disse er knyttet til, har hatt en enda større nedgang enn antall mistenkte og anmeldelser for aldersgruppen. Figuren viser at også for fornærmede var registreringen de foregående fem årene omtrent på samme nivå, men at registreringen for fornærmede i 2020 går ned der det var en økning for mistenkte.

Måler vi antall fornærmede personer per 1000 innbyggere har de senere år en betydelig lavere andel enn perioden 2005-2013. De foregående tre årene har 77-78 personer per 1000 innbyggere vært registrert som fornærmet før det sank til 69 i 2020. Andelen i perioden 2005-2013 varierte mellom 144 og 186. Ser vi på kjønnsfordelingen i figur 5 viser den at andelen

kvinner sank i takt med den generelle nedgangen og at det de siste årene har vært en jevn kjønnsfordeling.

Mye av nedgangen i fornærmede her handler om nedgang i ulike tyverier. Selv med denne nedgangen var det klart flest anmeldelser som fornærmet i vinningslovbrudd i 2020. Det var vinningsanmeldelser som også ble mest redusert med -18 % i 2020, men innen vinning var det kun tyveri fra person som ble redusert med -36 % (-432). Antall anmeldelser for ran økte derimot med 72 % (+38) og anmeldelser for sykkeltyveri økte med 44 % (+80). Anmeldelser for fysisk vold ble redusert med -11 % (- 51).

Geografisk fordeling og utvikling

Oslo politidistrikt er inndelt i tre driftsenheter, enhet øst, vest og sentrum, og inkluderer kommunene Asker og Bærum i tillegg til Oslo. Denne rapporten er imidlertid en del av SaLTo-samarbeidet som er et samarbeid mellom Oslo politidistrikt og Oslo kommune, og fokuset er dermed på hva som er registrert av lovbrudd i Oslo

Foto: Liz Palm

kommune. For å kunne dele Oslo by i passende geografiske enheter tilpasset samarbeidet i SaLTo, har vi fra og med denne rapporten valgt å bruke inndeling i indre og ytre by oppdelt i øst, vest og nord.

En geografisk fordeling av kriminalitet kan si noe om bevegelsesmønsteret til barn og unge. Generelt er det slik at området barn og unge beveger seg i øker med alderen. Det betyr at lengre opp i aldersgruppen vil kriminalitet skje mer utenfor bostedsbydelene. For en by som Oslo er sentrumsområdet også et mer naturlig sted å være jo lengre opp i aldersgruppen 10-22 år man kommer.

Barn og unge 10-17 år

Andelen av den registrerte kriminalitet som har hatt gjerningssted i Indre by har i perioden 2005-2020 endret seg betydelig. I 2009 lå andelen på 61 %, mens den i de siste fem årene har variert fra 50 % i 2016 og 2019 til 45 % i 2020. Kriminalitetsutviklingen for ungdom med gjerning i Indre versus Ytre by har derfor klart påvirket den generelle utviklingen for hele byen. Det er viktig å huske at vi snakker om hvor lovbruddene har skjedd, altså gjerningssted, ikke hvor de registrerte gjerningspersonene er bosatt.

For Indre by og Oslo generelt, ble anmeldelsene redusert fra 2009 til 2015, for deretter å øke i omfang. Ytre by viste ikke den samme nedgangen fra 2009 til

2015 og begge byområder hadde deretter en økning i anmeldelser fram til og med 2019. For antall mistenkte personer blir opptelling noe annerledes siden samme person kan registreres flere steder. Men andelen som ble registrert i Indre by var på topp i 15-årsperioden i 2009 med 59 % av alle registrerte. Andelen sank til så vidt over 50 % fra og med 2014 før det gjaldt 48 % i 2019 og kun 45 % i 2020.

I pandemiåret 2020 har antall anmeldelser i begge områder blitt redusert, men det var forskjeller i utviklingen: Anmeldelsene med gjerningssted i Indre by ble redusert med -31 %, mens anmeldelser med gjerningssted i Ytre by ble redusert med -17 %. Fra 2019 til 2020 gikk antall personer i Indre by ned med -16 %, mens Ytre by ble redusert med -8 %.

Tabell 5 viser de største aktuelle lovbruddskategoriene fordelt på byområdene. Lovbruddsprofilen er noe ulik mellom byområdene, og størsteparten av ulikheten utgjøres av en forskjell mellom aktiviteter i ulike områder i Indre og Ytre by. Antall butikkttyveri er høyere

i Indre by vest fordi det er en større tetthet av butikker, mens antall narkotikaanmeldelser har vært høyere i Indre by øst på grunn av ulike rusmiljøer og russcener i området. Unntar vi kontrollkategoriene butikkttyveri og narkotika sank andelen anmeldelser i Indre by til 37 % i 2020 etter rundt 40 % foregående seks år og 55 % tilbake i 2011.

Utviklingen viser at det ble registrert færre anmeldelser i 2020 enn de foregående to årene i alle fem områder. Den største nedgangen er for registrerte narkotikaanmeldelser, en nedgang som gjelder i alle fem områdene. For øvrig er det en del variasjoner. For den geografiske fordelingen er det igjen viktig å minne om at vi snakker om hvor kriminaliteten har skjedd, ikke hvor personene bor.

I Indre by vest holder det høye antall butikkttyverier seg omtrent på samme nivå som i 2019, mens Indre by øst har en nedgang i alle kategorier foruten ran.

I Ytre by vest er det i hovedsak den fysiske volden som er redusert. Ytre by øst og sør har begge en liten

nedgang for voldskategoriene, mens det bare er Ytre by sør av disse to som har nedgang i ran.

Utviklingen for narkotika, ran og vold kommer vi tilbake til i kapittel 3.

Når det gjelder nedgangen i antall mistenkte personer er denne klart størst i Indre by øst med -33 %. De andre områdene har prosentvis mye mindre nedgang og varierer i nedgang fra -3 til -13 %. Hvis man sammenligner tall for mistenkte personer i områdene med totalen, framkommer det at summen av områdene er klart større enn totalen. Dette skyldes at noen personer har blitt registrert for kriminelle handlinger i flere av områdene. En typisk bevegelse over mange år har vært at ungdom fra ytre bydeler har reist inn til sentrumsområder. Nedgangen i Indre by øst viser at det har vært færre fra ytre bydeler som har blitt registrert med kriminalitet her.

Ytre by sør	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer totalt	242	276	274	358	338
Antall anmeldelser totalt	300	407	381	398	350
Narkotika	30	116	91	51	31
Vinning	61	51	71	72	77
Butikkttyveri	43	28	41	24	26
Ran	2	5	13	22	11
Vold	96	114	95	130	100
Fysisk vold	57	66	57	75	56
Mot offentlig tjenesteperson	15	15	10	24	19
Trusler	23	32	28	27	24

Indre by vest	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer totalt	414	483	446	440	426
Antall anmeldelser totalt	520	601	606	665	480
Narkotika	80	69	102	112	39
Vinning	261	347	303	310	280
Butikkttyveri	225	300	261	248	236
Ran	11	23	20	26	19
Vold	76	82	99	119	83
Fysisk vold	41	48	56	75	50
Mot offentlig tjenesteperson	13	22	34	26	16
Trusler	21	12	9	18	16

Ytre by vest	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer totalt	143	239	184	216	188
Antall anmeldelser totalt	183	258	201	249	185
Narkotika	41	83	62	74	67
Vinning	41	83	62	74	67
Butikkttyveri	25	53	26	29	39
Ran	0	10	23	13	13
Vold	37	60	44	54	34
Fysisk vold	25	31	23	33	18
Mot offentlig tjenesteperson	2	13	4	5	4
Trusler	9	16	15	16	12

Indre by øst	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer totalt	265	334	317	361	241
Antall anmeldelser totalt	374	471	502	556	362
Narkotika	91	153	142	147	66
Vinning	99	122	103	118	84
Butikkttyveri	61	79	48	61	39
Ran	15	22	18	20	22
Vold	87	97	127	150	94
Fysisk vold	47	56	71	80	59
Mot offentlig tjenesteperson	24	19	25	41	23
Trusler	16	21	31	29	12

Ytre by øst	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer totalt	334	377	378	406	365
Antall anmeldelser totalt	414	425	586	573	472
Narkotika	67	53	122	107	53
Vinning	113	104	120	91	77
Butikkttyveri	66	72	59	39	34
Ran	16	11	19	21	23
Vold	112	124	157	173	138
Fysisk vold	63	81	89	88	73
Mot offentlig tjenesteperson	8	9	24	38	27
Trusler	39	27	43	44	33

Tabell 5. Antall anmeldelser og mistenkte personer i alderen 10-17 år fordelt på gjerningssted i Oslo kommune 2016-2020. Antall anmeldelser fordelt på utvalgte lovbruddskategorier.

Tabell 5. Antall anmeldelser og mistenkte personer i alderen 10-17 år fordelt på gjerningssted i Oslo kommune 2016-2020. Antall anmeldelser fordelt på utvalgte lovbruddskategorier.

Unge voksne 18-22 år

Mange i aldersgruppen over 18 år er brukere av byens sentrum både på dagtid, kveld og natt. Registreringen viser at også i 2020 er det geografisk en større stabilitet for aldersgruppen 18-22 år enn for de under 18 år. Det registreres klart mer kriminalitet begått av unge voksne i Indre enn i Ytre by, men etter en andel i Indre by på mellom 63 og 67 % de foregående fire årene, sank andelen i 2020 til 58 %. Igjen er det viktig å påpeke at områdenes nivå på anmeldelser handler mer om hva som skjer i området enn hvem som bor der. I Indre by er det både kjøpesentre, trafikkknutepunkt, et svært aktivt uteliv og åpne rusmiljøer som drar tallene opp.

Totalen for anmeldelser i aldersgruppen økte med 3 %, men det var en nedgang i Indre by på 122 anmeldelser og en økning i Ytre by på 291 anmeldelser. I Indre by var det kun vest som fikk redusert antall anmeldelser med -187, og store deler av nedgangen var i narkotikaanmeldelser. De andre fire områdene hadde alle en økning i antall anmeldelser, og mest økte det i Ytre by øst med 198 anmeldelser.

Antall narkotikaanmeldelser gikk også ned i Indre by øst, men økte i all tre områder i Ytre by. Antall anmeldelser for ran økte i begge områder i Indre by og med noen få anmeldelser i Ytre by øst. Den fysiske volden gikk kun ned i Indre by vest, var stabil i Indre by øst og Ytre by sør, mens den økte i Ytre by vest og øst.

Av de foran nevnte lovbruddskategoriene er det en økning i skadeverk og vold mot offentlig tjenesteperson i alle fem områder. For bedrageri økte antall anmeldelser mest i Ytre by sør, det var en lite økning i Indre by øst og vest, mens Ytre by øst og vest hadde en svak nedgang.

Kapittel 4

Utvalgte lovbruddskategorier

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i registrert kriminalitet for noen utvalgte temaer. Temaene er valgt for å gi oppdatert kunnskap om de viktigste utviklingsområdene og som grunnlag for SaLTo sine prioriterte innsatsområder og tiltak. Det første temaet er vold, som omhandler både fysisk vold, trusler og de ulike lovbruddene som rettes mot offentlige tjenestepersoner. For vinning omtaler vi både butikktveri og ran før vi avslutter med et delkapittel om narkotika.

Vold

Den faktiske voldsutviklingen i samfunnet kan ikke leses ut fra politiets statistikk. For eksempel skjer det stadig endringer i samfunnets forståelse av hva vold er, folks holdninger endrer seg og nye temaer kommer i fokus. Et eksempel er fokuset på familievold etter innføring av straffebestemmelser for mishandling i familieforhold i 2005. Dette medfører endringer i hvordan folk oppfatter ulike situasjoner og *anmeldelsestilbøyeligheten* vil derfor variere over tid. Politiets endringer i registreringspraksis gjør også tallene vanskelig å sammenligne.

Ved vurdering av tall på registrert ungdomsvold må man blant annet ta hensyn til tingene som er nevnt over. I tillegg er det også en god del andre spørsmål som bør stilles; Har forståelsen av hva som blir sett på som vold, slåsskamp eller barns konflikter endret seg? Når velger ungdom og deres foresatte å anmelde vold de er utsatt for – og gjør de dette ulikt i ulike deler av byen? Når blir en uttalelse sett på som en trussel og ikke bare en ubehersket ytring? Har terskelen for å anmelde blitt høyere eller lavere? Har politiet og andre offentlige tjeneste-

personer endret terskelen for når de anmelder ytringer og handlinger som er rettet mot deres tjenesteutøvelse? Når vi ser på de ulike registreringene av vold må vi også reflektere over om innholdet i voldsanmeldelsene kan ha endret seg, i så fall i hvor stor grad, og om andre årsaker også påvirker utviklingen.

Vi har vist at pandemiåret 2020 har gjort det ekstra tydelig at ungdommers bevegelsesmønster, muligheter og valg har stor betydning for distribusjon av kriminalitet. Ikke minst er dette tydelig for fysisk vold, der de som ikke møter hverandre heller ikke kan utøve vold mot hverandre. Vi har også i 2020 sett konflikter i ungdomsmiljøer som har blusset opp mellom noen få personer og ekspandert videre, men omfanget av slike konflikter med personer under 18 år virker å ha vært mindre.

Fysisk vold 10-17 år

Et av kriminalitetsområdene som har skapt størst bekymring de senere årene er omfanget av fysisk vold begått av ungdom i Oslo. Med fysisk vold mener vi de anmeldelser hvor den anmeldte voldsgjerningen minst omhandler dytting, slag, spark e.l., men som også inkluderer de alvorligste sakene, som drap.³⁵

Tabell 6 viser registrering for fysisk vold for alderen 10-17 år. Tabellen viser at den registrerte fysiske volden begått av barn og unge 10-17 år nådde et bunnpunkt allerede i 2013, noe tidligere enn den generelle ungdomskriminaliteten hadde et bunnpunkt i 2015. Antall anmeldelser steg hvert år fra 2013 og hadde mer enn doblet seg til 2019, før antall anmeldelser ble redusert

35) Etter gammel straffelov hovedstatistikkgruppe «liv, legeme og helbred», pluss mishandling i familieforhold med legemskrenkelse. Etter ny straffelov hovedstatistikkgruppe «voldslovbrudd», unntatt mishandling i familieforhold uten kroppskrenkelse. Vold mot offentlige tjenestepersoner er ikke inkludert.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer 10-17 år	198	214	177	237	244	259	314	310	395	360
Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år	176	196	175	194	201	236	282	301	359	256
med 1 person 10-17 år mistenkt	127	152	127	145	134	176	196	205	235	159
med 2 personer 10-17 år mistenkt	34	25	32	17	32	28	40	53	62	44
med 3 eller flere personer 10-17 år mistenkt	15	19	16	32	35	32	46	43	62	53
Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år	176	196	175	194	201	236	282	301	359	256
Antall anmeldelser av disse med registrerte fornærmede	171	173	166	181	193	225	275	275	326	235
med fornærmede i alderen 10-14 år	46	39	48	40	64	76	75	61	85	56
med fornærmede i alderen 15-17 år	53	43	48	61	54	65	88	88	108	77
med fornærmede i alderen 18-22 år	18	22	26	35	21	38	40	35	47	42

Tabell 6. Antall mistenkte personer og antall anmeldelser for fysisk vold i alderen 10-17 år, med gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020. Antall anmeldelser fordelt på antall mistenkte personer i anmeldelsene og fornærmedes alder.

med -29 % i 2020. Antall mistenkte personer i alderen 10-17 år i disse anmeldelsene har også økt nesten alle disse årene, men fra 2019 til 2020 sank antall mistenkte personer i aldersgruppen 10-17 år med -9 %.

Ser vi på den siste femtenårsperioden sank antall anmeldelser og mistenkte personer 10-17 år i perioden 2007-2013, og 2019 var det første året det var flere både anmeldelser og mistenkte personer enn i 2007. Målt som andel av befolkningen var 2007 fortsatt svakt høyere enn 2019 med 7,8 mot 7,6 anmeldte personer for fysisk vold per 1000 innbyggere i aldersgruppen. I 2020 gikk andelen ned til 6,7 personer per 1000 innbyggere, det fjerde høyeste antallet i femtenårsperioden. Disse tallene viser at det er en svært liten andel av Oslos barne- og ungdomsbefolkning som blir anmeldt for fysisk vold i Oslo hvert år.

360 mistenkte i aldersgruppen 10-17 år ble anmeldt i 256 ulike anmeldelser for fysisk vold i 2020. Dette viser at noen personer er anmeldt flere ganger, men også for fysisk vold er det slik at barn og unge ofte opptrer sammen i ulike anmeldelser. Tabell 6 viser at antall anmeldelser med én registrert mistenkt utgjør den klart største andelen av anmeldelsene i alle årene.

I 2020 var det 97 anmeldelser med to eller flere mistenkte i aldersgruppen. Dette er en nedgang fra 124 i 2019, men på nivå med 2018 da det ble registrert 96 anmeldelser med flere mistenkte.

I tiårsperioden har andelen anmeldelser med flere mistenkte variert fra 22 % på det laveste i 2012 til 35 % i 2019 og 38 % av alle anmeldelser for fysisk vold i 2020. Dette er imidlertid ikke eksakte tall for hvor mange anmeldelser med flere gjerningspersoner som finnes. I noen tilfeller var anmeldte i alderen 10-17 år sammen med anmeldte i aldersgruppen 18-22 år som ikke telles med her, og i andre anmeldelser ble andre gjerningspersoner ikke identifisert og derfor ikke registrert. I hvilken grad gjerningspersoner har vært kjent og om etterforskningen har klart å avdekke gjerningspersoner, kan også variere noe fra år til år. En andel på 38 % av anmeldelsene i 2020 er uansett det klart høyeste for perioden, og økningen i registrering de senere årene er så høy at registreringen formentlig viser til at voldslovbrudd med flere involverte er blitt mer vanlig i aldersgruppen.

Ser vi på totalen 10-22 år har antall anmeldelser med fem eller flere mistenkte vært klart flere fire siste år. I 2020 ble det registrert 26 slike etter 27 i 2019.

Det varierer fra år til år hvor slike anmeldelser skjer. I 2020 registrert vi 10 slike i Indre by, hvorav 9 i øst. De 16 i Ytre by fordelte seg med 10 i øst, 6 i sør og ingen i vest. I 2019 var det derimot flest i Indre by vest med 10 anmeldelser.

Fysisk vold - anmeldelser med fornærmede og mistenkte i samme aldersgruppe

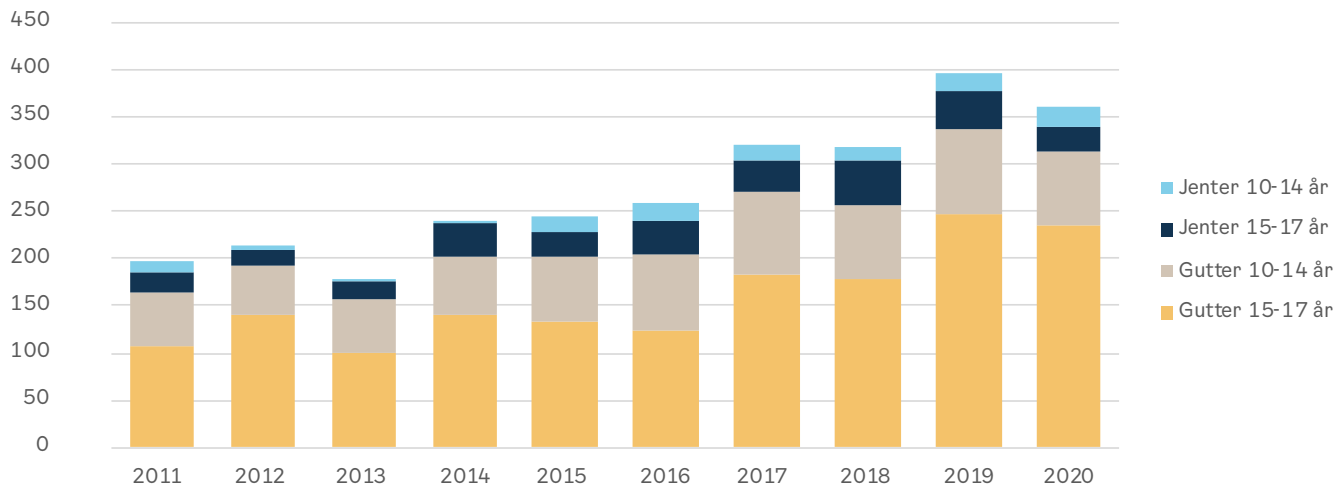
Tabell 6 viser antall og aldersgruppe på de fornærmede i de 256 ulike anmeldelsene med en eller flere mistenkte i aldersgruppen 10-17 år. For fysisk vold er det i hovedsak registrert andre personer som fornærmet, og det er kun noen svært få anmeldelser der foretak er registrert som fornærmet.

Tabellen viser at økning i totalt antall anmeldelser for fysisk vold gir økt antall fornærmede som har blitt utsatt for fysisk vold av barn og unge 10-17 år. I 2020 var fornærmede i samme aldersgruppe som de mistenkte i 52 % av anmeldelsene, som er en normal andel siste ti år der andelen har variert mellom 42 % og 60 %. Dette viser at økning i fysisk vold med gjerningsperson 10-17 år i hovedsak gir økning i fornærmede i samme aldersgruppe.

Kjønnsfordelingen for anmeldelsene viser at de mistenkte i hovedsak er registrert for vold mot samme kjønn i samme aldersgruppe. I 2019 var det kun to anmeldelser der begge var i alder 10-17 år og det var en mistenkt jente og en gutt fornærmet. I begge sakene var jenta registrert sammen med andre mistenkte gutter. Motsatt var det 10 anmeldelser med begge parter i samme aldersgruppe der det var en fornærmet jente og en eller flere mistenkte gutter.

De siste tre årene har det vært 8-9 % av anmeldelsene som ikke inneholder registrerte fornærmede. De foregående tre årene varierte det mellom 2 og 5 %, men tilbake i 2012 gjaldt dette 12 % av anmeldelsene. Sakene er ikke gjennomgått, men vi vet at noen anmeldelser gjelder offentlige tjenstepersoner som har blitt utsatt for fysisk vold, men ikke er registrert som personlig fornærmet. Tolkningen av volden tilsier at bestemmelsen om «vold mot offentlige tjenstepersoner» ikke er overtrådt.³⁶

36) Kan skje dersom volden ikke er ment eller egnet til å hindre tjensteutøvelsen.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gutter totalt	165	192	155	199	201	204	266	249	335	313
Jenter totalt	33	22	21	38	43	53	48	61	60	47
Alle under 18 år	198	214	176	237	244	257	314	310	395	360

Figur 6. Antall personer i alderen 10-17 år mistenkt for fysisk vold. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgrupper.

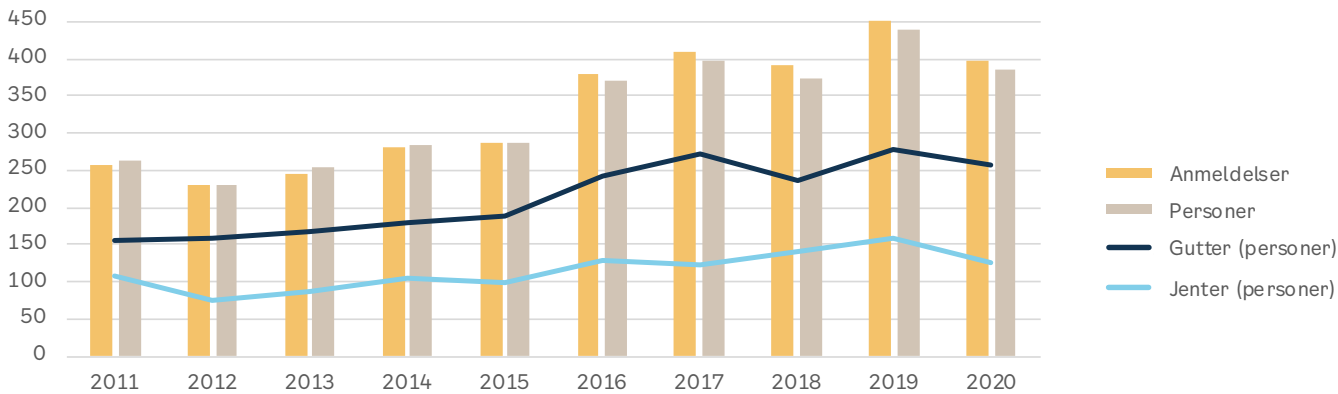
Fysisk vold - kjønn og alder

Figur 6 viser antall mistenkte personer fordelt på kjønn og aldersgruppene 10-14 år og 15-17 år. Innenfor aldersgruppen 10-14 år har det også i 2020 vært en liten økning for jentene. 22 registrerte jenter i 2020 er det høyest registrerte i tiårsperioden. Antall jenter i 2020 er likevel så lavt at det er sammenlignbart med antall jenter i årene 2015-2019. I tiårsperioden var det svært lave antall jenter i 2012-2014 som skiller seg ut. For guttene 10-14 år skjedde en økning fra 2015-2016

og fra 2016-2020 har antall registrerte gutter holdt seg omtrent på samme nivå.

Den største nedgangen i figur 6 er for jenter 15-17 år. Antallet er betydelig under de foregående årene og vi må tilbake til 2015 for å finne samme nivå for jenter 15-17 år. Det har i hovedsak vært gutter 15-17 år som har stått for økningene for fysisk vold under 18 år de tre foregående årene, og til tross for en svak nedgang i 2020 er nivået nest høyest i tiårsperioden.³⁷

37) Gruppen av unge gutter i 15-17 år ikke er den samme i disse årene. I løpet av tre år byttes hele aldersgruppen ut til helt nye individer, slik at for eksempel 2001-kullet som fylte 16 år i 2017, var minst 18 år i hele 2020.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	258	230	246	280	287	379	409	390	451	397
Personer	264	231	254	284	288	370	396	374	438	385
Jenter (personer)	109	74	88	105	99	129	123	139	159	127
Gutter (personer)	155	157	166	179	189	241	273	235	279	258

Figur 7. Antall anmeldelser og antall fornærmede personer 10-17 år - fysisk vold. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020.

Fysisk vold - fornærmede

Figur 7 viser de som er fornærmet for fysisk vold. Der tabell 6 viste til de fornærmede i anmeldelser med mistenkte i alderen 10-17 år, viser figur 7 alle fornærmede i aldersgruppen 10-17 år, uavhengig av hvem gjerningspersonen er. Figuren viser at det også for fornærmede for fysisk vold 10-17 år har vært en økende registrering de senere årene fram til 2019. Nedgangen i 2020 er til nivå med 2017, og 397 anmeldelser med 385 fornærmede i 2020 er det tredje høyeste i tiårsperioden.

En sammenligning av antall anmeldelser i tabell 6 og figur 7, viser at under halvparten av anmeldelsene har registrert andre barn og unge som mistenkt. Andelen i resten av tiårsperioden varierte fra 36 % i 2012 til 42 % i 2019, før andelen sank til 34 % i 2020. Noen av anmeldelsene har ukjent gjerningsperson, men den største

andelen forøvrig dreier seg om vold fra voksne mot barn. Kjønnsfordelingen viser at i 2020 utgjorde guttene 67 % av de fornærmede personene i aldersgruppen, etter en variasjon mellom 59 og 69 % siste 10 år.

Antall fornærmede personer i aldersgruppen 10 til 14 år økte fra 2012 til 2016, og har siden holdt omtrent samme nivå. Det er langt flere fornærmede enn registrerte gjerningspersoner i denne aldersgruppen. Hovedårsaken til økningen i tiårsperioden har vært et stigende antall anmeldelser for mishandling i familieforhold. Fra 29 % i 2013 har andelen fornærmede utsatt for mishandling hatt en stigende tendens til 43 % i 2019 og 45 % av anmeldelsene i 2020.

For fornærmede i aldersgruppen 15-17 år ble antallet redusert med -18 % til 186 personer i 2020. Dette var omtrent likt med 2017 og 2018. De fire siste årenes nivå er imidlertid betydelig over nivået i 2011-2016.

Også i denne aldersgruppen registreres det noen fornærmede i saker med mishandling i familieforhold, men andelen i 2020 var som i 2019 nede på 14 %. Andelen utsatt for kroppskrenkelser (ikke grov) sank noe i 2020, men har vært stabil over 60 % senere år. Andelen utsatt for grovere vold (unntatt mishandling) økte imidlertid til 25 % i 2020 etter å vært i underkant av 20 % siste tre år.

Fysisk vold - geografisk utvikling

For vurdering av geografisk fordeling av den fysiske volden registrert begått av aldersgruppen, må man huske at dette er måling etter gjerningssted, ikke bosted. Reduksjon i antall anmeldelser på -29 % slår noe ulikt ut i byen. Alle deler i både Indre (-30 %) og Ytre by (-25 %) har redusert antall anmeldelser. I Indre by øst ble anmeldelsene redusert med -26 %, mens i Indre by vest ble de redusert med -33 %. I Ytre by varierer nedgangen fra -17 % i øst, via -25 % i sør til -46 % i vest.

Antall personer 10-17 år i disse anmeldelsene ble imidlertid bare redusert med -9 % og her er skillet betydelig større. I Indre by ble det registrert -25 % færre personer fordelt på -13 % i vest og -35 % i øst. Ytre by ble redusert med -1 %, men her gikk kun Ytre by vest ned med -43 %, mens antall personer i øst økte med 2 % og i sør med 10 %.

Fordelt på byområdene for aldersgruppen 10-14 år har det vært mindre svingninger i antall som har gitt store prosentvise utslag siden antallet per krets er lavt. Antall anmeldelser økte kun i Ytre by øst mens de andre hadde nedgang. Antall registrerte personer følger fordelingen for 10-17 år, med størst nedgang i Indre by øst og Ytre by vest samt stigning i Ytre by øst og sør.

I aldersgruppen 15-17 år ble antall anmeldelser redusert i alle områder, men nesten likt for Indre (-21 %) og Ytre by (-24 %). Antall mistenkte personer ble betydelig mer redusert i Indre (-25 %) enn i Ytre by (-4 %), men antallet økte kun i Ytre by sør med 8 personer (12 %).

Foran slo vi fast at utviklingen av fysisk vold under 18 år i hovedsak dreier seg om utviklingen blant gutter 15-17 år. Ser vi isolert på denne gruppen er antall anmeldelser i 2020, selv med nedgangen, på sitt nest høyeste i tiårsperioden i Indre by, mens det i Ytre by har vært et forhøyet nivå siste fire år. Deler vi opp i øst, vest og sør

innenfor disse er det kun i Ytre by vest at antall anmeldelser er under gjennomsnitt og median for det siste tiåret. Alle de andre områdene er klart over både gjennomsnitt og median. Det samme bildet gjør seg gjeldende om vi måler etter antall mistenkte gutter 15-17 år.

Fysisk vold - 18-22 år

Registreringen for fysisk vold i aldersgruppen 18-22 år har vært mye mer stabil siste 10 år enn for de under 18 år, og den er dominert av menns vold. Figur 8 viser et bunnivå i 2014 og økning i registreringen frem til 2017, før det de siste tre årene har vært en nedgang i fysisk vold i aldersgruppen.

For kvinnene har det vært et mye lavere nivå på registreringen enn for menn. De relativt små endringene fra år til år kan likevel prosentvis framstå som store. Antall anmeldelser med kvinner som mistenkt hadde en økning fra bunnivå i 2016 til 2019 før det ble en klar reduksjon i 2020. Andelen anmeldelser med kvinner som mistenkte var på sitt høyeste i 2019 med 20 %, før den ble på medianen siste tiåret med 14 % i 2020.

Fordelingen på ulike statistikkgrupper i denne aldersgruppen er også stabil. Etter innføring av ny straffelov var andelen av fysisk vold, som inkluderer begge varianter av kroppskrenkelser, stabil i fire år på 71 % før den ble redusert til 69 %. Det har vært en liten økning i andelen vold som endte opp med skade fra 19 % i 2019 til 22 % i 2020. Andelen i 2020 er imidlertid på median siste tiårsperiode.

For aldersgruppen 18-22 år var det fra 2018 til 2019 en økning fra 20 til 29 anmeldelser med tre eller flere mistenkte. Dette var allerede det høyeste for tiårsperioden før antallet vokste til 46 anmeldelser i 2020 og utgjorde 11 % av anmeldelsene. Slike anmeldelser er fortsatt lavere i antall enn i aldersgruppen 10-17 år der 53 slike anmeldelser utgjorde 21 % av anmeldelsene i aldersgruppen.

I denne aldersgruppen har det normalt vært en annen geografisk fordeling av den fysiske volden. Etter fylte 18 år blir mange av de registrerte personene en naturlig del av utelivet i Oslo by, og dermed har mer av volden skjedd i områdene i Oslo sentrum der det er flest utesteder. I pandemiåret 2020 er dette noe annerledes.

Den siste tiårsperioden plasserer 70 % av den registrerte volden i Indre by, og preger totalbildet i stor grad, mendenne andelen har de fire siste årene vært under 70 % og i 2020 gjelder dette 61 % av volden. Indre by har hatt en nedgang på -17 % fra 2019 til 2020 som fordelte seg med en nedgang på -30 % til 126 anmeldelser i vest, mens øst økte med 2 anmeldelser.

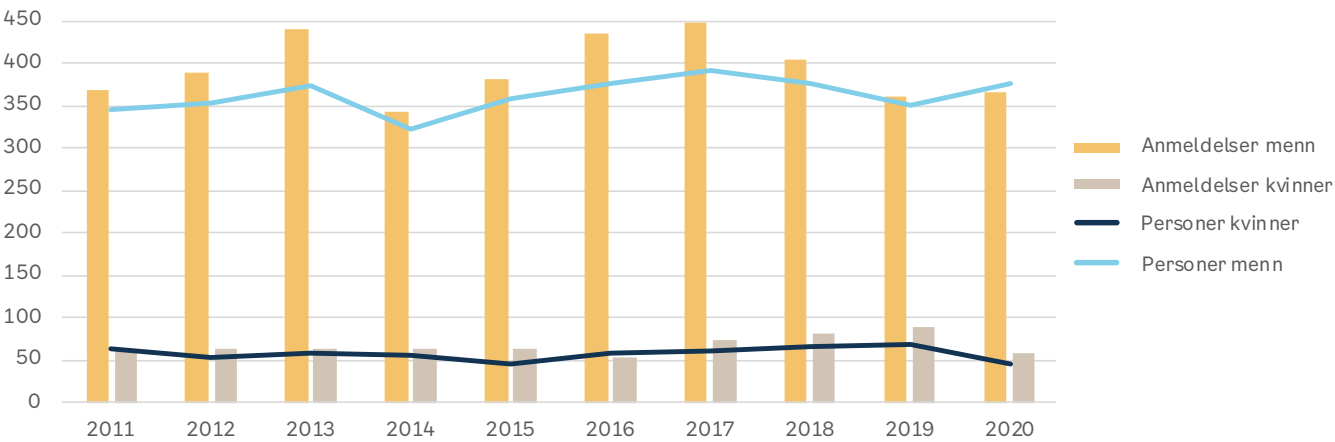
Både den største andelen og den største økningen i Ytre by dreier seg om Ytre by øst. Her økte antall anmeldelser fra 2019 til 2020 med 40 % til 112 anmeldelser. I Ytre by vest øker antall anmeldelser fra 13 til 25, men selv med økningen er nivå slik at antallet er på median siste tiårsperiode. Ytre by sør økte med fire anmeldelser til 50 i 2020.

Figur 9 viser at antall anmeldelser for fornærmede, med en nedgang på -11 % fra 2019 til 2020, omtrent følger nedgangen for antall anmeldelser med mistenkte i samme aldersgruppe. Kjønnssfordelingen viser at nedgangen siste to år i hovedsak dreier seg om færre fornærmede menn. Andelen fornærmede kvinner for

2020 er på 40 %, noe som er innenfor normalen i tiårsperioden der andelen har variert mellom 36 og 41 %. Sammenligning av figur 8 og 9 viser at det er langt flere kvinner som registreres utsatt for vold enn det er kvinner som registreres mistenkt for vold.

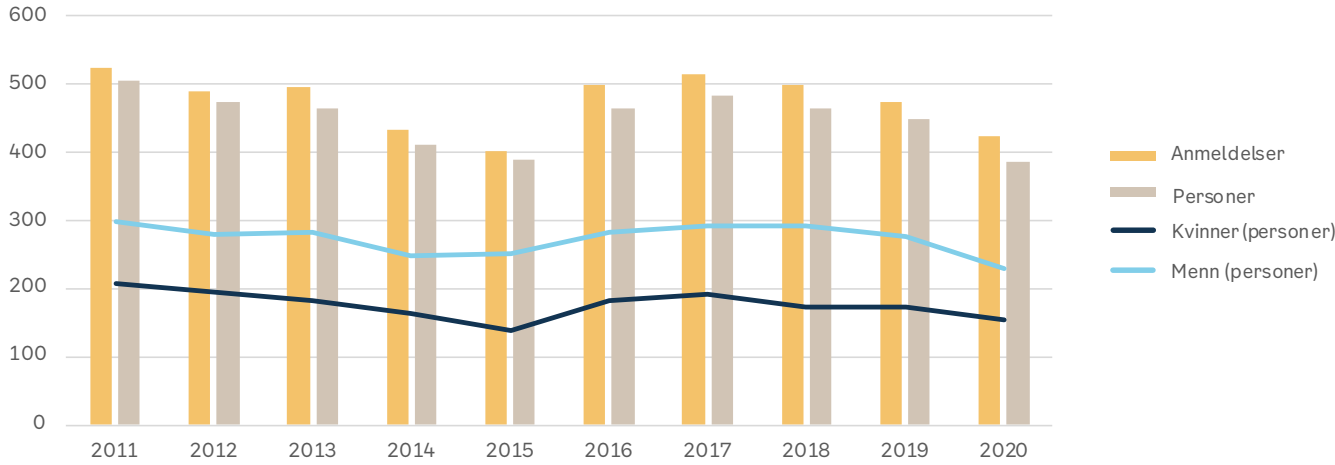
Lovbrudd mot offentlige tjenstepersoner

Etter innføring av ny straffelov i 2015, ble forulemping og hindring av offentlige tjenstepersoner overført til voldskapitlet i straffeloven. I dette kapitlet inkluderes alle handlinger mot offentlige tjenstepersoner, altså kategoriene forulemping, hindring, trusler og vold. Etter den nye loven ble det innført egne statistikkgrupper som omhandler det som har skjedd mot polititjenstepersoner, slik at hver av de fire underkategoriene kan deles inn i hva som har skjedd mot politi og andre tjenstepersoner. Etter gammel lov var det bare den fysiske vold-utøvelsen som var delt opp i statistikkgrupper for politi og andre offentlige tjenstepersoner.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sum Anmeldelser	425	448	499	400	438	485	519	485	450	421
Sum Personer	407	406	430	379	403	434	450	442	420	421

Figur 8. Antall anmeldelser og antall mistenkte personer for fysisk vold i alderen 18-22 år. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgruppen.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	526	490	496	435	401	498	515	499	475	424
Personer	507	474	466	412	390	464	484	466	449	385
Kvinner (personer)	209	194	183	165	139	181	191	174	173	155
Menn (personer)	298	280	283	247	251	283	293	292	276	230

Figur 9. Antall anmeldelser og antall fornærmede personer for fysisk vold hvor fornærmedes alder var 18-22 år på gjerningstidspunktet. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020.

Tabell 7 viser at antall anmeldelser mot aldersgruppen 10-17 år mer enn tredoblet seg fra bunnpunktet i 2014 til det høyeste antallet ble registrert i 2019, før antallet ble redusert til 89 anmeldelser i 2020. De 89 anmeldelsene i 2020 hadde 69 ulike mistenkte personer og fordelte seg på 70 ulike hendelser (ulik tid og sted), noe som viser at enkelte hendelser resulterte i to eller flere anmeldelser. I 15 hendelser ble det opprettet flere anmeldelser. Det var kun fire hendelser som ble registrert med flere anmeldte, mens det i 11 hendelser ble en anmeldt person for to eller tre av lovbruddskategoriene mot offentlige tjenstepersoner. Det var ingen anmeldelser i denne kategorien i 2020 hvor det ble registrert flere mistenkte i samme anmeldelse.

Antall mistenkte personer under 18 år er mindre enn antall anmeldelser siden noen anmeldes for flere slike

lovbrudd. I tillegg til de 11 som fikk flere anmeldelser i samme hendelse, var det fire andre som også var anmeldt for flere slike lovbrudd i løpet av 2020.

Deler vi aldersgruppen opp i kjønn og de mindre aldersgruppene har det vært få under 15 år og få jenter registrert i perioden 2011-2020, men med litt økt registrering på disse de senere år. Likevel har det de to siste årene kun blitt registrert fire og seks jenter i alderen 10-14 år, syv og ni gutter i alderen 10-14 år samt 12 og 11 jenter 15-17 år.

Her, som for fysisk vold, handler utviklingen det siste tiåret seg hovedsakelig om gutter 15-17 år. 43 anmeldte gutter 15-17 år i 59 ulike anmeldelser i 2020 var likevel betydelig ned fra registreringen i 2019. Med litt økning i antall anmeldelser under 15 år og stabile tall for jenter var det kun denne gruppen som ble redusert i 2020.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser under 18 år	59	54	79	42	50	62	78	98	134	89
Forulemping av offentlig tjenesteperson	23	23	20	14	21	30	27	39	54	33
Hindring av offentlig tjenesteperson	13	11	11	10	9	4	7	12	25	20
Trusler mot offentlig tjenesteperson	8	3	18	6	5	9	12	19	27	9
Vold mot offentlig tjenesteperson	15	17	30	12	15	19	32	28	28	27
Personer under 18 år	42	38	39	31	40	40	41	67	86	69
Anmeldelser 18-22 år	230	273	259	249	219	248	277	275	267	279
Personer 18-22 år	156	202	165	151	153	153	160	172	157	185

Tabell 7. Antall anmeldelser og antall mistenkte personer i alderen 10-22 år for lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020.

Reduksjonen i anmeldelsene fordeler seg noe ulikt på byområdene. I tiårsperioden var det i 2011-2018 flest anmeldelser hvert år i Indre by, men i 2019 var antallet likt og i 2020 er det flere registrerte anmeldelser i Ytre by. I Indre by var det en nedgang på -42 % fordelt på -39 % i vest og -44 % i øst. I Ytre by gikk antallet også ned, men da med -25 %. Størst nedgang var det i Ytre by øst med -29 % mens sør gikk ned -21 %. I Ytre by vest gikk antall anmeldelser ned fra 5 til 4.

Ser vi på de fire underliggende kategoriene synker ikke volden mot offentlige tjenestepersoner med mer enn én anmeldelse. Nedgangene fordeler seg med størst nedgang for trusler mot og forulemping av offentlige tjenestepersoner, mens hindring av offentlig tjenesteperson ble redusert med kun fem anmeldelser. I et lengre tidsperspektiv ser vi at det er forulemping, hindring og trusler som skilte seg ut med høyest nivå i 2019. For voldskategorien viser tabell 7 at antall anmeldelser de siste fire årene ligget klart høyere enn de tre foregående årene, men antall anmeldelser var på samme høye nivå tilbake i 2013. Antall anmeldelser for vold mot

offentlige tjenestepersoner var også på samme nivå i 2007 og 2008.

Andelen av disse anmeldelsene som var rettet mot polititjenestepersoner har vært relativt stabil de fem årene etter innføring av ny lov, med variasjon fra 73-79 de foregående fire årene og økning til 81 % i 2020. For volden mot offentlige tjenestepersoner dreide 93 % av anmeldelsene i 2020 seg om vold mot politi, etter variasjon fra 84-100 % de fire foregående årene. For de andre kategoriene har andelen anmeldelser som var rettet mot politi variert fra 63 % i 2017 til 85 % i 2020 for forulemping, fra 56 % på det laveste i 2020 til 81 % i 2019 for trusler, mens hindring av politi varierte noe mer, fra lave 29 % i 2017 til 75 % i 2018 og 70 % i 2020.

For unge voksne i alderen 18-22 år har det vært en liten økning fra 2019 til 2020. Selv med økningen anser vi at registreringen har vært stabil de siste årene, men det er klart flere anmeldelser enn for de under 18 år. Med 279 anmeldelser i 2020 fordelt på 185 ulike personer er registreringen likevel den høyeste i perioden 2011-2020. Fra 2019 til 2020 har det vært en nedgang i anmeldelser mot unge kvinner til 39 anmeldelser,

mens antall anmeldelser for unge menn økte med 10 % til 241 anmeldelser. Andelen menn i aldersgruppen i 2020 ble dermed på 88 % etter en variasjon fra 83 til 89 % i tiårsperioden.

Også for denne aldersgruppen har det vært en større andel som har skjedd i Indre enn Ytre by. I den siste tiårsperioden har 80 % av anmeldelsene skjedd i Indre by, men med en variasjon fra 92 % i 2014 til det laveste med 66 % i 2020. I Indre by var det likevel en svak økning med 2 anmeldelser fra 2019 til 2020 fordelt på en liten nedgang i øst og en liten økning i vest. Antall anmeldelser i Ytre by økte til det høyeste i tiårsperioden med 92 i 2020. Her var det imidlertid kun en tydelig økning i Ytre by øst med 38 % til 55 anmeldelser. I Ytre by vest er det kun registrert fem og seks anmeldelser siste to år, mens i Ytre by sør ble det en reduksjon fra 37 til 31 anmeldelser.

Antall lovbrudd mot polititjenestepersoner for aldersgruppen 18-22 år holder et stabilt nivå siste fire år, men med en liten økning til 222 anmeldelser i 2020. Disse utgjør dermed 80 % av anmeldelsene for lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner i 2020 som i 2019. Den geografiske fordeling fordeler seg kun svakt annerledes med en liten økning i både Indre og Ytre by.

Trusler

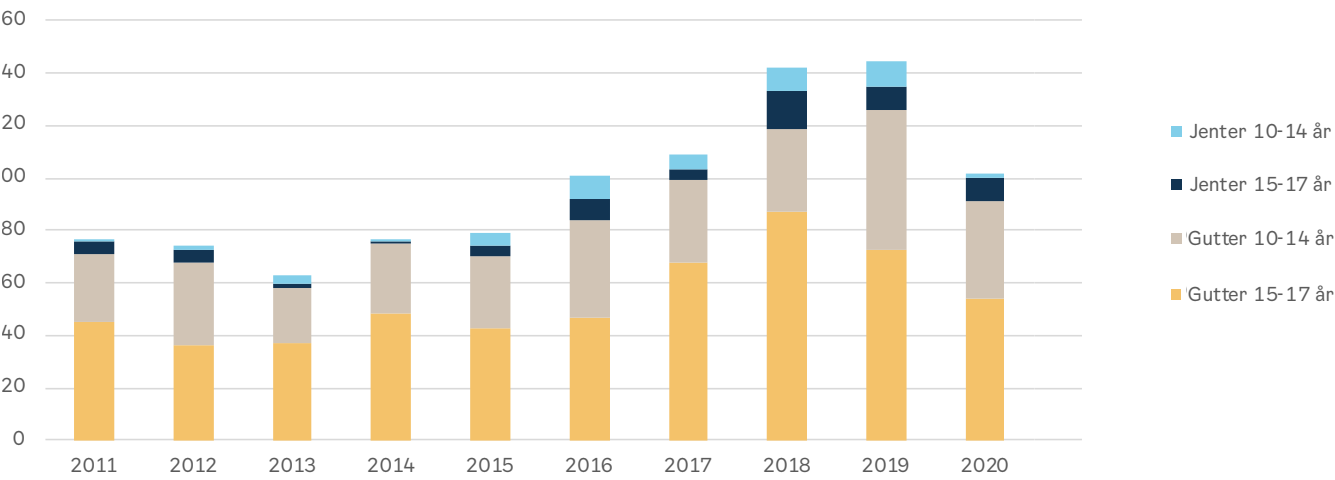
Trusler omhandler straffbare handlinger hvor noen ved bruk av «ord eller handling truer med straffbar atferd under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt»³⁸. Det vil si at en del uttalelser og handlinger som av mange kan oppfattes som truende, ikke nødvendigvis omfattes av dette kapitlet. Denne grensegangen går både mot de handlinger som kan straffes som hensynsløs atferd, og uttalelser som er ubehagelige, men beskyttes av ytringsfriheten.

Siden vårt datamateriale tar utgangspunkt i alle anmeldte i aldersgruppen kan det også inneholde anmeldelser som er blitt vurdert til ikke å være trusler og henlagt av den grunn. Det betyr også at selv om lovens forståelse av trusler er stabil, kan tallene påvirkes av endringer i fornærmedes oppfatning av hva som er truende. I tidsperioden vi omtaler har det også skjedd store endringer i ungdommens kommunikasjonsform, der digitale plattformer gjør at uttalelser kan oppfattes på en annen måte enn dersom de hadde blitt sagt direkte mellom to personer.

Foto: Moritz Bechert / Pixabay

38) Straffeloven §§263, 264 og 265

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	90	74	100	63	80	110	108	128	137	97
Personer	77	74	62	77	79	101	107	141	144	102
Gutter (personer)	71	68	57	75	70	84	97	118	126	91
Jenter (personer)	6	6	5	2	9	17	10	23	18	11

Figur 10. Antall personer i alderen 10-17 år mistenkt for trusler. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgrupper.

Trusler – 10-17 år

Figur 10 viser at økningen i registrering av anmeldte personer for trusler i tidsperioden fram til 2019 var betydelig, og at økningen kom etter en svært stabil registrering til 2015. Selv om det er en nedgang i 2020 for både antall anmeldelser og antall registrerte personer i aldersgruppen på -29 %, er det i femårsperioden 2015-2020 en økning på 29 og 21 % for tellingene. Både i figur 10 og femtenårsperioden 2006-2020 er det 2018 og 2019 som skiller seg ut med ekstra høy registrering.

Som for de fleste andre lovbruddskategoriene er det en overvekt av gutter som registreres som mistenkte. Antall jenter som er registrert for trusler er lavt og etter en økende tendens foregående to år er antall registrerte jenter i 2020 på gjennomsnittet av siste ti

år. Fra 2019 til 2020 ble jenter i aldersgruppen 10-14 år redusert til kun to registrerte jenter, mens det var ni registrerte jenter 15-17 år både i 2019 og 2020.

For antall gutter totalt var nedgangen på -28 % fordelt på -30 % for gutter 10-14 år og -26 % for gutter 15-17 år. Begge deler litt over medianen for siste tiår.

For denne lovbruddskategorien er det også noen anmeldelser med flere mistenkte personer samt mistenkte personer som er registrert i flere ulike anmeldelser. De tre siste årene skiller seg ut med flere anmeldelser med flere mistenkte personer, med henholdsvis 29 i 2018, 22 i 2019 og 21 i 2020. I 2020 var det også syv ulike anmeldelser der det var fem eller flere mistenkte, noe som er klart høyest i femtenårsperioden. Nedgangen i 2020 er derfor kun knyttet til anmeldelser med én mistenkt.

Trusler har ikke mange ulike underkategorier, men politiet registrerer de anmeldelsene der det er truet med kniv/andre skarpe gjenstander eller skytevåpen med egne kategorier. Anmeldelsene kan få slik koding også om det er truet verbalt med kniv/skytevåpen uten at slikt våpen vises.

For aldersgruppen var det i 2020 tre anmeldelser som er registrert som trusler med skytevåpen, noe som både er på gjennomsnitt og median for tiårsperioden. For kniv (eller annen skarp redskap) ble det etter variasjon mellom 10 og 18 anmeldelser i perioden 2005-2017, registrert 23 anmeldelser i 2018 og 50 i 2019, før antallet ble redusert til 18 i 2020.

Ser vi på de truslene som ikke dreier seg om kniv eller skytevåpen var det en mindre nedgang fra 2019 til 2020, men antall anmeldelser var lavere i 2020 enn de fire foregående årene for alderen 10-17 år. Andelen trusler med kniv av alle trusler ble dermed redusert til 19 % etter 36 % i 2019.

Geografisk følger nedgangen for trusler fysisk vold med større prosentvis nedgang i Indre enn Ytre by, samtidig som Indre by ble redusert med -19 anmeldelser og Ytre by med -18 anmeldelser. Det blir små tall når vi deler på byområdene under Indre og Ytre by, men alle har nedgang. Fortsatt var det flest anmeldelser for trusler i Ytre by øst med 33 anmeldelser.

For trusler med kniv var det også nedgang i alle byområder, men det var ingen anmeldelser i 2020 i Indre by vest og Ytre by vest. Minst nedgang var det i Ytre by sør som ble redusert fra ni til åtte anmeldelser.

Vi beskrev at det er en grensegang mellom trusler og hensynsløs atferd. Anmeldelser for hensynsløs atferd og personforfølgelse³⁹ har en mindre nedgang enn trusler fra 2019 til 2020 og en økning for gutter 15-17 år. Når vi leser noen av disse sakene finner vi anmeldelser for klassiske modus som å ringe fornærmede gjentatte ganger og ytre nedsettende ting på internett om andre. En sak dreide seg om en sint ung mann som dro fram kniven på skolen og viftet med den. I denne saken ble saken kodet av patruljen som trusler med kniv, men ble etter en rekke omkodinger stående igjen som hensynsløs atferd før vedkommende ble dømt for trusler. Dette tilfellet viser at selv med kniv involvert er det

Foto: Kolia / Pexels

ikke alltid sikkert hva anmeldelser blir kodet som. En endring i tolkning av slike situasjoner/grensegangen mellom statistikkgruppene, kan potensielt endre statistikken ganske mye da det for noen underkategorier er små tall.

Registreringen av fornærmede personer utsatt for trusler i alderen 10-17 år viser også at de tre siste årene ligger høyest i femtenårsperioden 2006-2020. Etter 117 og 104 anmeldelser de to foregående årene ble antallet svakt redusert til 103 i 2020. Antall anmeldelser gikk ned fra 109 i 2019 til 101 i 2020.

Ser vi isolert på antall fornærmede som er utsatt for trusler fra aldersgruppen 10-17 år, skilte de fire foregående årene seg ut med over 100 registrerte fornærmede hvert av årene før antallet ble redusert til 78 i 2020. Måler vi gruppen der begge parter var 10-17 år skiller også de fire foregående årene seg ut med høyere nivå, før antallet ble redusert fra 51 i 2019 til 38 i 2020.

Det var registrert fornærmede i 85 av de 97 anmeldelsene i figur 10. De øvrige 12 anmeldelsene har hovedsakelig offentlige ansatte, som ikke regnes som personlige fornærmede. 12 slike anmeldelser i 2020 er en reduksjon fra 25 i 2019, men på nivå med 10-12 anmeldelser i 2016-2018. I 16 av de 18 anmeldelsene i 2020 for trusler med kniv er det registrert fornærmede personer, hvorav 11 hadde fornærmede i samme alder som mistenkte.

39) Straffeloven §§266, 266a og 267

Trusler – 18–22 år

Også for trusler skiller aldersgruppen 18-22 år seg ut ved at utviklingen er annerledes enn under 18 år. Etter 140 anmeldelser i 2019 ble det registrert 141 anmeldelser for aldersgruppen i 2020. Samtidig gikk antall mistenkte personer ned fra 129 i 2019 til 113 i 2020. Det var en nedgang i både antall anmeldelser og antall mistenkte unge menn fra 2019 til 2020, mens det var en økning for unge kvinner med 16 mistenkte registrert i 21 anmeldelser i 2020 mot 10 kvinner i 12 anmeldelser i 2019.

For trusler med kniv har antallet vært relativt stabilt i fem år på rad. Etter 26-33 anmeldelser de fire foregående årene ble det registrert 27 anmeldelser i 2020.

Geografisk har det vært en økning med 12 anmeldelser i Indre by til 82 anmeldelser og en nedgang på 10 i Ytre by til 58 anmeldelser. Det er kun Indre by øst som har en klar økning med 33 % fra 2019 til 44 anmeldelser i 2020. Økningen i Indre by øst kan i sin helhet knyttes til trusler med kniv, som økte fra 5 til 18 anmeldelser.

Å forstå voldsutviklingen

Konflikter, gruppevold og gruppeprosesser

Tabell 6 viste at det hadde vært en økning de siste årene i voldsanmeldelser med flere mistenkte personer. Uavhengig av om det er registrert som anmeldelser eller ikke, har vi i de siste SaLTo-rapportene skrevet om en jevnlig rapportering av masseslagsmål de siste årene. Politiet opplever at det i senere år har vært flere episoder der mange møter opp i forbindelse med slagsmål.

Det kan være flere årsaker til denne stigningen i vold med flere involverte. En tilbakevendende forklaring fra SaLTo-nettverket er at ungdommens bruk av sosiale medier og filming av voldsepisoder ofte forsterker allerede eksisterende konflikter. Bruken av sosiale medier gjør at det er vanskelig for ungdom i miljøet rundt de som har konflikter å holde seg nøytrale i konflikten. Dersom en ungdom møter opp til et slagsmål som venn til den ene av partene, er det ofte lett å bli dratt med. Konfliktene kan dermed arves til de nye deltakerne, og på en slik måte spre seg til andre venner igjen. I noen tilfeller ser vi at konflikten starter mellom to personer

fra ulike bydeler/delbydeler, og at konflikten eskalerer til en konflikt mellom ungdom fra disse ulike delene av byen. Denne konfliktutviklingen kan vi se både i vanlige ungdomsmiljøer og ungdomsmiljøer som er mer kriminelt belastet.

I anmeldelser med mange involverte finner vi forklaringer fra noen mistenkte hvor det framgår at det ikke var meningen at de skulle være med på slagsmål/vold. Da volden startet var det en av de andre som begynte å slå – og dermed ble hele gruppen med på volden. Det betyr at gruppevolden ikke nødvendigvis ble planlagt slik, men at volden også kan eskalere med bakgrunn i manglende impulskontroll, lave terskler for bruk av vold og gruppeprosesser som forsterker disse mekanismene.

Alvorligere fysisk vold?

En antagelse som vi over år har sett i debatter og i media, er at ungdomsvolden er blitt alvorligere. Anmeldelsene for fysisk vold i aldersgruppen 10-17 år fordeler seg på ulike statistikkgrupper som også viser til ulik alvorlighet. Når vi skal vurdere endring i alvorlighet må vi ta hensyn til endringer som kom med ny straffelov fra 1. oktober 2015. Den nye straffeloven ga oss nye begreper, nye straffebestemmelser, nye statistikkgrupper og dermed også endring i samfunnets forståelse av enkelte voldshandlinger.

I tillegg til anmeldelser for statistikkgrupper for kroppskrenkelser, kroppsskader og vold med alvorligere konsekvenser, kan vi etter den nye loven også skille ut vold i nære relasjoner, uaktsom vold og vold mot ulike yrkesgrupper (andre enn offentlige tjenestepersoner). Hva som regnes som grovt i statistikkgruppene kan imidlertid ikke brukes alene. Endringen av straffeloven i 2015 satte kriterier i loven på hva som skal regnes som grov kroppskrenkelse eller grov kroppsskade. Selv om de fleste kriteriene var til vurdering i straffesaker fra før lovendringen på grunn av rettspraksis, regner vi med at en del av økningen i hva som regnes som grovt kan forklares med lovendringen. For eksempel er et kriterium om volden «er begått av flere i fellesskap», noe tabell 6 tydelig viste at en økende del av den registrerte volden er. Derfor vil antall kroppskrenkelser som forstås som

grove kunne være flere enn antall som ble kodet som legemsfornærmelser med skadefølge etter gammel lov.

Det som derfor gjenstår for å vurdere utviklingen av grov vold er å isolert se på de anmeldelsene som er kodet med kroppsskade eller alvorligere⁴⁰. Her har fornærmede både før og etter ny straffelov helt sikkert endt opp med skade, skaden mistenkes som forsettlig påført – og tallene er derfor mer sammenlignbare over tid. Disse anmeldelsene økte kun svakt mer enn totalt antall anmeldelser for fysisk vold fra 2014-2019, men mindre enn totalen 2016-2019. Sammen med nedgangen i anmeldelser for fysisk vold fra 2019 til 2020 var det ingen tilsvarende nedgang for vold med skade. I 2020 ble det registrert 50 anmeldelser etter 53 i 2019 og 34-39 de tre foregående årene. Samtidig var det et lavere antall slike anmeldelser i både 2019 og 2020 enn det ble registrert i 2006 og 2007.

Om volden er blitt alvorligere kan heller ikke vurderes ut fra antall alene, vurderingen må også inkludere andel kroppsskader av fysisk vold. Dette for å skille om en økning viser mer vold, eller mer alvorlig vold. Etter en andel som var på det høyeste med 21-22 % i 2006-2008 og 23 % i 2010 ble det i 2019 registrert kroppsskade i 20 % av anmeldelsene etter 11-17 % i årene 2011-2018. Etter bevegelsene i 2020 er andelen rekordhøy med 32 % av anmeldelsene.

Utviklingen for kroppsskader handler isolert om gutter 15-17 år. I 2020 var det ingen anmeldelser for kroppsskader registrert for aldersgruppen 10-14 år og kun to anmeldelser som involverte jenter 15-17 år. I aldersgruppen 18-22 år er det også nesten bare registrert unge menn.

Svaret på om alvorligheten øker blir derfor forskjellig ut fra hvilket tidsperspektiv, aldersgruppe eller kjønn man vurderer. For gutter 15-17 år er svaret ja for de to siste årene, selv om omfanget ikke er høyere enn i 2006-2007.

Ser vi på alvorlighetsgraden i anmeldelsene for 10-17 år var det i 2019 registrert minst to mistenkte i 47 % av anmeldelsene som var kodet med kroppsskade eller alvorligere. Dette er i 2020 redusert til 34 % av anmeldelsene. Andelen for all fysisk vold 10-17 år med

Foto: Tim Mossholder / Unsplash

40) Anmeldelser kodet som minimum kroppsskade, men også anmeldelser kodet som drap/forsøk drap. Mishandling i nære relasjoner er unntatt. I all hovedsak utgjøres kategorien av § 274 kroppsskade.

flere gjerningspersoner økte derimot fra 35 til 38 %. For 18-22 år har det imidlertid vært en mer urovekkende utvikling der andelen anmeldelser med flere registrerte gjerningspersoner generelt økte fra 15 til 21 % i 2020, mens andelen i sakene med kroppsskade eller alvorligere økte fra 21 til 41 %.⁴¹

En analyse fra Oslo politidistrikt⁴² av anmeldelser kodet som forsøk på drap (inkludert i grov vold) viser en økning i 2020 som delvis kan kobles til konflikter mellom kriminelle miljøer. Gjennomsnittssalderen var 20,7 år for de mistenkte i de 35 anmeldelsene for drapsforsøk i 2020. Utviklingen i 2020 for kroppsskadesaker eller alvorligere i aldersgruppen 10-22 år dreier seg i stor grad om vold begått av flere i fellesskap. Det betyr at det i de aller alvorligste voldssakene er et stort innslag av unge lovbrøyttere i konflikter, som er sammen om volden.

Er det flere lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner?

For å vurdere utviklingen de siste årene i antall lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner og herunder polititjenestepersoner, er det hensiktsmessig å vurdere mer enn de rene tallene. Voldskategorien mot offentlige tjenestepersoner har vært stabil siste fire år, og antall anmeldelser er på nivå med flere andre år i perioden 2006-2020. Vi vet imidlertid ikke hvordan endring i kodepraksis har slått ut etter innføring av egne statistikkgrupper for de andre typene overtredelser⁴³ mot politi, som følge av ny straffelov.

Det var en nedgang i flere av underkategoriene fra 2019 til pandemiåret 2020, men nedgangen i narkotikatallene og tilbakemeldinger fra operative tjenester tyder på langt færre kontroller av ungdom i 2020. Diskusjonen her har derfor det utgangspunkt at vi frykter nedgangen i 2020 er midlertidig og at vi etter pandemien er tilbake på nivået fra 2019.

Vi spør oss derfor om grensen hvor offentlige tjenestepersoner velger å anmelde har blitt lavere i senere år, eller har de oftere møtt ungdom som er verbalt utagerende slik at de overtrer grensen til trusler eller forulemping? Hva skal til for at en ungdom anmeldes for å hindre politi eller andre tjenestepersoner? At antall for-

ulemping, hindring og trusler øker mens volden er stabil kan tyde på endring i tolkning av de konflikter offentlige tjenestepersoner møter på jobb.

Selv om ikke registreringen for lovbrudd med vold mot offentlige tjenestepersoner øker, er det likevel noe usikkerhet omkring antall anmeldelser der offentlige tjenestepersoner er blitt utsatt for vold. Tabell 6 under «fysisk vold» viste en del anmeldelser med fysisk vold uten registrerte fornærmede. I en del av disse sakene er det grunn til å tro at den voldsutsatte er en offentlig tjenesteperson som ble utsatt for vold, men ikke registrert som personlig fornærmet, og at volden ikke ble vurdert til å være ment å hindre tjenesteutøvelsen.

I vurderingen av utviklingen er det også viktig å merke seg at utviklingen hovedsakelig har dreid seg om gutter 15-17 år i den østlige delen av Oslo, og at andelen av de mistenkte som også er registrert med gjentatt kriminalitet er høy. Har kommunikasjon med og konflikter mellom unge gutter og det offentlige endret seg de siste årene?

Det har vært en samtidig kriminalitetsutvikling for denne gruppen både for fysisk vold, noe som kan tyde på endring i guttenes atferd, og for anmeldelser for narkotika som kan være et utslag på økning i politiets kontrollatferd. De senere års utvikling har ikke skjedd i samme grad for unge menn over 18 år, noe som kan peke i retning av at det er de unge guttenes atferd som påvirker tallene mest. I så fall er det et spørsmål om hvorfor?

Vi vil fremheve tre viktige poeng til vurderingen. Det ene er at ofte vil slike anmeldelser kommer når politiet griper inn i andre lovbrudd. Det vil dermed i utgangspunktet ikke være vanlig ungdom som er drivende for utviklingen, men ungdom som er innblandet i uro eller kriminalitet. I en del andre tilfeller starter imidlertid situasjonen med kontroller av personer i aktuelle områder, uten at noe konkret lovbrudd har funnet sted der og da. Slike tilfeller vil også påvirkes av økt tilstedeværelse av politi og økt kontrollfrekvens.

Det andre poenget som må vurderes er gruppedynamikk. Tilbakemelding fra politi over flere år har vært at ungdom de møter kan ha en helt uproblematisk atferd

dersom man møter de alene, men ha en helt annen og utagerende atferd i grupper. Statistikken for flere av lovbruddskategoriene viser at de unge guttene de senere årene oftere har opptrådt sammen. Selv om de fleste lovbrudd mot tjenestepersoner vil være av en slik karakter at anmeldelsen blir rettet mot enkeltpersoner, kan ungdommene i situasjonen likevel ha opptrådt i grupper.

Et tredje poeng er politiets atferd og mål med tjenesteutførelsen. Vi har tidligere skrevet om reformens påvirkning hvor en del tjenestepersoner mener at beredskapsfokus i større grad gjør at patruljene må kjøre fra hendelse til hendeles, uten at de får tid til å forklare eller skape dialog med personene de møter i de ulike oppdragene. Dette kan ha medført at patruljene i større grad har vært fokusert på å løse oppdraget hurtigst mulig og dermed kan gå inn i situasjonen på en annen måte enn om de kjente de involverte ungdommene eller området i større grad. En slik mulig utvikling kan medføre en annen type dialog, eller i enkelte tilfeller mangel på dialog, som igjen kan føre til at uheldige situasjoner oppstår mellom politiet og ungdommene.

Økningen har også skjedd i Oslo øst hvor flere bydeler har slitt med ungdomsmiljø som har bedrevet kriminalitet i lokale nettverk. Hovedsakelig dreier disse nettverkene seg om narkotikasalgs⁴⁴ fra ungdommer som fra før allerede har hatt problemer etter å ha mislykkes på andre arenaer. Det er ikke vanskelig å se at politi kan bli møtt med en fiendtlig holdning, dersom de møter marginalisert ungdom, med atferdsproblemer, i gruppesettinger, og etter gjentatte kontroller. Dette kan medføre slitasje både for ungdommene og polititjenestepersonene.

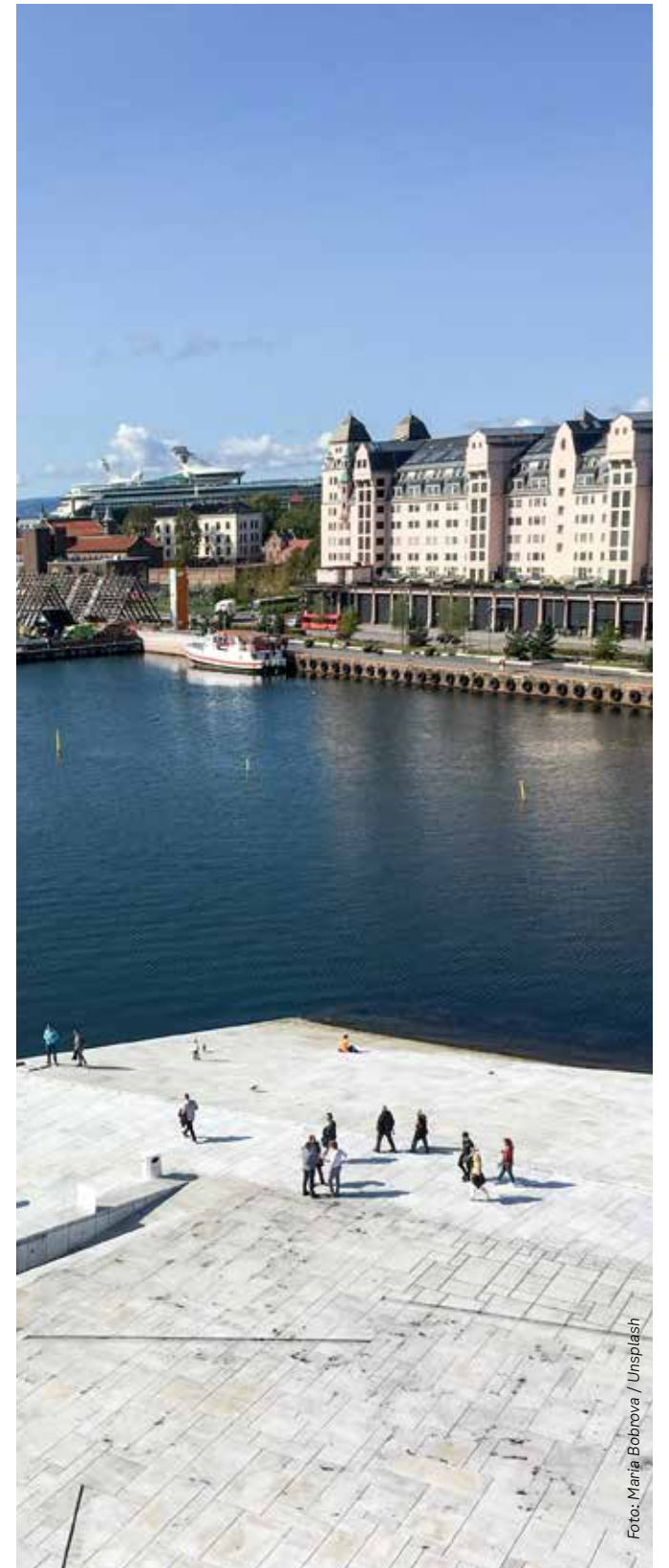

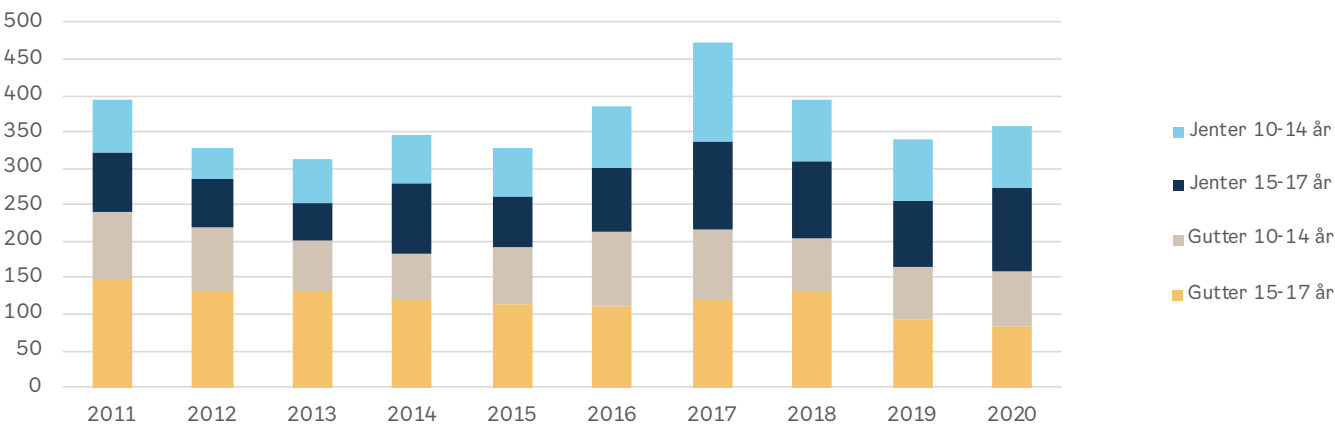
Foto: Maria Bobrova / Unsplash

41) Et annet vurderingspunkt burde vært om noe av økningen i 2019 skyldes økt bruk av kniv, da økt bruk av fysisk vold utført med kniv nødvendigvis vil ha medført flere skader. Etter gammel lov hadde vi statistikkgruppen «legemsbeskadigelse med kniv», men denne forsvant inn i «grov kroppsskade» etter ny lov. Modusføring for statistikkgruppen kunne ha gitt svar, men det er dessverre manglende modusføring i et klart flertall av anmeldelsene etter ny lov.

42) Sætre og Hofseth (2021)

43) Etter den nye loven ble det innført egne statistikkgrupper som omhandler å kategoriene forulemping, hindring, trusler og vold både for polititjenestepersoner og andre tjenestepersoner. Tidligere var kun vold oppdelt mellom typer offentlige tjenestepersoner.

44) Se for øvrig delkapittel om narkotika og vurdering av skjevheter i registrering for narkotika.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	447	355	338	374	354	421	533	435	402	374
Personer	392	327	313	347	327	385	474	394	340	357
Gutter (personer)	240	219	201	184	192	214	217	203	165	158
Jenter (personer)	152	108	112	163	135	171	257	191	175	199

Figur 11. Antall personer i alderen 10-17 år mistenkt for butikktveri. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgrupper.

Vinning

Butikktyveri

I dette kapitlet ser vi samlet på hva som er anmeldt etter gamle statistikkgrupper for naskeri og tyveri butikk, samt nye for *mindre tyveri fra butikk* og *tyveri fra butikk*. Det totale antallet anmeldelser for butikktveri i Oslo politidistrikt har vært stabilt siste seks år.

Figur 11 viser at både antall anmeldelser og antall personer har blitt redusert etter toppunktet i 2017. Antall anmeldelser ble også noe redusert i 2020, selv om figuren viser at antall personer økte svakt. Etter en økning i årene før toppunktet i 2017, har det siden vært en reduksjon både i antall jenter og gutter i begge aldersgruppene. De tre siste årene har antall personer i alderen 10-14 år vært stabilt på +/- 160. Det er også kun små variasjoner for antall personer for begge kjønn 10-14 år, men antall anmeldelser for jenter 10-14 år ble redusert fra 105 i 2019 til 89 i 2020. For 15-17 år har det vært litt mer variasjon siste tre år og antall jenter

15-17 år økte fra 91 i 2019 til 114 i 2020, mens antall gutter ble redusert fra 91 til 84.

Som for andre lovbruddskategorier er det også for butikktveri både en del anmeldelser med flere mistenkte personer og mistenkte personer som er registrert i flere ulike anmeldelser. For denne kategorien har vi imidlertid erfart at registreringsrutinene der flere er involvert kan variere noe.

I 2019 var det en hendelse som resulterte i 10 ulike anmeldelser. I hendelsen ble to unge jenter stanset med gods fra fem ulike butikker, og vekterne anmeldte jentene hver for seg for hver av de fem butikkene de fant gjenstander fra.

Denne typen registrering er imidlertid ikke noe nytt og har variert i mengde de senere årene. I 2020 var de 374 anmeldelsene fordelt på 290 ulike hendelser. Vurderer vi kategorien ut fra antall ulike hendelser var det 92 hendelser med to eller flere anmeldelser i 2019, men dette ble redusert til 76 hendelser i 2020. Hendelser med tre eller flere anmeldelser ble samtidig redusert fra 20 til 8

hendelser. Måler vi etter antall personer involvert i hendelsene ble disse ikke redusert tilsvarende. Det var 89 hendelser med to eller flere involverte personer i 2019, men dette økte til 98 hendelser i 2020. Antall personer i aldersgruppen registrert med flere anmeldelser har samtidig hatt en nedgang til 37 personer etter 52-60 de tre foregående årene.

Disse bevegelsene kan tyde på at praksisen med å dele hendelsene opp i mange anmeldelser, som i eksemplet fra 2019, har stanset noe opp.

For alderen 18-22 år er det en nedgang i antall anmeldelser på 22 % til 298 anmeldelser i 2020. Dette er det lavest registrerte i tiårsperioden der antall anmeldelser har variert fra 352 til 649 anmeldelser. Geografisk fordeleler både alderen 10-17 år og 18-22 år seg med klart flere butikktverier i Indre by enn Ytre by, noe som er ganske naturlig ut fra handelsfordelingen i Oslo by.

Denne lovbruddskategorien varierer selvsagt etter i hvilken grad barn og unge begår butikktveri, men tallmaterialet peker også på at rutiner hos butikker og vektere har stor betydning for tallene. Disse rutinene varierer alt etter opplæring hos ansatte, mengden ansatte på jobb og rutiner hos eller bytting av vaktelskap.

Ran

Ransbegrepet kan i dagligdags omtale bli brukt ganske vidt, slik at det av og til omtaler tyverier som vi ikke snakker om i dette kapitlet. Ran her er definert etter straffelovens § 327 som omhandler de situasjoner der det er brukt vold eller trusler til å frata en annen person en gjenstand i vinnings hensikt. Av og til kan noen hendelser som etterforskes som ran bli omkodet og påtalt som vold og tyveri, ikke ran. Dette kan for eksempel skje dersom det ikke kan bevises at forsettet med volden var å frata fornærmede gjenstanden – og vold og tyveri blir sett på som to separate handlinger.

Antall anmeldelser for ran i Oslo kommune uavhengig av alder har hatt en betydelig nedgang fra i underkant av 1000 ran i toppåret 2013 til et relativt stabilt nivå på litt under 400 anmeldelser de fire foregående årene før antallet økte til 485 i 2020. Tabell 8 viser at antall anmeldelser der anmeldte var mellom 10-17 år ikke har fulgt utviklingen for ran totalt. I de fire årene med stabil total, økte antall ran i aldersgruppen, og mens antall ran totalt økte i 2020 ble antall i aldersgruppen redusert.

De ulike bevegelsene i ran totalt og i antall ran med mistenkte i aldersgruppen har gjort at andelen har

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall mistenkte personer 10-17 år	49	69	79	89	82	56	94	143	143	124
Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år	63	67	103	57	48	44	72	93	103	88
med 1 person 10-17 år mistenkt	41	44	52	27	22	23	30	36	46	37
med 2 personer 10-17 år mistenkt	17	9	26	10	13	11	19	18	30	23
med 3 eller flere personer 10-17 år mistenkt	5	14	25	20	13	10	23	39	27	28
Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år	63	67	103	57	48	44	72	93	103	88
Antall anmeldelser av disse med registrerte fornærmede	60	72	97	44	44	52	62	85	92	82
med fornærmede i alderen 10-14 år	10	15	35	17	6	21	19	23	35	19
med fornærmede i alderen 15-17 år	9	17	34	17	18	13	22	38	37	39
med fornærmede i alderen 18-22 år	10	11	11	4	10	3	10	13	13	16

Tabell 8. Antall mistenkte personer og antall anmeldelser for ran i alderen 10-17 år, med gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020. Antall anmeldelser fordelt på antall mistenkte personer i anmeldelsene og fornærmedes alder.

steget fra 8-12 % i perioden 2012-2016 til 26 % i 2019 før den ble redusert til 18 % i 2020.

I 2020 ble det registrert 124 mistenkte personer i aldersgruppen 10-17 år i 88 ulike anmeldelser. Tabellen viser at både antall anmeldelser og antall mistenkte personer i aldersgruppen ble redusert fra 2019 til 2020. Noen personer er anmeldt for ran flere ganger, og også for ran er det slik at barn og unge ofte opptrer sammen i ulike anmeldelser. Antall anmeldelser med én og to registrerte mistenkte hadde en liten nedgang det siste året, mens antall ran med tre eller flere mistenkte økte fra 27 til 28. De siste tre-fire årene skiller seg ut for tiårsperioden med de høyeste registreringene generelt, og med flere anmeldelser med flere registrerte mistenkte.

Som for andre lovbruddskategorier er dette ikke eksakte tall for hvor mange ran med flere gjerningspersoner som finnes. I noen tilfeller var anmeldte i alderen 10-17 år sammen med anmeldte i aldersgruppen 18-22 år som ikke telles med her, og i andre anmeldelser ble andre gjerningspersoner ikke identifisert og derfor ikke registrert.

Flertallet av de mistenkte personene har vært i alderen 15-17 år, men antall for gruppen gikk ned fra 110 i 2018 til 86 i 2019 og 84 i 2020. Antall ran disse var involvert i var mer stabilt med 76, 71 og 73 anmeldelser de tre siste årene. For aldersgruppen 10-14 år har det variert mer. I de tre siste årene har antall registrerte personer økt fra 37 i 2018 til 58 i 2019 og ned til 40 i 2020. Antall anmeldelser varierte også med 25, 43 og 27 ran. Det er i all hovedsak gutter som blir anmeldt for ran, og det var kun tre jenter som ble registrert i 2020 etter én jente i hvert av de to foregående årene.

Tabellen viser at bevegelsene i anmeldelser for ran begått av de i alderen 10-17 år gir en økning for fornærmede i samme alder, og i 2020 var det fornærmede i samme alder i hele 58 (66 %) av de 88 anmeldelsene i alderen 10-17 år. Det er også stort sett gutter som blir utsatt for ran av aldersgruppen 10-17 år. Av 61 registrerte fornærmede personer i 2020 var det 60 gutter og én jente. De to foregående årene ble det kun registrert to jenter hvert år.

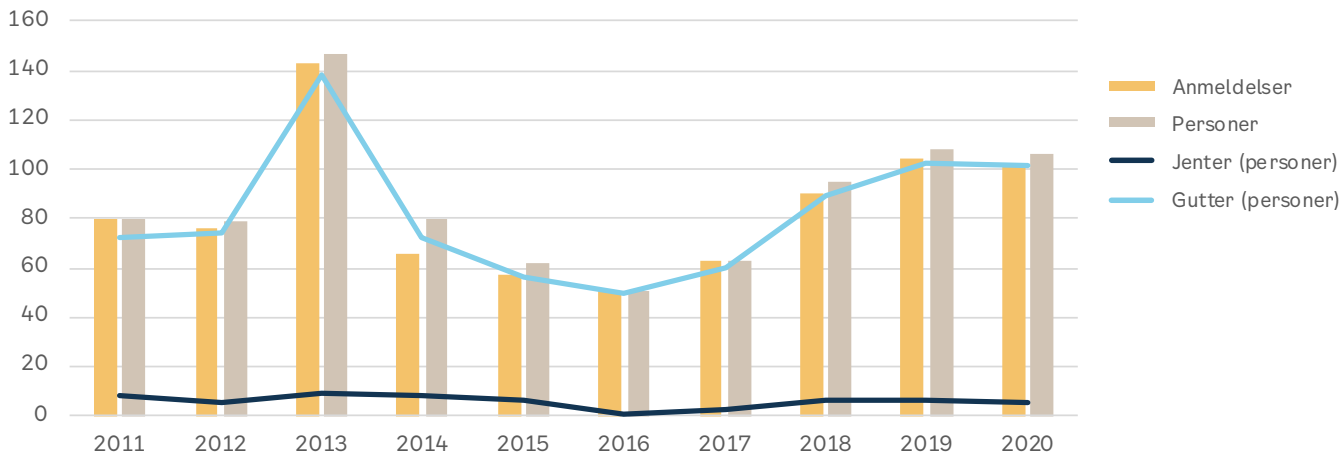
Gjerningssted for ranene varierer noe fra år til år. I 2020 ble det registrert 41 anmeldelser i Indre by og 47 anmeldelser i Ytre by. Økningen i 2018 og 2019 kom i stor grad i Ytre by som økte til 55 og 56 anmeldelser disse to årene etter 18-33 anmeldelser de tre foregående årene. I Indre by har anmeldelsene vært fordelt jevnt i øst og vest med +/- 20 anmeldelser hvert år. I Ytre by er det større variasjoner. I Ytre by vest var det 23 ransanmeldelser i 2018 etter mange ran i området rundt Majorstua, men antallet har vært redusert til 13 to siste år. I Ytre by øst har det vært 19, 21 og 23 ran siste tre år, mens i Ytre by sør har det variert med 13, 22 og 11 anmeldelser.

Ut fra gjerningspersonenes bosted kom det i minst 73 av de 88 anmeldelsene en eller flere gjerningspersoner fra utenfor byområdet⁴⁵ der ranet skjedde. Samtidig var det en fra det lokale området med på ranet i minst 65 av de 88 ranene.

Gjennomgående har det de siste årene vært et høyere antall ransanmeldelser med gjerningspersoner under 18 år enn i aldersgruppen 18-22 år. For 2020 ble antall anmeldelser for aldersgruppen 10-17 år redusert, mens antall ransanmeldelser for aldersgruppen 18-22 år økte til 71 anmeldelser etter å ha vært stabilt på pluss/minus 50 anmeldelser de fire siste årene. I denne aldersgruppen er en større andel av anmeldelsene registrert i Indre by og antallet økte fra 31 i 2019 til 50 i 2020. Det var samtidig en økning i antall ran registrert med tre eller flere gjerningspersoner i denne aldersgruppen fra 6 i 2019 til 11 i 2020.

Fornærmede for ran 10–17 år

Der tabell 8 viste til de fornærmede i anmeldelser med mistenkte i alderen 10-17 år, viser figur 12 til alle fornærmede i aldersgruppen 10-17 år, uavhengig av hvem gjerningspersonen er. Figuren viser at det også for fornærmede for ran 10-17 år var det en økende registrering fram til 2019, men at nedgangen i ransanmeldelser med mistenkte i aldersgruppen fra 2019 til 2020 ikke er tydelig på statistikken over fornærmede. Registreringen med 106 fornærmede i 102 anmeldelser er på nivå med 2019 og disse to årene har den høyeste

Figur 12. Antall anmeldelser og antall fornærmede personer (fordelt på kjønn) for ran hvor fornærmedes alder var 10-17 år på gjerningstidspunktet. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020.

registreringen siden 2013. Likevel er antall registrerte fornærmede i aldersgruppen fortsatt betydelig lavere enn i 2013. Kjønnsfordelingen viser at svært få jenter er registrert utsatt for ran, med kun 5 fornærmede jenter i 2020 etter 5 hvert av de to foregående årene.

Tabell 8 viste at i 58 av disse 102 anmeldelsene i 2020 ble det registrert mistenkte i samme alder, en nedgang fra 71 av 104 anmeldelsene i 2019 og også en lavere andel enn 62 av 90 anmeldelser i 2018. I 20 av de 102 anmeldelsene ble det registrert mistenkte i aldersgruppen 18-22 år etter 13 av 104 i 2019, noe som betyr at det i 2020 var flere anmeldelser der det ikke ble avdekket hvem gjerningspersonene var.

Antall fornærmede i aldersgruppen 10 til 14 år sank fra 45 i 2019 til 33 i 2020. Antallet var på sitt høyeste i tiårsperioden med 62 personer i 2013. Antall fornær-

mede i aldersgruppen følger i stor grad bevegelsene til antall mistenkte i aldersgruppen de siste årene, men tilbake i 2013 ble det kun registrert 13 mistenkte i aldersgruppen til tross for høye anmeldelsestall totalt.

For fornærmede i aldersgruppen 15-17 år følger kurven delvis samme utvikling som for 10-14 år, med 85 fornærmede i 2013, en nedgang i årene etter og stigning til 64 fornærmede i 2019. I 2020 steg derimot antallet i denne aldersgruppen til 73 fornærmede. Sammenligner vi med mistenkte for denne aldersgruppen stiger antall fornærmede litt mer enn antall anmeldelser med mistenkte. De siste tre årene har antall mistenkte vært betydelig over antall fornærmede på bakgrunn av den større andelen ran begått av flere sammen.

45) Indre og Ytre by delt i vest, øst og sør.

Å forstå ransutviklingen

Ran er en av lovbruddskategoriene hvor anmeldelsestilbøyeligheten kan variere og som i stor grad er avhengig av etterforskning for at det skal knyttes gjerningsperson til en eventuell anmeldelse. Som oftest er utgangspunktet at gjerningspersonen for ran er ukjent, slik at uten god etterforskning ville antall ran for aldersgruppen vært svært lav. Alt etter utgangspunktet med antall ran ungdom begår, er det anmeldelsestilbøyeligheten i kombinasjon med etterforskning og god kunnskap om aktuelle ungdomsmiljøer som driver registreringen oppover.

Tilbake i 2013 var antall ran totalt så høyt at det formentlig ikke var kapasitet til like god etterforskning av alle ran som den var de to foregående årene. I 2020 har det periodevis vært vanskeligere å drive straksetterforskning grunnet pandemirestriksjoner, noe som kan ha begrenset oppklaringen av ran noe. Et eksempel på dette er at utviklingen med bedre bilder fra overvåkningskameraer har gjort det enklere å koble på lokal-kunnskapen om ungdom. Men på våren 2020 ble det rapportert at man ikke fikk innhentet nødvendige overvåkningsvideoer grunnet både færre etterforskere som var ute og stengte butikker/lokaler.

Økningen i registreringer for ran koblet til barn og unge de siste årene er uansett så stor at registreringen formentlig viser til både en økning i antall ran begått av barn og unge og en økning i ran der flere i felleskap har stått bak ranene.

Når det i 73 av 88 ran i 2020 og 88 av 103 i 2019 ble registrert mistenkte som kom til åstedet fra utenfor byområdet, er det av betydning hvordan gjerningspersonene beveger seg til åstedet for ranet. Siden flertallet av ran er begått av flere sammen kan dette selvsagt variere mellom gjerningspersonene, men det har vært et gjennomgående mønster at offentlig kommunikasjon har betydning. Ranene de senere årene har ofte skjedd i nærheten av t-bane eller busslinjer.

I hvilken grad ranene er planlagt eller impulsive handlinger lar seg ikke så lett lese ut fra saksdokumentene. De som begår ran i fellesskap kommer ofte fra ulike steder, og om de gjør det bare for å henge sammen eller bevisst rane noen varierer. I noen ran er det brukt

våpen, noe som i alle fall viser et bevisst valg om å bevæpne seg. Dersom det er utøvet grov vold, truet med kniv, skytevåpen eller annet særlig farlig redskap skal ranene kodes som grove, og antall slike ran har steget de senere årene fra 5 i 2016 til 20 anmeldelser hvert av årene 2018 og 2019, før det ble redusert til 13 i 2020. Tilbake i 2013 var det kun seks av de 103 ranene som ble kodet som grove.

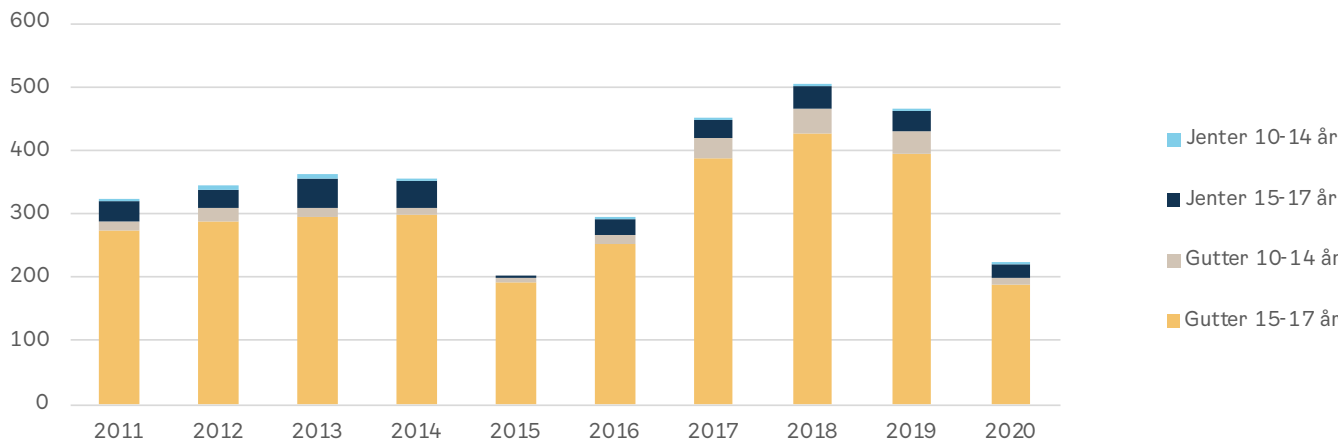
Ran dreier seg som nevnt om å frata fornærmede verdier med vold eller trusler, men det varierer mye hvilke objekter som er attraktive for de som raner. Før Apple for noen år siden forsterket tyverisikringen på sine mobiltelefoner var disse det mest ettertraktede ransobjektet. Etter at det kom bedre sikring ble mobiltelefoner vanskeligere å omsette og dermed mindre attraktive å rane/stjele. Dyre jakker, belter, luer og diverse tilbehør til mobiltelefoner som høretelefoner har ofte vært ting yngre gjerningspersoner har frattatt ofrene de siste årene. I hvilken grad gjerningspersonene selger tingene videre eller bruker de selv varierer.

Ut ifra leste saksdokumenter i et mindre omfang ranssaker, kan det se ut som at motivasjonen bak ranene delvis er økonomisk vinning og delvis er en måte å utøve makt på. Noen av ransobjektene er med på å forklare hvorfor gutter blir ranet av andre gutter, siden ransobjektet kun brukes av gutter. I de ranene der verdiane på ransobjektet er lavt og motivasjonen ser mer til å gå ut på makt, finner vi ingen annen forklaring på hvorfor dette går utover andre gutter på samme alder.

Ofrene i ranssakene blir ofte sterkt påvirket av ranene. Det kan oppleves svært alvorlig og kan påvirke hverdagen og bevegelsesfriheten til unge ofre. Det er derfor fortsatt svært viktig å følge opp ofrene gjennom «Trygghetsprogrammet» hvor målet er at ofre for alvorlige lovbrudd skal få tilbake sin trygghetsfølelse i det offentlige rom.

Narkotika

Narkotika i dette kapitlet handler om overtredelser av straffebestemmelser om narkotika og doping både i straffeloven og legemiddeloven. [Figur 13](#) viser at det var en betydelig økning i registrering av anmeldte personer for narkotika fra bunnpunktet i 2015 til 2018.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anmeldelser	323	347	362	354	202	294	448	505	465	221
Personer	237	274	278	278	157	212	301	318	290	176
Gutter (personer)	211	239	235	237	155	190	279	283	257	150
Jenter (personer)	26	35	43	41	2	22	22	35	33	26

Figur 13. Antall personer mistenkt for narkotikalovbrudd 10-17 år. Gjerningssted i Oslo kommune i årene 2011-2020, fordelt på kjønn og aldersgrupper.

Etter omtrent tilsvarende nivå i 2019 er antallet kraftig redusert i 2020. Nivået i 2017-2019 var høyere enn ellers i femtenårsperioden 2006-2020.

Som for flere andre lovbruddskategorier viser figur 13 at det er en klar overvekt av gutter som registreres som mistenkte. Det var nedgang for begge kjønn og aldersgruppene fra 2019 til 2020, bortsett fra for jenter 10-14 år som kun ble registrert tre ganger begge år.

For jentene har det vært svært lav registrering mesteparten av tiårsperioden, der 2015 skiller seg mest ut med kun én mistenkt. Fra 2006-2010 varierte imidlertid antall mistenkte jenter fra 55 til 82. For aldersgruppen 10-14 år det siste tiår vært variasjon mellom null og åtte jenter, mens for 15-17 år har variasjonen vært fra to til 39.

Mesteparten av registreringen for narkotika dreier derfor seg om gutter, og de tre foregående årene hadde klart flest registrerte gutter i hele perioden 2006-2020. Dette gjelder både for gutter i aldersgruppen 10-14

år og 15-17 år, men med kun 20-28 mistenkte gutter i alderen 10-14 år i de foregående tre årene ble antallet redusert til kun 10 i 2020. Også her er det gutter 15-17 år som dominerer. Etter 240-264 mistenkte gutter 15-17 år de tre foregående år var det også her det ble størst reduksjon ned til 140 gutter i 2020.

De ulike underkategorier for narkotika viser at det aller meste hvert år registreres etter legemiddeloven eller den minste kategorien i straffeloven – «§231v - Narkotikaovertrødelse». Det var ingen anmeldelser for doping i 2020 etter kun én anmeldelse i 2019, men bortsett fra seks anmeldelser i 2017 har det ikke noe annet år 2006-2020 vært mer enn tre anmeldelser for aldersgruppen 10-17 år. Det var fire anmeldelser for grove narkotikalovbrudd i 2020 etter fem de to foregående årene. For denne kategorien har det vært gjennomgående svært få anmeldelser i alle årene 2006-2020.

Økningen i registrering de foregående årene fordelte seg både på Indre og Ytre by, men nedgangen fra 2019

til 2020 fordelte seg med -60 % i Indre by og -42 % i Ytre by. I Indre by var registreringen høyest for tiåret med 259 anmeldelser i 2019 før antallet ble redusert til 105 i 2020. Nedgangen fordelte seg på med -55 % i øst og -65 % i Indre by vest. For Ytre by var antallet på topp i 2018 med 258 anmeldelser før antallet ble redusert til 196 og 114 de to siste årene. Det var minst nedgang i 2020 i Ytre by vest med -21 %, mens sør reduserte med -39 % og øst med -51 %.

I hovedsak tolkes narkotikalovbrudd som en personlig overtredelse og dersom det registreres flere mistenkte er det oftest narkotika som er funnet i nærheten av de mistenkte. De fire siste årene skiller seg ut med noen flere anmeldelser med flere mistenkte personer, men 23 slike anmeldelser i 2019 og 12 i 2020 har i praksis liten påvirkning på total registrering. I årene 2017-2019 var det derimot omkring 100 personer som ble registrert med to eller flere narkotikaanmeldelser før dette ble redusert til 40 med nedgangen i 2020.

For narkotika har det vært en større andel hendelser hvor det har blitt registrert flere narkotikaanmeldelser på samme tid og sted. Slike registreringer skjer i de tilfeller som nevnt over med flere mistenkte personer, når en og samme person anmeldes for to eller flere overtredelser samtidig, eller dersom det er flere personer som anmeldes i hver sine anmeldelser. Etter at mellom 36 og 39 % av anmeldelsene siste tre år kom fra hendelser med flere anmeldelser, ble også denne registreringstypen redusert i 2020 til 23 %. Tilbake i 2009 var denne andelen på hele 51 %.

Uavhengig av antall anmeldelser i hver hendelse var det i årene 2017-2019 mellom 75 og 84 personer som ble anmeldt av politiet for narkotikabruk ved flere anledninger. I 2019 var det 13 personer dette skjedde med fem eller flere ganger, hvorav to personer ni ganger. I 2020 ble dette redusert til kun 33 personer flere ganger og to med fem eller flere ganger.

For aldersgruppen 18-22 år er narkotikaregistreringen betydelig høyere enn i aldersgruppen 10-17 år. Her har imidlertid registreringen variert noe det siste tiåret, men har blitt redusert hvert år fra 1314 anmeldelser i 2017 til 958 i 2020. Registreringen i 2020 er den laveste i den siste femtenårsperioden.

Kjønnsfordelingen er også skjev for denne aldersgruppen, med mindre enn hundre unge kvinner registrert hvert år fra og med 2015 og lavest i 2020 med 63 kvinner. Også for denne aldersgruppen er det flest anmeldelser i Indre by, der Indre by øst er byområdet med klart flest anmeldelser hvert år. Etter relativt stabil geografisk fordeling i mange år var utviklingen annerledes i 2020. Det var kun nedgang i Indre by med -29 %, mens Ytre by økte med 19 %. Det var Indre by vest som ble mest redusert med -41 %, mens Indre by øst gikk ned -20 %. I Ytre by økte vest med 35 %, øst med 21 % og sør med 11 %.

Hvorfor er det så stor skjevhet mellom registrerte narkotikaovertridelser og selvrapportert bruk av narkotika?

Det er nesten bare politiet som anmelder narkotikaovertridelser, noe som gjør lovbruddsstatistikken umulig å bruke som vurdering i utvikling av antall reelle narkotikalovbrudd. Statistikken viser bare politiets aktivitet på området. I hovedsak anmelder politiet narkotika når de kommer over slike overtredelser i sin tjeneste. Det er i hovedsak to situasjoner anmeldelsene forekommer; ved «kontroll»⁴⁶ av personer i operativ tjeneste og når narkotika dukker opp der andre typer saker starter politiets innsats.

Registreringen viser en svært stor skjevhet i kjønn som ikke fremkommer av selvrapportering⁴⁷ om bruk av narkotika. I selvrapporteringen er jenter brukere av narkotika i langt større grad enn det som kommer frem i registrerte anmeldelser. I selvrapporteringen kommer det også fram at det er mer bruk av cannabis blant ungdom i vestlige bydeler enn i østlige, mens de registrerte anmeldelsene viser en stor overvekt i østlige bydeler i Oslo.

Registreringen for narkotika kan bedre forstås ut fra bevegelsesmønsteret til unge gutter som bruker narkotika i det offentlige rom. At det avdekkes mer narkotika i Indre by øst enn i Ytre by øst stemmer overens med at det i kretsen både er åpne rusmiljøer, flere åpenlyse salgssteder for narkotika og samlingssteder som samler «rotløs» ungdom fra større deler av byen og omliggende kommuner. Samtidig er det slik at flere ungdommer i

vestlige bydeler har boliger som gjør at narkotikamisbruket lettere kan skjules. Med større trangboddhet i øst blir ungdom oftere å finne ute på gata der politiet lettere kan kontrollere dem.

Det operative politiet er i hovedsak styrt av innrapporterte hendelser og det de kommer over i det offentlige rom. Man kan også anta at både politiets blikk og publikums blikk⁴⁸ styres mot de som er synlige i det offentlige rom. Øst i Oslo er det mange flere som bor i små leiligheter, og trangboddhet gjør at unge gutter fra fattigere familier i mye større grad oppholder seg ute på offentlig sted. Dette medfører en systematisk skjevhet i kontroll av ungdom, slik at ungdom i Oslo øst blir kontrollert oftere. Dermed får vi også systematisk skjevhet i registrering av narkotikalovbrudd.

I mandatet til Rusreformutvalget som ble satt ned av Regjeringen ble det lagt til grunn at «Straffeforfølgning av bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk har bidratt til stigmatisering, marginalisering og sosial utstøting».⁴⁹ Rusreformutvalget fant i sin utredning også at risikoen for straffeforfølgningen for ungdom knyttet til narkotika var sosialt skjev. Mens de med foreldre med høy utdanning brukte mer cannabis, var det syv ganger høyere risiko for de med foreldre som hadde lav utdanning å bli tatt for bruk av cannabis.⁵⁰

Uten en registrering av kontrollene politiet foretar kan vi ikke måle andelen tilfeller der narkotika blir avdekket i kontrollene i øst og vest. I hvilken grad andre anmeldelser påvirker antall narkotikaanmeldelser kan imidlertid til en viss grad måles.

Kontroller kan medføre andre anmeldelser i tillegg til narkotika, og politiets inngripen ut fra andre lovbrudd kan også medføre avdekking av narkotika. I hendelsene der narkotika er registrert, er det i noen tilfeller hvert år registrert anmeldelser for andre lovbrudd på samme tid og sted. Disse hendelsene utgjorde i 2020 11 % av alle hendelsene som inneholder anmeldelser for narkotika etter 13 og 14 % de to foregående årene. Selv om dette har vært en stigning fra 7-9 % i perioden 2012-2016, utgjør de fortsatt en liten andel.

Dette er minimumstall⁵¹, men siden noen av disse andre anmeldelsene også kommer ut fra forutgående kontroll, peker disse funnene i retning av at kontrollene

har klart større betydning for størrelsen på narkotikallene enn inngripen i annen kriminalitet.

Vi må også være oppmerksomme på at politiets strategier og innsatsområder også baserer seg på rapporterte hendelser, slik at dette sannsynligvis har ytterligere forsterket den systematiske skjevheten i kontroll de siste årene.

Foto: Chase Fade / Unsplash

46) «Kontroll» er ikke et juridisk dekkende begrep, men benyttes her som felles for ulike inngripener overfor personer. Enten med hjemmel i Politiloven eller straffeprosessloven, eller der inngripen overskrider hjemlene.

47) Bakken, Anders (2018)

48) Finstad (2000) og Henningsen (2009)

49) Regjeringen (2019: s. 17)

50) Regjeringen (2019: s. 253)

51) Ikke alle slike hendelser kan leses ut av systemene. Noen anmeldelser har sammenheng selv om tid og sted er forskjellig som for eksempel ved ransaking av bolig i etterkant av et annet lovbrudd. Andre følger på hverandre, men har litt forflytning i tid eller sted som gjør at de ikke kan måles på denne måten.

Kapittel 5

Rus og utvikling i sentrum

Kapitlet om narkotika tidligere i denne rapporten handler om den registrerte kriminaliteten, men sier lite om den reelle utviklingen på området. I dette kapitlet forsøker vi å si noe om hvordan utviklingen ser ut basert på lokale kartlegginger og forskning på området. I tillegg kommenteres pandemiens påvirkning. Kapitlet omhandler også Uteseksjonens målinger og forståelse av unge i utsatte miljøer i Oslo sentrum, der rus også er et sentralt tema.

Russituasjonen blant unge i Oslo

I januar 2020 ble det sendt ut et kartleggingsskjema til alle SaLTo-koordinatorene for å innhente SaLTo-nettverkets forståelse av russituasjonen blant barn og unge i Oslo⁵². Kunnskapen fra denne kartleggingen er her satt i kontekst med dataene fra siste Ung i Oslo-undersøkelse fra 2018 og forskning på området. Til sammen forsøker vi å gi et mer fullstendig bilde av rus-situasjonen blant barn og unge i Oslo.

Legale og illegale rusmidler

Det er enighet i SaLTo-nettverket om at alkohol fortsatt er det klart mest vanlige rusmiddelet blant barn og unge i Oslo. Cannabis rapporteres som det mest vanlige av de illegale rusmidlene. Det rapporteres også om noe bruk av kokain og MDMA, men det er kun få unge man har kjennskap til som bruker andre rusmidler enn alkohol og cannabis. Noen ungdommer eksperimenterer eller snakker om at de har lyst til å prøve ulike andre illegale rusmidler, men dette er et lite mindretall. Bruk av kokain er særlig knyttet til festmiljøer blant elever på videre-

gående, samtidig viser kartleggingen at man ser en liten økning i kokainbruk i forbindelse med mindre tilgang på cannabis i enkelte miljøer. Det beskrives at ungdom er mer villig til å teste alternative rusmidler (enn alkohol og cannabis) ved økt alder.

Cannabisbruk blant unge i Oslo under pandemien

Koronapandemien har påvirket både tilgjengeligheten og tilgangen på ulike narkotiske stoffer, konteksten og arenaene hvor unge i Oslo bruker narkotiske stoffer og dermed også den faktiske bruken. Samtidig er det viktig å påpeke at omfanget av den faktiske bruken ikke er kjent, man kan likevel forvente at omfanget av bruken har blitt redusert på bakgrunn av pandemien og de nevnte faktorene.

Politiet erfarte på våren 2020 at det spesielt var lite tilgjengelig hasj i Oslo. Tilgjengeligheten var allerede før pandemien påvirket av interne forhold i Marokko, som har vært hovedlandet for eksport av cannabis til Europa/Norge. Pandemien med påfølgende stengte grenseoverganger ga formentlig i tillegg en effekt på tilgangen. Dette medførte at prisene ble tredoblet, og det medførte også økning i svindel. Et eksempel er ungdommer som kjøpte et stoff de trodde var hasj, men som viste seg å være brunost. I tillegg var det tilfeller med selgere som tilsynelatende hadde hasj å selge, men i stedet ranet de som skulle kjøpe.

Stengte grenser hadde ulik effekt på ulike rusmidler i rusmarkedet. Det framgår i en undersøkelse fra Korus Vest om rusmarkedet i de store norske byene at spesielt de tyngre rusbrukerne måtte finne andre rusmidler for

52) Alle bydelene har besvart forespørselen gjennom sin SaLTo-koordinator. Hvor mange som har deltatt i kartleggingen har variert noe, men i alle tilfellene er SaLTo-nettverket benyttet. Innsamlingsmetoden er basert på innsamlet materiale fra ulike instanser innad i bydelene. Datagrunnlaget gir innsikt i hvordan noen ansatte opplever russituasjonen i egen bydel og gir oss derfor et «rusblikk» på situasjonen i Oslo

å forsterke eller ta ned effekten av hovedrusmiddelet. Konsekvensen av at det var vanskeligere å få tak i cannabis og benzidiazepiner ble økt bruk av alkohol, amfetamin og GHB.⁵³ Informasjon fra ulike deler av SaLTo-nettverket tilsier også at i perioden med lite tilgjengelig på hasj, erstattet noen hasjen med alkohol eller andre rusmidler. Tilgjengeligheten på hasj økte imidlertid igjen utpå sommeren 2020 og prisene normaliserte seg.

I alle bydelene i Oslo er det nå ansatt en ruskonsulent ung med hovedmål å forebygge rus blant barn og unge i bydelen, oppfølging av pårørende og veiledning til omsorgspersoner samt etterstrebe høy grad av samarbeid med de ulike tjenestene i bydelen. Tilbakemelding fra disse via SaLTo er at oppfølgingen ble opprettholdt under hele pandemien, men på grunn av smittevernssituasjonene ble det brukt mer digitale verktøy. For noen har dette vært utfordrende da enkelte ungdommer har vært mer krevende å opprettholde kontakt med digitalt enn ved fysiske møter. Kapasiteten for rustesting ved noen helsestasjoner har vært noe redusert som følge av omdisponering av helsepersonell under pandemien og flere av ruskonsulentene fikk også færre henvendelser under pandemien.

Når det gjelder økning eller reduksjon av cannabisbruk er det blandet respons blant ruskonsulentene. Enkelte gir uttrykk for at ungdommer med større rusutfordringer ruser seg mer mens andre sier at flere ruser seg mindre. Uteseksjonen melder om færre påtreff i aldersgruppen 15-17 år i de åpne rusmiljøene. Det blir også rapportert om færre påtreff av ungdom i Oslo sentrum i 2020.

Kartleggingen i SaLTo-nettverket fra januar 2020 kan tyde på at holdningen til særlig cannabis er blitt mer liberal både blant ungdom og voksne de siste årene, og at barn og unge ruser seg mer på cannabis nå enn tidligere. Flere av de spurte ser en tendens til at yngre ungdommer ruser seg på cannabis og at en liten andel av yngre ungdommer har et etablert forhold til cannabis. Denne trenden mener man kan ha økt gradvis i løpet av de siste årene.

Elever og ansatte fra både ungdomsskole og videregående skole fortalte om at det ble brukt cannabis i skoletid eller rett etter skoletid, og det ble i enkelte miljøer

rapportert om en økning blant jenter som prøver ut rusmiddelet. Erfaringsmessig ble flere unge introdusert for cannabis av medelever på skolen. Det fremstod som enkelt å få tak i cannabis, og i enkelte miljøer forekom kjøp og salg åpenlyst på steder der folk naturlig ferdes. Ved bruk av cannabis oppga ungdommene at de røyket cannabis sammen, og gjerne med den faste gjengen.

Rustrendanalysen «Føre Var»⁵⁴ kartla i 2019 illegal bruk, tilgjengelighet og interesse for en rekke rus- og legemidler. Flere av informantene fra trendpanelet⁵⁵ og skolene i Oslo kommune meldte også om at de hadde inntrykk av en økning i både bruk og tilgjengelighet av cannabis.

Ung i Oslo-undersøkelsen⁵⁶ blant skoleungdom i Oslo har vist at etter et høyere nivå av cannabisbruk på 90-tallet, ble bruken redusert før vi ser en økning mellom undersøkelsene i 2015 og 2018. Økningen i andelen av ungdommen med +4,4 % til 14,9 % for de som hadde brukt cannabis minst en gang i løpet det siste året, blant alle spurte på ungdomsskole og videregående skole, tilsier en økning på 42 % i antall ungdommer som har brukt cannabis. Bruken hadde økt både blant elever på ungdomskolen og blant elever på videregående skole, bruken er økende etter alder og den har økt både blant gutter og jenter. Samtidig var det klart flere gutter enn jenter som svarer at de har brukt cannabis minst en gang det siste året.

På ungdomsskolen svarte 4 % av jentene i 2018 at de hadde brukt cannabis, mens det var 19 % av jentene på videregående skole som svarte ja på dette spørsmålet. Bruken øker med alderen. For guttene var det en økning fra 10 % på ungdomsskolen til 25 % på videregående skole som hadde brukt cannabis minst en gang siste år. På slutten av videregående oppgir nærmere 40 % av guttene at de har brukt cannabis. Når vi vurderer tallene må vi være oppmerksom på at tallene baserer seg på de som svarer ja på at de har brukt cannabis minst en gang siste år. Langt færre har brukt cannabis flere ganger.

For å teste hypotesen på en «normalisering» av cannabis blant ungdom har Pedersen, Bakken og Von Soest⁵⁷ i undersøkelse av dataene fra de to siste Ung i Oslo-undersøkelsene, målt hvilke sosiodemografiske og psykososiale faktorer økningen i bruk av cannabis

samsvarer med. De finner at selv om økningen i cannabisbruken blant skoleelever i Oslo har økt markant fra 2015 til 2018, er gruppene som bruker cannabis i 2015 og 2018 relativt like.

Den viktigste rekrutteringsbasen for bruk av cannabis er fremdeles ungdom med en opphopning av psykososiale problemer. Ungdommene som bruker cannabis rapporterer flere psykososiale problemer enn andre; som for eksempel «dårligere oppfølging av foreldre, svake skoleresultater, atferdsproblemer, angst og depresjon».⁵⁸ Disse kjennetegnene var noe mer uttalt blant de yngre enn de eldre cannabisbrukerne. Forskerne konkluderte med at det i liten grad er noen normalisering av cannabisbruk i ungdomsmiljøet, og at effektive skolebaserte forebyggende tiltak derfor bør rettes inn mot elevgrupper med opphopning av psykososiale problemer.

I kartleggingen i SaLTo-nettverket var derimot inntrykket at flertallet av ungdommene som prøver eller bruker rusmidler gjør dette samtidig som de har et høyt funksjonsnivå, og det kan se ut som kun et fåtall har en avhengighetsproblematikk. Ansatte i SaLTo-nettverket sa at det kun er et fåtall som har behov for oppfølging i hjelpeapparatet. De som derimot oppsøker hjelp for sitt rusmisbruk, anses å ha utfordringer på flere områder.

På spørsmål om inntak av legale og illegale rusmidler, viser kartleggingen at ungdommen som oftest benytter rusmidler gjør det sammen med venner og i forbindelse med ulike festsituasjoner. Det er et inntrykk av at det er en liten endring i bruksmønsteret, til at flere barn og unge enn før inntar alkohol sammen med illegale rusmidler.

Som annen forskning på området understreker også SaLTo-kartleggingen at det er flere årsaker til at ungdommer misbruker rusmidler. Ettersom ungdommene er forskjellige og har ulike behov, er det viktig at hjelpeapparatet møter dem med tilrettelagte tiltak.

Hvordan får barn og unge tak i legale og illegale rusmidler?

I kartleggingen i SaLTo-nettverket i 2020 ble det også spurt om hvordan og i hvilke markeder ungdom får tak i rusmidler, alkohol og illegale rusmidler.

For alkohol var tilbakemeldingene at det var mest vanlig at unge kjøpte alkohol av venner og bekjente. Enkelte barn og unge kjøpte alkohol gjennom «Sprittaxi», ved å ringe et telefonnummer og få brakt alkoholen til seg. I noen områder forekom det at «Sprittaxiene» også leverte illegale rusmidler.

For illegale rusmidler er erfaringen at det meste av russalget forekommer via bekjenskaper innad i ungdomsmiljøene. Uavhengig av ungdommenes bosted i Oslo fremkommer det at ungdommene mener at det er relativt enkelt å få tak i illegale rusmidler, og at salg også foregår på flere videregående skoler. Kartleggingen nevner ikke eksplisitt cannabis i denne sammenheng, men det er grunn til å tro at det først og fremst er kjøp av cannabis som kan være tilgjengelig på de videregående skolene. Kartleggingen viser også at enkelte ungdommer oppsøker miljøer og kjente områder hvor de vet at de kan få kjøpt illegale rusmidler. En relativ liten andel ungdommer og unge voksne selger rusmidler ved kollektivknutepunkt, kjøpesenter og fra biler i nærmiljøet.

Illegale rusmidler blir også solgt over sosiale medier. I kartleggingen fremkommer det eksempler på at det foregår salg over plattformer som for eksempel Snapchat, Instagram, TikTok, Telegram, WhatsApp, Signal med flere. Det er imidlertid vanskelig å få innsikt i omfanget av salg på sosiale medier.

Dersom handelen av rusmidler foregår mest mellom venner og bekjente, er det et mindretall av de unge som handler med «profesjonelle» selgere fra kriminelle miljø. Vi må anta at ungdommens bruk av sosiale medier også benyttes til slikt videresalg fra venner og bekjente.

53) Haug og Utne Berg (2020)

54) Aleric M og Wigenstad S.(2019)

55) I forbindelse med arbeidet med Føre Var-rapporten ble det nedsatt et trendpanel fra ulike rusmiljøer i Oslo.

56) Bakken A. (2018) og Bakken A., Pedersen W og Von Soest T (2019)

57) Bakken A., Pedersen W. og Von Soest T. (2019)

58) Haug og Utne Berg (2020)

Unge i utsatte miljøer i Oslo sentrum

2020 har vært preget av koronaviruset og pandemien har påvirket unges handlings- og bevegelsesmønstre. Under første nedstegning i mars ble flere av tilbudene for barn og unge stengt. Mange tjenester endret seg til å bli mer arenafleksible for å nå ut til målgruppene. Noen tjenester dreide fokuset til en mer nettbasert tilnærming.

I et normalår er de fleste unge som oppholder seg i Oslo sentrum der for å treffe venner og holde på med aktiviteter det ikke er knyttet bekymring til. Samtidig er unge også involvert i ulike aktiviteter i utsatte sentrumsområder hvor rus og kriminalitet inngår. Sammen med Barnevernvakten (Barne- og familieetaten) utgjør Uteseksjonen (Velferdsetaten) en kjerne av Oslo kommune sin innsats overfor unge og unge voksne med hensyn til rus og kriminalitet i Oslo sentrum.

Nedgang av mindreårige og unge voksne i kontakt med Uteseksjonen

Tabell 9 viser at Uteseksjonen i 2020 registrerte kontakt med totalt 1813 ulike personer, hvorav 983 var under 23 år.⁵⁹ Dette er 143 færre enn i 2019 da de registrerte kontakt med 1126 personer under 23 år. Det

var nedgang i antallet Uteseksjonen var i kontakt med i begge aldersgruppene under 18 år, men antallet i begge aldersgrupper var likevel betydelig over registreringen i 2017 og 2018. Ser man på hvor mange nyregistrerte av disse var det en større nedgang. Dette samsvarer med den generelle nedgangen i bevegelse av ungdommer fra Ytre til Indre by i 2020.

Tabell 9 viser de Uteseksjon har vært i kontakt med de fire siste årene og ikke nøyaktig de registrerte i et fast område. Arbeidet med fokus på mindreårige og unge voksne i utsatte miljø i Oslo sentrum er en høyt prioritert oppgave hos Uteseksjonen, men ulike prosjekt har i noen år dreid deler av innsatsen til andre sentrumsnære områder. Gjennom våren 2020 deltok Uteseksjonen i samarbeidet rundt en ungdomsgruppering der enkeltungdommer var involvert i alvorlige voldshendelser i sentrum. Det ble også gjennomført feltarbeid som ledd i satsinger i samarbeid med andre bydeler, blant annet en trygghetsskapende feltinnsats i bydel Gamle Oslo og et kortere samarbeid med bydel Grünerløkka.

I 2020 samarbeidet Uteseksjonen, Riverside Ungdomshus og bydel Gamle Oslo for å sysselsette flere unge. Tiltaket ga 84 levekårsutsatte ungdommer sommerjobb gjennom tilbudet SUM (Sysselsetting Ungdom

og Mestring). Tiltaket forklarer noe av økningen i oppfølging i aldersgruppen 18-22 år, da en betydelig andel av de unge i tilbudet var over 18 år. Uteseksjonen registrerte kontakt med totalt 430 personer i alderen 18 til og med 22 år i 2020, som er en nedgang på 28 personer fra 2019. 193 personer fra 18 til 22 år var nyregistrerte i 2020 sammenlignet med 243 i 2019. Totalt har 297 mottatt regelmessig oppfølging, 203 menn og 94 kvinner. Dette er en økning fra 2019 da antallet var 257.

Uteseksjonen har en jevn tilstedeværelse i Oslo sentrum med 35 patruljer i uka, og i kraft av disse kommer Uteseksjonen i kontakt med mange mindreårige og unge voksne med behov for hjelp. Tabellen viser at selv om det har vært en nedgang i nyregistrerte, er antall oppfølginger på nivå med 2019 eller høyere i de ulike kjønn/aldersgruppene.

Nedgang i antall etterlyste unge og i antall bekymringsmeldinger

Uteseksjonen mottok 551 etterlysninger på 207 ulike mindreårige i 2020, en nedgang fra 2019 der tilsvarende tall var 614 etterlysninger fordelt på 210 barn. Det er Barnevernvakten i Oslo og forskjellige barneverninstitusjoner som står for majoriteten av etterlysnin-gene Uteseksjonen mottar.

I 2020 sendte Uteseksjonen 86 bekymringsmeldinger på 70 barn, en nedgang fra 2019 der det ble sendt 172 bekymringsmeldinger på 113 barn. Tall fra 2018, hvor det ble sendt 68 bekymringsmeldinger på 48 personer under 18 år, viser at antallet bekymringsmeldinger likevel fortsatt var høyt i 2020. Hovedårsaken til nedgangen var at det ble påtruffet langt færre mindreårige i de åpne rusmiljøene i 2020 enn tidligere år. Samtidig understøtter tallene beskrivelser av et annerledes år i 2019 med sterk økning av antall mindreårige i åpne rusmiljøer i sentrum.

Aktuelle arenaer og miljø i Oslo sentrum

Til tross for at Uteseksjonen har møtt færre ungdommer gjennom året, er det tydelig at Oslo sentralstasjon og området rundt fortsatt ble benyttet som oppholds-arena. Unge som hovedsakelig er i alderen 13-16 år møtes på disse arenaene. I dialogen med Uteseksjonens

patruljer fortalte de unge at de kjedet seg hjemme, at det var ingenting å finne på samt at de var bekymret for skolehverdagen. Noen ungdommer var bekymret for prestasjonene sine da de opplevde at de ikke fikk den hjelp og oppfølging de ønsket eller hadde behov for. Dette samsvarer med undersøkelsen til NKVTS fra 2020⁶¹ om at ungdom med behov ikke fikk den hjelpen de trengte.

Det er store ulikheter blant ungdommene. Noen er kreative og ressurssterke, mens andre har behov for ulik type hjelp. De det knyttes størst bekymring til oppholder seg mye ute og bruker rusmidler. Enkelte selger rusmidler og er tilknyttet kriminelle miljøer hvor de risikerer å utsettes for vold og selv utøver vold mot andre. Majoriteten av disse har levekårsutsatt bakgrunn, og/eller andre familiære utfordringer. Kartleggingen av ungdomsmiljøet på Oslo S viser at hvis unge begrenser oppholdstiden i de nevnte områdene, kan dette minske sannsynligheten for at de blir rekruttert inn i risikoutsatte miljøer som for eksempel rusmiljøet på Vaterland.⁶²

Gjennom våren var det også tiltagende bekymring for enkeltungdommer som over tid oppholdt seg mye i Oslo sentrum. Ungdommene hadde vært knyttet til flere alvorlige voldshendelser og de var involvert i salg av illegale rusmidler og oppholdt seg mye i et tungt belastet miljø. Ungdommene hadde lokal tilknytning til flere ulike bydeler i Oslo. Etter en langvarig og bydelsovergrepipende innsats fra flere instanser ble det gjennom sommeren færre registreringer og kontaktpunkter knyttet til grupperingen. Enkelte ble plassert på institusjon, mens mange av ungdommene ble knyttet til ulike sommerjobber.

I 2020 har det vært rolig rundt diverse populære spisesteder i sentrum som normalt blir brukt av flere unge som oppholdssted. Samtidig var det en nedgang av antall unge i de åpne rusmiljøene i Brugata/Storgata og på Vaterland.

De åpne rusmiljøene

Uteseksjonen utfører hvert år sommertelling av de åpne rusmiljøene i juni, juli og august.⁶³ Tellingene fra 2020 viste at det var en økning av unge 18-24 år som opp-

	Under 15 år				15-17 år				18-22 år			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Antall jenter	24	28	85	75	158	187	230	203	149	145	139	131
Antall gutter	35	22	68	51	179	187	285	224	301	273	319	299
Totalt antall personer	59	50	153	126	337	374	515	427	450	419	485	430
Nye, jenter	10	7	34	22	73	98	121	73	72	58	70	44
Nye, gutter	11	6	46	22	68	88	154	104	131	147	173	149
Totalt antall nye	21	13	80	44	141	186	275	178	203	205	243	193
Jenter i oppfølging	16	22	62	57	78	108	131	136	86	92	75	94
Gutter i oppfølging	24	19	38	33	98	123	179	147	179	171	177	203
Totalt antall i oppfølging	40	41	100	90	176	231	310	283	265	263	252	297

Tabell 9. Antall personer under 23 år Uteseksjonen har registrert kontakt med i 2017-2020. Fordelt på aldersgrupper og kjønn⁶⁰.

59) Tallet representerer alle registrerte personer – inkludert personer som ikke har et klientforhold til Uteseksjonen. Sistnevnte gruppe registreres i interne arbeidsnotat som slettes jevnlig dersom det ikke opprettes et formelt klientforhold.
60) Tidligere har vi delvis kunne korrigere for at personer ha blitt et år eldre innen statistikk tas ut for foregående år, dette er nå rettet opp og derfor vil årets tall være noe høyere, men samtidig gi et mer riktig bilde av antallet påtruffet av Uteseksjonen.

61) Hafstad og Augusti (2020)
62) Chabchoub, Jonas (2019)
63) Gulbrandsen. M.S. (2020 a)

holdt seg i de åpne rusmiljøene i det tidsrommet med et gjennomsnitt på 19,5 i 2020 mot 17,7 i 2019. Tallene for aldersgruppen 18-24 år utgjør likevel en mindre del av totalen i de åpne rusmiljøet. Tatt i betraktning totalantallet i rusmiljøene utgjør gruppen unge voksne under 25 år en vesentlig større andel av miljøet på Vaterland sammenlignet med rusmiljøet i Storgata/Brugata.

I Storgata/Brugata påtreffes unge med omfattende rusproblematikk. En tidligere kartlegging fra Uteseksjonen viser at ingen debutterer med rusmidler ved å oppsøke dette rusmiljøet, men unge står i stor fare for å utvikle et mer alvorlig og omfattende misbruk ved å bli værende i miljøet over tid.⁶⁴ De kan også bli introdusert for andre og farligere rusmidler enn de vanligvis bruker. Unge voksne som etter hvert får en tilknytning til dette miljøet blir ofte brukere av byens lavterskeltiltak, og kan ende opp med å bo på lavterskeltiltakene til Velferdsetaten. Dette er tjenester som er utviklet for voksne personer med langvarig rusmiddelbruk, ikke et tilbud som er godt egnet for unge.

I 2020 gjorde Uteseksjonen en egen kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum:⁶⁵ Brugata/Storgata er det største åpne rusmiljøet i Oslo og hver dag er det ansamlinger av personer i området. Antallet kan variere fra relativt få og opp til 100 personer på det meste. Om sommeren er det i gjennomsnitt tett opptil 60 personer i området på dagtid. Antallet er avhengig av tidspunkt på døgnet, årstid, været og ikke minst politiets tilstedeværelse. Omfanget har de siste tre årene vært relativt stabilt. Størst aktivitet er det midt på dagen, men det er varierende aktivitet her gjennom hele døgnet. Miljøet består hovedsakelig av personer over 25 år, men aldersgruppen 18-24 år er også representert og økende i antall. Mindreårige påtreffes også i miljøet og disse vies ekstra oppmerksomhet fra ulike instanser. Tre av fire i miljøet er menn. Om lag en tredel av brukerne har annen tilhørighet enn Oslo.

Et av tiltakene som kom ut av rapporten var å se hvordan dette miljøet var på nattestid. Det ble gjennomført 16 nattpatruljer i en periode på fire uker. Ut i fra disse patruljene ble det observert at det var en god del aktivitet i dette området også på nattestid. Miljøet var

dominert av personer over 35 år. Personer 18-24 år var også representert, men i et fåtall.

Utenlandske mindreårige og unge voksne

Utenlandske barn og unge uten omsorgspersoner omfatter både enslige mindreårige asylsøkere (EMA) og barn og unge blant tilreisende EØS-borgere. Det generelle inntrykket i 2020 var at det fortsatt var svært få barn og unge i disse kategoriene i utsatte miljøer i Oslo sentrum. I perioder ble det fanget opp unge voksne på Oslo S med syrisk bakgrunn det har vært varierende bekymring for.

Uteseksjonen påtreffer også tilreisende unge voksne EØS-borgere i utsatte områder i Oslo sentrum. Mange i denne gruppen er involvert i gateaktiviteter som salg av blader, tigging eller innsamling av flasker, andre er tilknyttet arbeidslivet. Personer i disse gruppene kan være utsatt for utnyttning og menneskehandel. Majoriteten av tilreisende EØS-borger er over 25 år.

Kriminalitetsregistreringen i det geografiske sentrum av Oslo

Det geografiske sentrum av Oslo har et annet bevegelsesmønster, handlingsmønster og andre utfordringer enn andre deler av Oslo. Pandemiåret 2020 har vært annerledes på mange måter, også i Oslo sentrum. Imidlertid er sentrumskjernen fortsatt et sted som skiller seg ut fra mer perifere steder i Oslo. Sentrumsområdet har større tetthet av mennesker, forretninger, ulike oppholdsarenaer, utesteder, arrangementer og trafikknutepunkter. Antallet mennesker, arrangementer og åpne forretninger har vært klart færre store deler av 2020, likevel var det også i 2020 en stor gjennomstrømning av folk, noe som medfører mindre grad av sosial kontroll og gir større muligheter til å gjemme seg bort i mengden. Dette kan få konsekvenser for tilbøyeligheten til å begå kriminalitet, og man kan anta at terskelen for å begå lovbrudd blir mindre i et sentrumsområde. Det er også naturlig at mange mennesker som ikke er bosatt i Oslo bruker og oppholder seg i sentrum i kortere eller lengre perioder.

I dette delkapitlet ser vi først på utviklingen av kriminalitet blant barn og unge i sentrumsområdet.

Figur 14. Kart over funksjonelt sentrum.

Sentrumsområdet (jf. kart i figur 14) ble definert i SaLTø sin rapport om barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo fra 2011 (utgitt i 2012). Dette gir mulighet for å følge utviklingen i sentrum over tid. Den geografiske avgrensningen ble gjort skjønnsmessig, men det ble forsøkt å finne områdene i sentrum som i størst grad tiltrekker seg de unge.

Oslos reelle sentrum er under kontinuerlig utvikling. Siden starten med denne målingen har blant annet utelivet for ungdom og unge voksne i Oslo både forskjøvet seg mer til sentrum øst og til Grünerløkka. Et annet eksempel er framveksten av en ny bydel i Bjørvika og etablering av badeplass. Over tid vil noen slike endringer nødvendigvis flytte aktiviteter inn/ut av den definerte sonen og vil dermed kunne føre til endringer i hvor kriminaliteten begås.

Tabell 10 viser at den registrerte kriminaliteten i Oslo sentrum i grove trekk har fulgt utviklingen til den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo for de unge under 18 år i perioden 2013-2019. Antall

anmeldelser og andel av totalen gikk ned fra 2007 til 2013. I perioden 2015-2019 økte registreringen i takt med utviklingen i Oslo og andelen av totalen har vært relativt stabil på 30 %. I 2020 gikk andelen lovbrudd i sentrum ned til 25 % som er det klart laveste den siste tiårsperioden.

Tabellen viser at utviklingen i sentrumsområdet vanligvis er dominert av anmeldelser for narkotika og butikktyveri. I 2020 er imidlertid antallet narkotikalovbrudd kraftig redusert sammenlignet med årene etter 2015 mens butikktyveriene ikke har blitt redusert i like stor grad. Butikktyveriene alene utgjør 43 % av alle anmeldelser i aldersgruppen i sentrum. Ser man bort i fra butikktyveri og narkotikaovertrедelser, ble det registrert 201 anmeldelser i sentrum i hele 2020. Voldslovbruddene ble også redusert, men er samtidig flere i antall enn i årene 2014-2017. Antall ran gikk kraftig ned fra 2019 til 2020, men 2020 ligger over samtlige av årene fra 2014-2018.

64) Sundsbø, Stine Marit (2013)

65) Gulbrandsen, M.S. (2020 b)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall anmeldelser	853	675	545	483	397	510	584	691	735	462
Annen	206	120	80	77	62	64	61	90	128	66
Bæring av kniv	11	17	9	8	7	9	6	23	25	22
Ordensforstyrrelse	43	17	7	16	11	10	16	16	20	10
Narkotika	173	146	98	95	62	91	123	157	155	62
Vinning	330	292	238	211	187	244	303	289	280	224
Butikktyveri	204	156	143	178	153	211	281	243	230	199
Ran	13	22	35	7	6	10	7	12	23	14
Vold	114	86	98	74	67	75	56	120	138	81
Fysisk vold	48	41	39	42	30	34	25	56	68	44
Mot offentlig tjenesteperson	36	33	35	22	17	27	25	47	52	30
Trusler	27	12	23	9	20	14	6	17	18	7
Antall mistenkte personer	501	397	391	414	316	375	431	418	419	356
Jenter	133	92	93	155	118	164	209	189	159	176
Gutter	368	305	298	259	198	211	222	229	260	180

Tabell 10. Registreringer for kriminalitet med gjerningssted i funksjonelt sentrum i Oslo kommune i årene 2011-2020. Alder 10-17 år.⁶⁶

For kriminalitetstype Annen er det bæring av kniv/ annet våpen og ordensforstyrrelser som vanligvis er de største kategoriene. I tillegg blir det gjerne registrert anmeldelser for brudd på ulike forbud, likevel var kun tre av disse i 2020 brudd på smittevern. Anmeldelsene for bæring av kniv/annet våpen ble redusert fra 25 i 2019 til 22 i 2020, mens ordensforstyrrelser ble halvert fra 20 i 2019 til 10 i 2020. Kategoriene har en tydelig kobling til politiets strategier i sentrumsområdet. Dette er et område hvor politiet gjennomfører en del visitasjonsaksjoner for å finne kniver, slår ned på uro i beruset tilstand og bruker oppholdsforbud for å forebygge gjentatt kriminalitet.

Kjønnsfordeling viser at det ble registrert flere jenter i 2020 enn i 2019. Det ble registrert flere jenter i 2017 og 2018, men færre jenter i hele perioden fra 2011 til og med 2016. Antall gutter ble kraftig redusert fra 2019 til 2020 til det laveste antallet i tiårsperioden.

Kjønns- og aldersfordelingen viser at det den økte registreringen i 2017-2019 i sentrumssonen i tabell 10 kun dreide seg om gutter 15-17 år. Antall jenter 15-17 år og jenter og gutter 10-14 år hadde en langt lavere og stabil registrering i sentrumssonen, mens de andre gruppene har hatt svakt nedadgående registrering. Det samme gjelder stort sett for anmeldelser bortsett fra en økning for jenter 15-17 år pga. økning i butikktyverier. For 2020 er det nedgang for gutter i begge aldersgrupper og jenter 15-17 år. Det var kun seks jenter 10-14 år som ble registrert hvert av årene. Både for totalen og for gutter 15-17 år var det klart høyere registrering i sentrumsområdet i hele perioden 2005-2011.

Blant unge i alderen 10-17 år anmeldt for lovbrudd i sentrumssonen, var 65 % i 2019 registrert med bosted-sadresse i Oslo. En nedgang fra 68-70 % de tre foregående årene. Kun to av de registrerte personene i 2020 hadde ikke adresse i Norge, slik at resterende kom fra

ulike kommuner i Norge, hvorav flest fra områdene i nærheten av Oslo.

For aldersgruppen 18 til 22 år har det vært en nedgang i registreringen over en del år til det datil laveste nivået i 2018 og 2019. Nedgangen fortsatte i pandemiåret 2020 da antall registrerte personer ble redusert med -15 % til 742 personer. Antall anmeldel-

ser disse var registrert i ble redusert i 2020 med -13 % til 1641 anmeldelser. Reduksjonen i antall personer og anmeldelser gjelder begge kjønn. Registreringen uten narkotika og butikktyveri viser stabile anmeldelsestall siste tre år, selv om antall personer som ble registrert i disse anmeldelsene ble redusert med -11 % i 2020.

66) Vær oppmerksom på lovbruddskategorien «Mot offentlig tjenesteperson» under Vold inneholder både hindring, forulemping, trusler og fysisk vold. Se eget kapittel for videre utdyping.

Kapittel 6

Barn og unge som begår gjentatt kriminalitet

Hvert år er det et svært lite utvalg av barn og unge som begår gjentatt kriminalitet i Oslo. For å måle utviklingen baserer vi oss på alle registreringer som mistenkt, uavhengig av senere vurderinger av skyld. Målingen av «Barn og unge som er registrert med gjentatt kriminalitet» er basert på unge i alderen 10-17 år som har blitt registrert med fire eller flere anmeldelser⁶⁷ med gjerningssted i Oslo kommune i løpet av et kalenderår.⁶⁸ Tellingen gjøres for å ha et statistisk overblikk til kunnskap på strategisk nivå. Det er viktig å huske at de unge personene det her er snakk om har ulike lovbruddsprofiler, samt forskjellig sosial tilhørighet og erfaringsbakgrunn. Oppfølging av de enkelte ungdommene gjøres lokalt av de som har kunnskap om ungdommen og deres kriminalitet.

Som nevnt i metodekapitlet har nye uttrekk fra 2019 for å få med bostedsdata og større politidistrikt gitt endringer i datagrunnlaget. Dette har naturlig nok også gitt mindre endringer for hvor mange unge i alderen 10-17 år som er registrert med fire eller flere anmeldelser gjennom de årene vi sammenligner. I dette kapitlet benytter vi oss likevel av de tidligere uttrekkene med allerede offentliggjorte tall, da vi refererer til konkrete utvalg av unge mennesker som vi allerede kjenner – og den kriminaliteten de er registrert med.

Tabell 11 viser at i 2020 var det 120 unge med fire eller flere anmeldelser, og at disse var registrert i 738 ulike anmeldelser. Dette var en nedgang på -36 % på personer og -35 % på anmeldelser fra 2019 da det ble registrert 188 personer i 1131 ulike anmeldelser. Dette etter at antallet steg hvert av årene fra bunnpunktet i

2015 til 2019. Tabell 11 viser at de to foregående årene hadde høyest registrering i både antall og andel unge registrert med gjentatt kriminalitet i tiårsperioden. Antallet i 2020 kan bedre sammenlignes med antall i 2016 da 112 personer ble registrert i 657 anmeldelser. Måler vi andelen pr. 1000 innbyggere var den på 2,31 i 2016, gikk opp til 3,60 i 2019 og ned igjen til 2,23 i 2020.

Kjønnsfordelingen i tabell 11 viser den store overvekten av gutter over mange år. Tabellen viser at det i 2020 var reduksjon for begge kjønn, men at antall jenter i tiårsperioden kun har vært lavere i 2015. For gutter var 2020 klart over 2016 som vi sammenlignet med foran og mer på nivå med 2013. Aldersfordelingen i datamaterialet viser at økningen de fire foregående årene i hovedsak kom i aldersgruppen 15-17 år. I 2020 var det to jenter og 22 gutter av de 120 som ble registrert med kriminalitet mens de var under 15 år. Én jente og seks av guttene ble også registrert for kriminalitet som femtenåringer, slik at det totale antall med gjentatt kriminalitet i aldersgruppen 15-17 år ble seks jenter og 97 gutter.

Vi har i senere års rapporter også valgt å vise resultatet når vi skiller ut butikktyveri og narkotikaregistreringen, siden disse i stor grad også varierer etter kontrollaktiviteten til vektere og politi. Registreringen for disse to lovbruddskategoriene ble også redusert fra 2019 til 2020, og uten disse viser tabell 11 at det var en reduksjon fra 2019 til 2020 på -47 personer. Denne nedgangen er på -32 %, svakt lavere enn nedgangen for alle med gjentatt kriminalitet. Uten disse lovbruddskatego-

67) Fra og med rapport om registrering i 2019 har vi gått bort fra å bruke begrepet «straffbare forhold». Når vi omtaler hvor mange anmeldelser en person er registrert som mistenkt i, er dette imidlertid nøyaktig likt antall «straffbare forhold».

68) I tidligere rapporter er denne statistiske definisjonen nevnt som «Ung gjenganger».

Unge med gjentatt kriminalitet 10-17 år	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall unge personer med gjentatt kriminalitet	129	115	122	104	88	112	151	182	188	120
Jenter	9	12	12	9	6	18	28	16	22	7
Gutter	120	103	110	95	82	94	123	166	166	113
Antall uten narkotika og butikktysteri	83	85	91	79	68	79	105	118	147	100
Antall med 10 anmeldelser eller mer	18	16	23	17	12	15	27	38	36	23
Bosatt Oslo							142	168	169	110
Bosatt Enhet Sentrum							42	49	35	30
Bosatt Enhet Vest							17	8	13	10
Bosatt Enhet Øst							90	112	121	70
Andel bosatt Oslo kommune							94%	92%	90%	92%
Andel bosatt Enhet Øst							60%	62%	64%	58%
Født andre land enn Norge	55	55	47	47	40	46	50	49	49	28
Andelen født Norge	57%	52%	61%	55%	55%	59%	67%	73%	74%	77%
Antall anmeldelser disse er involvert i	769	700	760	559	474	657	885	1118	1131	738
Andel pr. 1000 innbygger i aldersgruppen	2,90	2,55	2,67	2,25	1,86	2,31	3,03	3,55	3,60	2,23
Andel av antall mistenkte personer 10-17 år	10,1 %	9,2 %	10,8 %	8,7 %	8,5 %	9,2 %	10,3 %	13,6 %	12,4 %	8,7 %
Andel av antall anmeldelser 10-17 år	39%	37%	42%	34%	34%	36%	41%	49%	46%	40%

Tabell 11. Registreringer for barn og unge registrert med gjentatt kriminalitet. Gjerningssted i Oslo kommune og alder 10-17 år.

riene er det kun tre jenter med fire eller flere anmeldelser i 2020.

Hvert år minner vi på at det er noen som blir registrert for fire anmeldelser i en hendelse alene, og at noen blir registrert kun for butikktysteri. Både under butikktysteri og narkotika har vi i denne rapporten diskutert registreringspraksisen de siste årene, og at den til en viss grad kan øke totaltallene for lovbruddskategoriene. Av de som ble registrert med gjentatt kriminalitet var det i 2020 fire jenter og en gutt som ble registrert med bare butikktysteri. Det var to gutter som ble registrert i bare en hendelse, en med ulike anmeldelser for vold og en i kombinasjon av motorvogntysteri og trafikklovbrudd. Denne typen registrering varierer noe fra år til år. Det var syv i 2018 og kun én i 2019 som bare ble

registrert i én hendelse. I 2018 var det åtte og i 2019 ingen som ble registrert med butikktysteri alene.

Tabell 11 viser at økningen de senere år for unge med fire eller flere anmeldelser gjelder kun barn født i Norge. Antall født utenfor Norge var stabilt i mange år på rad før antallet ble klart redusert i 2020. Andelen født i Norge har økt hvert år de siste fem årene og var på 77 % i 2020. 16 av de 28 i 2020 med annet fødeland er norske statsborgere, og mange har bodd i Norge i flere år. Unge med gjentatte lovbrudd har dermed i all hovedsak vokst opp og gått på skole i Norge.⁶⁹

Siden 2017 har vi vurdert barnevernsansvaret til hver enkelt av de med fire eller flere registrerte anmeldelser. Tabell 11 viser at det i 2020 var nedgang for alle bostedsområder i Oslo og også for de med tilhørighet

Anmeldelser 10-17 år	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Annen	134	95	79	75	94	91	110	163	179	127
Bæring av kniv/annet våpen	16	14	13	8	17	9	16	37	43	36
Narkotika	116	105	103	95	60	99	181	258	239	81
Seksuallovbrudd	13	4	10	9	9	30	30	21	23	10
Skadeverk	29	18	24	25	24	21	23	42	39	33
Trafikk	44	46	13	16	13	15	27	41	59	31
Vinning	257	279	269	160	117	157	193	226	212	178
Butikktysteri	70	35	36	38	45	50	59	74	38	29
Ran	57	49	86	40	27	37	63	77	72	66
Vold	166	136	233	156	147	190	263	327	350	230
Fysisk vold	76	58	92	85	79	94	143	178	185	117
Mot offentlig tjenesteperson	43	41	67	33	32	50	67	77	90	55
Trusler	45	33	70	31	34	46	52	71	70	53
Økonomi	10	17	29	23	10	54	58	40	30	47
Totalsum	769	700	760	559	474	657	885	1118	1131	738

Tabell 12. Antall anmeldelser med mistenkte 10-17 år med fire eller flere anmeldelser, fordelt etter lovbruddskategorier 2011-2020. Gjerningssted Oslo kommune.

utenfor Oslo. For 2020 ble det registrert 70 personer fra Enhet Øst av de 110 med tilhørighet i Oslo. Dette utgjør 58 % av de med fire eller flere anmeldelser, mens de syv bydelene i Enhet Øst hadde 64 % av de bosatte i alderen 10-17 år i Oslo.

Unge med gjentatt kriminalitet har vært registrert i en stor andel av totalt antall anmeldelser for aldersgruppen alle år i tiårsperioden, men etter 49 og 46 % de to foregående årene sank andelen til 40 % i 2020. Det var nedgangen i antall personer som ble registrert med fire eller flere anmeldelser som ga størst utslag for andelen. Gjennomsnittet av antall anmeldelser som de med gjentatt kriminalitet ble registrert i, har vært stabilt på +/- 6 anmeldelser de fem siste årene.

Tabell 12 viser et utvalg av lovbruddskategorier som unge med gjentatte lovbrudd er registrert for. Som

for kriminalitetsutvikling generelt viser tabellen store endringer i registreringer fra 2019 til 2020. Nedgangen i anmeldelser for unge med gjentatt kriminalitet er -35 % mot -25 % i aldersgruppen totalt. For de kategoriene vi har lagt vekt på i rapporten var det størst nedgang for narkotika med -66 % og en nedgang på -39 % for lovbrudd mot offentlige tjenestepersoner. Det er også en nedgang for vold og trusler som følger nedgangen for lovbruddskategoriene totalt. Ran har også i denne gruppen kun en svak nedgang. For øvrig skiller økonomilovbrudd seg ut som den eneste som stiger. Dette dreier seg i hovedsak om bedrageri.

De nevnte 40 % av totalen for 2019 fordeler seg svært ulikt på de ulike lovbruddskategoriene. Fra 2019 til 2020 er det nedgang for de fleste lovbruddskategorier i tabell 12 i andelen anmeldelser de med gjentatt

69) Politiets registre inneholder kun fødeland og statsborgerskap. For å undersøke landbakgrunn er politiet avhengig av manuelt å koble folkeregisteret med straffesaksopplysninger for hver enkelt person. Det er krav til formålet med koblingen som kun kan gjøres innenfor det politiloven setter som politiets oppgaver.

Unge med gjentatt kriminalitet 18-22 år	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall personer 18-22 år	362	346	376	322	260	303	329	318	354	367
Kvinner	37	44	37	36	25	25	33	37	36	34
Menn	325	302	339	286	235	278	296	281	318	333
Antall uten narkotika og butikktveri	226	226	254	203	174	216	220	205	239	260
Antall med 10 anmeldelser eller mer	73	58	64	63	46	62	83	59	78	72
Antall anmeldelser disse er involvert i	2638	2390	2485	2182	1773	2145	2503	2193	2428	2960

Andel personer per 1000 innbygger i aldersgruppen	10,0	9,3	10,1	8,8	7,0	8,1	8,8	8,4	9,4	9,7
Andel personer av registrerte i aldersgruppen	12%	11%	12%	11%	10%	12%	14%	13%	16%	16%
Andel anmeldelser av anmeldelser i aldersgruppen	44%	41%	41%	41%	38%	44%	51%	46%	52%	61%

Tabell 13. Registreringer for unge voksne med gjentatt kriminalitet med gjerningssted i Oslo kommune. Alder 18-22 år.

kriminalitet har vært involvert i. Ran øker derimot fra 70 til 75 %, økonomilovbrudd fra 36 til 58 % og trusler fra 51 til 55 %. Andelen av butikktveri er den minste og ble redusert fra 9 til 8 %, mens andelen av ran ble redusert fra 80 til 70 %. Disse kategoriene er samtidig kategoriene med minst og størst andel.

Unge voksne med gjentatt kriminalitet 18-22 år

For de fleste utvalgte lovbruddskategoriene vi har vurdert i denne rapporten, har tilbakemeldingen vært at aldersgruppen 18-22 år stort sett skiller seg fra nedgangen for 10-17 år med samme eller økt nivå fra 2019 til 2020. Som for totalen for denne aldersgruppen viser [tabell 13](#) økning fra 2019 til 2020 både i antall med gjentatt kriminalitet og antall anmeldelser disse er registrert i. Antall personer er i 2020 på nivå med 2011 og 2013, og målt etter antall per 1000 innbyggere i aldersgruppen er det bare disse to årene som er høyere enn 2020.

Registreringen for personer fordeler seg ikke veldig forskjellig, men det er en stigning også uten butikktveri

og narkotika på 9 %. Antall anmeldelser har derimot steget med 22 %, noe som gjør at antall anmeldelser per person registrert med gjentatt kriminalitet er på det høyeste i tiårsperioden med 8,1 anmeldelser etter 6,9 i 2019.

Både i 2019 og 2020 var det 16 % av de registrerte som ble registrert med fire eller flere anmeldelser. Forskjelllen er at det er registrert i 61 % av anmeldelsene i 2020 mot 52 % i 2019 og enda lavere andel i årene før. Summen av dette er at antall anmeldelser for personene som ikke er registrert med gjentatt kriminalitet, ble redusert med -17 % til 1899 anmeldelser i 2020. Selv om andelen med gjentatt kriminalitet var 16 % begge år var det likevel stor forskjell innad i gruppene de to årene. Det var 20 personer som ble registrert med 20 eller flere anmeldelser i 2020 etter kun 10 personer i 2019. Den med flest i 2020 hadde 103 anmeldelser, mens den med flest i 2019 hadde 37 anmeldelser.

Av de 20 personene med 20 eller flere anmeldelser i 2020 er 17 registrert med narkotikaanmeldelser, mens de tre siste i stor grad er registrert for bedragerier. Personen med flest anmeldelser hadde over halvparten

Antall personer	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Antall med gjentatt kriminalitet	150	129	115	122	104	88	112	151	182	188
1 år etter	39	26	39	40	25	39	46	59	74	60
2 år etter	33	30	30	25	30	37	42	49	51	
3 år etter	31	25	23	33	36	30	45	44		
4 år etter	30	23	28	38	30	33	36			

Andel personer	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Antall med gjentatt kriminalitet	150	129	115	122	104	88	112	151	182	188
1 år etter	26%	20%	34%	33%	24%	44%	41%	39%	41%	32%
2 år etter	22%	23%	26%	20%	29%	42%	38%	32%	28%	
3 år etter	21%	19%	20%	27%	35%	34%	40%	29%		
4 år etter	20%	18%	24%	31%	29%	38%	32%			

Tabell 14. Antall barn og unge i alderen 10-17 år registrert med gjentatt kriminalitet i Oslo kommune i årene 2010-2019, samt antall og andel av disse som også ble registrert med gjentatt kriminalitet i årene etter.

fordelt på ordensforstyrrelser og unnlattelse å etterfølge pålegg fra politiet. Resten var hovedsakelig fordelt på butikktveri, narkotika og ulike lovbrudd rettet mot polititjenestepersoner.

Fra gjentatt kriminalitet til kriminelle karrierer

[Tabell 14](#) viser hvor mange unge som er registrert med gjentatt kriminalitet flere år på rad. Av de 182 som ble registrert med fire eller flere anmeldelser i 2017, ble 74 registrert med fire eller flere anmeldelser (uavhengig av alder) i Oslo kommune (gjerningssted) i løpet av hele 2019. 51 av disse ble registrert med fire eller flere anmeldelser i 2020. Av de 188 unge fra 2019 ble 60 registrert med gjentatt kriminalitet også i løpet av 2020. 21 av disse ble registrert med 10 eller flere anmeldelser i 2020.

Nedre del av tabellen viser at den prosentvise andelen som blir registrert med gjentatt kriminalitet også året etter var høyere de fire foregående årene, og at andelen sank litt i 2020. Andelen med gjentatt krimi-

nalitet også to år etter har vært høyere de senere årene enn tidligere i tiårsperioden.

I rapporten har vi vist til at noe av økningen i antall unge med gjentatte lovbrudd i senere år delvis kan tilskrives politiets prioriteringer og økte innsats på utvalgte områder. Økningen i andel med gjentatt kriminalitet over flere år i tabell 14 viser sannsynligvis til en reell økning i antall som begår gjentatt kriminalitet over tid. Nedgangen i 2020 kan i stor grad tilskrives nedgangen i pandemiåret med de virkninger det har fått på registrering av gjentatt kriminalitet. Vi fastholder derfor påstanden fra senere års rapporter om at politiet og samfunnet for øvrig de senere år ikke har lykkes i tilstrekkelig grad med å forebygge kriminelle karrierer blant de unge vi registrerer med gjentatt kriminalitet.

Undersøkelse av personer som er registrert med gjentatt kriminalitet

Politirådet i Oslo kommune vedtok i mai 2019 «Handlingsplan for å forebygge og redusere gjentatt kriminalitet blant unge i Oslo 2019-2021», hvor ett av

tiltakene var å bedre kunnskapen om unge som er registrert med gjentatt kriminalitet.

Vår fortsatt pågående analyse av unge som er registrert med gjentatt kriminalitet har et forebyggende formål som vi forsøker å oppnå ved å avdekke skillene mellom «normal» ungdom, de som er registrert med gjentatt kriminalitet og slutter og de som blir registrert med gjentatt kriminalitet over flere år. Utgangspunktet vårt var et utvalg av de personene under 18 år som ble registrert med gjentatt kriminalitet i Oslo politidistrikt i årene 2015-2018, målt etter samme metode som i denne rapporten. Etter bearbeiding av utvalget for å få sammenlignbare grupper inneholder analysen 147 personer (gruppe A) som er registrert med fire eller flere anmeldelser i ett år og 194 personer (gruppe B) som er registrert med fire eller flere anmeldelser i flere år (under 18 år) fram til og med 2020. Siden analysen fortsatt er pågående kan det komme annen og mer nyansert kunnskap om de temaene vi berører her.

I analysen har vi innhentet registerdata fra PAL Strasak og folkeregister på begge gruppene, mens vi har gått dypere inn og lest straffesaker inneholdende kvalitative kilder for et utvalg av de i gruppe B som var kommet så langt med straffesaker at det var gjennomført personundersøkelse for mindreårig (PUM), rettsmedisinsk undersøkelse eller dom. Vi har også innhentet erfaringskunnskap fra SaLTto-nettverkene innenfor Oslo kommune og Oslo politidistrikt om unge registrert med gjentatt kriminalitet.

Bakgrunnsfaktorer og sosiale årsaker

Vi har forsøkt å finne ut så mye som mulig om både risiko- og beskyttelsesfaktorer rundt de konkrete individene, men da dyp kunnskap om dette fordrer kvalitative kilder er dette noe vi har mest kunnskap om når det gjelder gruppe B. Erfaringskunnskapen fyller imidlertid ut noe for gruppe A. Mange sårbare barn og unge blir ikke registrert med kriminalitet, så disse faktorene alene gir dermed ingen årsakssammenheng til kriminalitet. Vi må i tillegg inkludere faktorer som rasjonelle valg, gruppeprosesser og andre drivere for å forklare hva som gjør at noen forblir i en kriminell løpebane. Samtidig kan vi konkludere med at livshistoriene og

bakgrunnshistoriene til mange av de unge med gjentatt kriminalitet over flere år viser et bilde av en hverdag de færreste unge opplever. Risikofaktorene er mange, mens beskyttelsesfaktorene er få.

Familien har stor påvirkning de første årene, og senere vil andre sosiale miljøer de unge er en del av påvirke i større grad. Andre barn og unge utgjør en unik sosialiseringsarena og er viktig for blant annet sosial utvikling, holdninger, verdier og samhandlingskompetanse

Størsteparten av personene som registreres med gjentatt kriminalitet er gutter. Andelen gutter i gruppe A (78 %) er kun svakt høyere enn for den generelle registreringen under 18 år i Oslo i 2020 på 75 %, men for de som er registrert med gjentatt kriminalitet over flere år i gruppe B øker andelen til 92 %. I begge gruppene har en stor andel innvandrerbakgrunn⁷⁰. Selv om de aller fleste er norske statsborgere (83 %) og flertallet er født i Norge (70 %) er andelen med innvandrerbakgrunn 65 % av personene i gruppe A og 86 % av personene i gruppe B.

Av de til sammen 341 personene har 262 (77 %) innvandrerbakgrunn og av disse 262 er 36 % i gruppe A og 64 % i gruppe B. For de 79 personene i utvalget som tilhører den øvrige befolkningen fordeler disse seg med omtrent motsatt med 66 % i gruppe A og 34 % i gruppe B. Det vil si at av de som registreres med gjentatt kriminalitet under 18 år er det 2/3 av de med innvandrerbakgrunn som blir registrert med gjentatt kriminalitet ett år til før fylte 18 år, mens dette gjelder bare 1/3 av de med bakgrunn fra den øvrige befolkning.

I den kvalitative delen av undersøkelsen peker livshistoriene på at mange av de unge personene i gruppe B kommer fra dysfunksjonelle familier hvor foreldre og foresatte av ulike grunner ikke har kapasitet eller kompetanse til å ivareta barnas behov. Erfaringene fra SaLTto-nettverket og fra ulike kilder i politietaten bygger opp under det samme. Det er påpekt at fravær av en farsfigur gjelder for mange, hvor far enten kan være fysisk, psykisk eller omsorgsfullt fraværende. Dette bekreftes også ut fra folkeregisteret som viser at det er kun 46 % i gruppe A og 38 % i gruppe B som bor med begge foreldre, og at henholdsvis 44 % (A) og 51 % (B) bor kun sammen med mor av foreldrene. I normal-

befolkningen 0-17 år bor kun 16 % sammen med bare en forelder.⁷¹

Noen ganger er barna utsatt for vold fra sine nærmeste. Selv om vi finner eksempler på grove og gjentatte overgrep/vold mot barn i materialet vårt finnes det for lite informasjon til å vurdere andelen som er utsatt for vold eller omsorgssvikt. Temaet er likevel svært viktig å diskutere da utviklingstraumer, altså vedvarende negative eller voldelige omsorgssituasjoner, kan påvirke barn og unges biologiske og psykologiske utvikling. Blant annet ved å svekke reguleringsprosesser som ellers er ment å skulle opprettholde normal tilstand⁷². Det vi vet sikkert om oppvekst er at henholdsvis 23 % (A) og 30 % (B) selv er innvandrere, hvorav flesteparten kommer fra områder med konflikt og krig. Samtidig er det i tillegg 41 % (A) og 56 % (B) som har foreldre som har innvandret. Ikke alle disse kommer fra konfliktområder, men en stor andel gjør det.

Barn som lever i fare eller i uforutsigbare omgivelser kan ha et overdrevet behov for å forsvare seg selv⁷³ og kan synes det er farlig å stoppe og tenke før de handler i visse situasjoner. Det å handle på impuls kan være en overlevelsesstrategi i krigsområder eller voldelige hjem. Resultatet kan derfor være at disse barna utvikler en aggressiv og konfronterende atferd som tjener en funksjon i deres oppvekst.

Noen politiansatte påpeker også at mor kan være noe underdanig enten far er tilstede eller ikke. Samtidig blir det påpekt at det ofte er problemer med kommunikasjon på grunn av språkvansker, noe som vanskeliggjør foreldres rolle i for eksempel en avhørssammenheng. Foreldres språkvansker vanskeliggjør også muligheten til å hjelpe barn gjennom norsk skole. Skole er et tema som i liten grad blir belyst i politiets dokumenter, men erfaringskunnskap tilsier at skolen i liten grad gir personene i våre utvalg mestringfølelse. Mange sliter med lærevansker og liten motivasjon for skolearbeid og ender opp med mistriksel og mistilpasning i skolesystemet. Når disse barna bringer det nevnte handlingsmønsteret inn i skolen, vil det kunne frembringe negative reaksjoner hos både lærere og medelever som opplever barnas opptreden og handlinger som støtende.⁷⁴

Den kvalitative kunnskapen om gruppe B tilsier at helseutfordringer i form av uhelse i større eller mindre grad, i tillegg til aggresjon og sinnemestringsutfordringer, ser ut til å være et gjentakende problem. Det er vanskelig å skille ut hva som er årsak til og hva som er virkning av kriminalitet når disse allerede har et gjentatt kriminalitetsproblem. Men både erfaringskunnskapen og enkeltvurderinger i straffesaker viser at mange av de som åpenbart har hatt problemer ikke har blitt undersøkt og diagnostisert, selv om problemene har vært der i årevis. Årsakene bak problematiseres ikke mye, men eksemplene viser at både manglende oppfølging fra og foreldres manglende forståelse og frykt for hjelpeapparat spiller inn.

I tillegg til risikofaktorer er det grunn til å rette fokuset også mot graden av fravær av beskyttelsesfaktorer. I en rettsmedisinsk undersøkelse av en av de unge personene i utvalg B, som brukte en anerkjent psykologisk matrise med en rekke faktorer for å vurdere risikoen for gjentatt voldskriminalitet, ble det konkludert med at de ikke fant noen beskyttelsesfaktorer tilstede i guttens liv.

70) Enten innvandret selv eller barn av to utenlandsfødte foreldre.

71) Se www.ssb.no/familie

72) Cicchetti & Rogosch (2012)

73) Shields & Cicchetti (1998)

74) Lønnum m.fl (2020: s. 29)

I vår innhenting av erfaringskunnskap nevnte nesten samtlige at det som fungerer i de tilfeller der ungdom kommer seg ut av kriminaliteten, er at ungdommen opparbeider tillit til en voksen som følger dem over tid. Gode og stabile relasjoner til voksne ressurspersoner fremheves også som en viktig beskyttelsesfaktor fra forskning.⁷⁵ Gode relasjoner skaper grobunn for positiv korrigering, trygghet og samhold. Positiv uformell sosial kontroll, eller mangelen på det, kan være medvirkende årsaker til om et oppvekstmiljø blir sunt og positivt eller kriminelt belastet.

Det er en tett sammenheng mellom fravær av enkelte beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer. Et tydelig eksempel i vårt materiale er at stabilitet på ulike områder for noen av de unge med gjentatt kriminalitet vanskeliggjøres på grunn av hyppige flyttinger. Vi har ikke funnet noen statistikk over omfanget av flyttinger i normalbefolkningen, men gjennomsnittlig antall ulike bostedsdresser for ungdommene før undersøkelse/før fylte 18 år er 4,5 (A) og 5,3(B). De som bor med kun en forelder flytter enda oftere, og har henholdsvis 5,5 (A) og 5,9 (B) adresser. I hele utvalget flytter de med innvandrerbakgrunn færre ganger (4,9) enn de i den øvrige befolkning (5,2 adresser). Antall bostedsadresser viser imidlertid bare et minimum antall flyttinger, siden vi ser at blant annet de med foreldre som ikke bor sammen, tidvis flytter fram og tilbake mellom disse.

Noen faktorer spiller åpenbart inn på tallene; De som først vokser opp på asylmottak flytter derfra, samtidig som tallene også er påvirket av unge som plasseres på institusjon og kanskje flytter mellom flere ulike institusjoner. Det er kanskje ikke spesielt høye tall for den delen som ligger under gjennomsnittet, men for den andelen som ligger over er det noen som har flyttet opptil 18 ganger før fylte 18 år. Det er 10 i gruppe A som har 10 eller flere registrerte adresser, mens det for gruppe B er hele 25 med så mange adresser. Dessverre skjer også mange flyttinger i skolealder med påfølgende brudd i relasjoner. Dette bidrar til en ustabil grunnmur som heller ikke støttes av stødige, stabile voksenpersoner fra for eksempel barnevernstjenesten eller skolevesenet, siden de, dersom de finnes, ofte må byttes ut.

Foto: Cottonbro / Pexels

Våre bekymringer er ikke alene knyttet til hver av disse nevnte faktorene, men det faktum at mange av de aktuelle ungdommene utsettes for en rekke av de nevnte risikofaktorene. Folkehelseinstituttet sier i sin oppsummering at det som *«gjør et barn sårbart for utvikling av alvorlige atferdsproblemer er akkumulert stress, i betydningen antall risikofaktorer som er til stede, i tillegg til faktorenes vedvarenhet og alvorlighet»*.⁷⁶

Fra sosiale årsaker til utstøting og et uheldig bevegelsesmønster

Bosted og trangboddhet

I vår teoretiske gjennomgang i kapittel 2 viser vi til at sosiale årsaker både kan sees på som bakgrunn til utvikling av et kriminalitetstilbøylig individ og som faktorer som bidrar til utstøting fra hjemmet og som dermed legger føringer for ungdommens bevegelses- og handlingsmønster. Vår redegjørelse foran gjør at vi legger til grunn at mange av de aktuelle ungdommene ikke har det trygge hjemmet. Når det gjelder trangboddhet har vi ikke tilgang til offentlige registre som viser trangboddhet med antall rom per beboer i hjemmene. Folkeregisteret viser oss imidlertid at barneflokkene i familiene disse ungdommene kommer fra er klart større enn i normalbefolkningen. Husholdningsstørrelsen i normalbefolkningen i 2016 var 2,5 for de med innvandrerbakgrunn og 2,2 i den øvrige befolkning.⁷⁷ Vi har ikke hatt anledning til å se detaljert på husholdningsstørrelsene i våre utvalg, men den gjennomsnittlige søskenflokk i utvalgene er 4,1 (A) og 4,4 (B) barn, i tillegg kommer foreldre, stepforeldre og andre som måtte bo i husholdningen. For de med innvandrerbakgrunn i vårt utvalg er antallet 4,5 barn, men her er antallet i gruppe A (4,7) svakt høyere enn i gruppe B (4,4)

Siden halvparten bor bare med mor er det et stort innslag av foreldre med flere ekteskap/forhold med barn, der noen av søsknene til de i utvalget bor med far andre steder. Samtidig er det slik at også en del av foreldrene til utvalget har nye forhold der andre barn også blir en del av husholdningen. Adressene i folkeregisteret viser at de fleste bor i leiligheter, noen i rekkehus og noen få i eneboliger. Sannsynligheten for at det

store flertallet i utvalget vårt bor trangbodd vurderer vi derfor til å være høy.

De unge med gjentatt kriminalitet over flere år kommer også i stor grad fra områder i Oslo øst med høy andel av familier med lav inntekt over tid. I tillegg vet vi at mange bor med bare en av foreldrene sine og at familiene ofte har innvandringsbakgrunn. Disse faktorene i kombinasjon kan føre til blant annet trang økonomi med påfølgende lav sosial deltakelse og liten grad av sosial integrering. Dette er faktorer som i neste omgang kan gi stor grad av ledig tid på ettermiddag, kveld og helg som sammen med eventuell trangboddhet bidrar til at mange trekker ut i det offentlige rom.

Organiserte fritidsaktiviteter er ikke hovedfokuset i politiets datamateriale, men det vi har sett er at bare omtrent en tredjedel av personene vi har lest dokumentasjon på har deltatt i organiserte fritidsaktiviteter. Forskning på barn og unges sosiale fungering, mestring og tilhørighet vektlegger de positive effektene ulike fritidsaktiviteter gir. Både det at man sammen med andre mestrer noe, at det skaper tilhørighet og samhold og at det fyller fritiden med noe meningsfullt. Sosial deltakelse er også viktig for inkludering og å forhindre utenforskap.

Mobiliteten til de unge øker med alderen, og vi vet at hva de unge har av muligheter og tilbud i nærmiljøet er viktig i ungdomsårene. Dersom det finnes attraktive ungdomstilbud blir de trekkplaster for både ressurssterke og mindre ressurssterke barn og unge og legger føringer for bevegelsesmønsteret deres. Dersom dette tilbudet er begrenset eller ikke eksisterer er muligheten større for at ungdom med mye lediggang som oppholder seg i det offentlige rom møtes og kan skape nettverk med usunne normer og holdninger. Voksenkontrollen er lettere å opprettholde i organiserte aktiviteter, mens den i stor grad blir fraværende i det offentlige rom siden noen ungdomsgrupperinger bevisst unndrar seg slik kontroll.

Trangboddhet, fattigdom, lav sosial deltakelse eller innvandringsbakgrunn alene har ingen årsakssammenheng til kriminelle handlinger, imidlertid kan man se at en sammenheng av flere faktorer gir en totalbelastning som kan medføre økt risiko for det vi tenker på som

⁷⁵⁾ Se blant annet Lønnum m.fl (2020) og Hafstad og Augusti (2020)

⁷⁶⁾ Lønnum m.fl (2020: s. 32.)

⁷⁷⁾ SSB (2017)

«utstøting» til det offentlige rom. Det er selvsagt en stor grad av valg når en person drar ut i det offentlige rom for å møte andre, men de nevnte faktorene begrenser andre valgmuligheter. Den som ikke deltar på noen form for organiserte eller uorganiserte fritidsaktiviteter har mye fritid å fylle⁷⁸. Mye tid ute i det offentlige rom uten noen spesifikke planer er en risikofaktor i form av at man befinner seg på steder med liten grad av uformell sosial kontroll og voksenkontakt.

Behovet for andre valgmuligheter kan synes enda viktigere for ungdommene i vårt utvalg da gjennomsnittsalderen for første gang de ble anmeldt var henholdsvis 14,3 (A) og 13,7 (B) år. For de fra kommuner i OPD som hadde sin første registrering i 2020 var gjennomsnittsalderen 15,2 år. I utvalget vårt er det kun små forskjeller mellom de med og uten innvandrerbakgrunn. Det er til sammen 63 % av gruppe A og 78 % av gruppe B som ble anmeldt før de fylte 15 år. To barn i A og 10 barn i B ble anmeldt allerede før de var 10 år.

Anmeldelsenes geografiske plassering sier noe om de unges bevegelsesmønster, hva som er attraktive lovbruddsarenaer, hvor politiet og andre kontrollorganer ferdes og hvor både politiet og SaTo-nettverket kan spisse ressurser og tiltak. Samtidig er det viktig å huske at den registrerte kriminaliteten bare viser en del av den faktiske kriminaliteten og at det ofte er sånn at jo flere ressurser som settes inn i et område, jo høyere blir den registrerte kriminaliteten der fordi mer oppdages og registreres. Samtidig vil slikt arbeid som blir utført på en god måte trolig på sikt føre til bedre dialog, samarbeid og tillit i området.

38 % av alle anmeldelsene til personene med flere år med gjentatt kriminalitet i gruppe B (ut 2020) ble registrert i Enhet sentrum, 30 % skjedde i Enhet øst, 17 % utenfor Oslo politidistrikt og 14 % i Enhet vest. Her er det imidlertid stor forskjell etter alder.

Vi har hentet ut all registrert kriminalitet i Norge på personene i utvalget. Fordi utvalget er gjentatt kriminalitet i Oslo politidistrikt, mange har flyttet på seg og ikke alle er fra Oslo er det kun 76 % av anmeldelsene til og med fylte 22 år som er registrert med gjennings-

adresse i Oslo kommune. Samtidig har 97 % av personene i utvalget blitt registrert med kriminalitet i Oslo kommune.

Vi har i rapporten vist til at de unges bevegelsesmønster øker med alderen. I vår undersøkelse er registreringer for vårt utvalg under 15 år allerede nede i kun 61 % av kriminaliteten som er registrert innenfor egen politikrets.⁷⁹ Innenfor utvalget beveger gruppe B (58 %) seg mer enn gruppe A (71 %). Etter dette synker andelen ned til 66 % (A) og 52 % (B) for 15-17 år. For 18-22 år synker andelen innenfor egen krets kun ned til 51 % for gruppe B⁸⁰.

Dette bevegelsesmønstret handler også om at registreringen flytter seg mer fra ytre til indre by med økende alder. I gruppe B øker andelen registrert i Enhet sentrum til 75 % i alderen 18-22 år mens andelen registrert i Enhet øst synker til 43 % og Enhet vest til 45 %. Årsaken til at andelen ikke synker mer innenfor egen krets er at de i gruppe B fra Enhet sentrum også registreres mer i sentrum i aldersgruppen 18-22 år.

Selv om bevegelsen etter alder følger det generelle kriminalitetsmønsteret er de fra gruppe B under 15 år i vårt utvalg mer mobile enn både gruppe A og andre som registreres under 15 år. Av de under 15 år i gruppe B er det allerede 38 % av de fra Enhet øst som registreres med kriminalitet i Enhet sentrum. De fra Enhet sentrum er også overraskende mobile med hele 51 % som er registrert i Enhet øst.

Hvilke faktorer som gjør at mobiliteten er stor allerede fra tidlig alder i gruppe B, finner vi ikke i statistikken. Noe av svaret ligger sannsynligvis i hyppige flyttinger som gjør at kriminaliteten følger med. Samtidig får ungdommene bekjentskaper flere steder og en rotløshet som både øker mobiliteten og kan føre til at terskelen for å begå lovbrudd synker. Det at de i gruppe B debuterer med kriminalitet tidligere enn andre kan være medvirkende til at de også tidligere enn andre øker mobiliteten. Samtidig er åpne rusmiljøer, andre alternative miljøer og hengesteder som Oslo S i Indre by av betydning for at ungdom fra Ytre by søker seg dit.

Kriminaliteten, motivasjon og handlingsvalg

Hva som er motivasjonen for kriminalitet varierer mellom ulike personer og ulike lovbruddskategorier. Grunnleggende er likevel at alle mennesker går gjennom en sosialiseringssprosess for å lære normer, verdier og ferdigheter man trenger for å forholde seg til andre mennesker. Sosial interaksjon er grunnleggende for å utvikle god sosial fungering. Sosial læring foregår gjennom samspill med andre hvor vi lærer uskrevne normer og regler for å passe inn i og å fungere i det samfunnet og de sosiale grupperingene vi er en del av.

De beskrevne risikofaktorene og manglende beskyttelsesfaktorene spiller åpenbart også inn på utvikling av ungdommene i vårt utvalg til å bli kriminalitetstilbøyelig både i form av det beskrevne reaksjonsmønsteret og hva som motiverer i de situasjonene de møter.

En annen faktor er også den kriminalitetsforebyggende effekten man forventer av straffesaker gjennom individualprevensjon. Vi har sett at gjennomsnittsalderen ved første registrerte lovbrudd er lavere for gruppe B og at denne gruppen i stor grad har blitt registrert med lovbrudd allerede før straffbar lavalder i Norge på 15 år. Slike saker henlegges og får ikke en strafferettslig reaksjon, og ofte brukes heller ikke ressurser fra politiets side på å etterforske disse sakene. Politiet kan gjennomføre en bekymringssamtale og det sendes også rutinemessig informasjon i slike saker til barnevernet, men hvordan manglende straff påvirker de som debuterer med kriminalitet tidlig har vi ingen sikre kilder på. Med jevne mellomrom erfarer imidlertid politiet at noen ungdommer uttrykker at politiet ikke kan gjøre noe med dem siden de er under 15 år, og det finnes eksempler på barn som reduserer/ender sin kriminalitet fra 15 år. Samtidig må vi stille spørsmål rundt individualprevensjonens effekt på unge som har møtt svært mye motstand i livet, og på handlinger som ofte skjer impulsivt uten forutgående betraktninger.

Motivasjonen i situasjonene er ikke bare det interne hos utøveren, men inneholder også påvirkning fra konteksten⁸¹. I følge sosial læringsteori blir vår atferd i stor grad bestemt av hvilke forventninger vi tror omgivelsene

og andre har til oss, og atferden vår vil derfor variere fra situasjon til situasjon (Sosialiseringssprosessen). De siste års registrering viser at andelen med flere mistenkte per anmeldelse har økt de senere år i takt med økt andel anmeldelser for ungdom registrert med gjentatt kriminalitet. Andelen synker imidlertid med alder og var i 2020 på 21 % for 10-14 år, 15 % for 15-17 år og 9 % for 18-22 år. For noen lovbruddskategorier er andelen enda høyere; for fysisk vold 38 % og for ran var andelen på 58 % i 2020, og begge lovbruddskategorier med høy andel av de med gjentatt kriminalitet. Hvem ungdommene er sammen med vil derfor ha stor betydning for en god del av kriminaliteten.

Forskning på kriminelle ungdomsmiljøer i Norden viser at svak forankring til familie, skole og fritidsaktiviteter er blant de viktigste årsakene til gjengdeltakelse, og at manglende anerkjennelse og erfaringer med diskriminering synes å være viktige motivasjonsfaktorer for å la seg rekruttere til gjengfellesskap.⁸²

Ser vi isolert på de fire første lovbruddene som både gruppe A og B minimum er registrert med er det en stor grad av likhet på type lovbrudd de er registrert med. I løpet av de fire første lovbruddene har henholdsvis 67 % (A) og 66 % (B) blitt registrert med vinning, hvorav 34 % (A) og 35 % (B) for butikktveri og 19 % (A) og 25 % (B) for ran. 50 og 55 % er registrert for fysisk vold og 20 og 29 % for trusler.

Det er mulig at tidligere debutalder for gruppe B har påvirkning på at de med gjentatt kriminalitet over flere år i mindre grad registreres med narkotika i de fire første lovbruddene. Registreringen viser at 29 % (A) og 15 % (B) har narkotika blant sine fire første registrerte lovbrudd. Gruppe B debuterer også noe annerledes og hele 10 % av dem har ran og 5 % har skadeverk ved brann som aller første registrerte lovbrudd. I gruppe B er det også hele 7 % som i løpet av de fire første lovbruddene er registrert med lovbrudd mot offentlig tjenesteperson.

78) Ødegård, G. og Fladmoe, A. (2017)

79) Avgjøres av hvilket politiområde bydelen/kommunen med barnevernsansvaret tilhører.

80) Antall anmeldelser over 18 år er for få for gruppe A til å tallfeste andel.

81) Wikström (2014). Se også diskusjon i kapittel 2

82) Lidén & Sandbæk

Foto: Eirik Skarstein / Unsplash

Hvorfor blir noen vedvarende i kriminalitet?

Nabolag og det lokale kriminelle nettverkets betydning

Uformell sosial kontroll kan være konstruktiv og støttende, men den kan også være destruktiv og ødeleggende. Sammen med sosialisering prosessen nevnt tidligere kan den uformelle sosiale kontrollen som utøves av omgangskretsen forme unge gutter og jenter som i utgangspunktet har en ustødig grunnmur i livet. Tilhørigheten og samholdet de føler med andre i samme situasjon kan vokse frem som en av få ting som gir dem mestringsfølelse. Dermed kan de fort vektlegge det de lærer sammen med andre i sitt nettverk som mer betydningsfullt enn det de har lært fra familie eller på skolen.

Erfaringskunnskapen fremhever også i hvor stor grad de unge kan bli påvirket av sine nettverk og hvordan gruppeprosesser og gruppetenkning kan påvirke omfanget av kriminalitet, fremtoning generelt og holdninger til blant annet politi og barnevern. Vi har ikke klart å måle nabolageffektene, men ser at hvem den enkelte ungdom får som omgangskrets, om de kommer ut i gata, for mange er av essensiell betydning og har stor påvirkning. Dersom det allerede er etablerte kriminelle miljø i nabolaget er betydningen en annen enn om det er ungdomsklubben som trekker.

De unge med gjentatt kriminalitet har som vi har sett flytta mange ganger. Det kan være medvirkende til at den sunne uformelle sosiale kontrollen i nærmiljøet ikke blir like virksom som for de unge som bor samme sted gjennom hele oppveksten. Nettopp disse nabolageffektene kan for mange virke positivt inn og som en ekstra barriere mot å begå kriminelle handlinger, mens for de som ikke har denne kontrollen kan terskelen bli mindre for å begå kriminelle handlinger i nabolaget.

Gatekapital og mestring eller enda verre situasjon?

Kriminell kompetanse og gatekapital er egenskaper mange av personene med gjentatt kriminalitet over flere år har mye av. Denne kunnskapen og kapitalen gir dem styrke og evner til å takle et liv hvor normer og regler gjerne er på kant med majoritetens forståelse av hva som er akseptert. For mange er denne arenaen den eneste som gir mestring, tilhørighet og samhold.

Mange snakker om og ønsker seg et liv som i større grad er «normalt», spesielt de som er i det eldste sjiktet i undersøkelsen og som har vært involvert i kriminalitet lenge. Mange av dem opplever livet sitt som belastende og vanskelig, samtidig mangler de evner eller kunnskap til å komme seg ut av en ond sirkel. Tanker om fremtiden spriker veldig. Noen har urealistiske forventninger rundt egen situasjon, mens andre ønsker å gjenoppta skolegang for å skaffe seg en jobb som igjen vil gi ressurser til å endre kurs i livet. Utfordringene til hjelpeapparatet er at alternativene de skisserer gjerne ofte krever sterk og vedvarende motivasjon fra de unge personene, i tillegg er alternativene som skisseres ofte ting de tidligere har forsøkt, men mislyktes med.

Hele 77 % av gruppe B har blitt registrert som fornærmet i en straffesak. Selv om noen av disse er lovbrudd de har blitt utsatt for som barn, stiger antall forhold som fornærmet med alderen og involveringen i kriminalitet. Spesielt for de eldste i utvalget er konflikter i og mellom kriminelle miljøer sentralt for at de er utsatt for vold. Her er det i tillegg grunn til å anta at det er betydelige mørketall siden vi erfaringsmessig vet at en god del vold i slike konflikter ikke anmeldes. I tillegg er det grunn til å forvente store mørketall knyttet til vold i nære relasjoner for de som kommer fra dysfunksjonelle familier.

Psykisk helse, rus og vold

SalTo-nettverket og ansatte på forebyggende avdelinger har stor grad av sammenfallende erfaringer når det gjelder faktorer som bidrar til at ungdommene forblir i en kriminell løpebane; psykisk helse, rus og vold. Disse elementene sammen bidrar i mange tilfeller til stor grad av kriminell kompetanse. De tre faktorene kan for mange henge sammen.

Flere av ungdommene har vært, eller er, utsatt for «alvorlige livshendelser» som de ikke har fått bearbeidet eller snakket med noen om. Noen av de unge kan også ha andre utfordringer med for eksempel helse eller atferdsvansker uten at noen har tatt tak i dette. Både politiansatte og kommunalt ansatte erfarer at flere ungdommer de har snakket med selv har uttrykt et ønske om å ha noen å prate med. Ansatte ved de fore-

byggende avdelingene i politiet vektlegger mangelen på utredning tidlig nok som en medvirkende faktor til at noen unge blir vedvarende i kriminalitet. Ungdommene tar i liten grad initiativ til å få bistand, og når de enkelte ganger våger å be om hjelp kan de fort falle mellom to stoler siden de ofte oppleves som «for friske» for BUP/DPS, men «for syke» for Helsestasjon for Unge eller Skolehelsetjenesten. Ungdommenes bakgrunnshistorier og utfordringer er ofte komplekse og har utviklet seg over lang tid.

Rus er, gjerne i sammenheng med psykisk helse, ofte en gjentakende utfordring for unge med gjentatt kriminalitet over flere år. Erfaringene fra de som arbeider med ungdommene tilsier at det svært ofte er en grunn til at ungdommene ruser seg. Førstelinjen opplever at flere av ungdommene som ikke kommer seg ut av en kriminell løpebane er avhengige av rus, gjerne som bruker, sjelden kun som selger, men ofte i kombinasjon. Å være en del av slike nettverk gir kriminell kompetanse og erfaring som forsterker tilknytningen til miljø og rus. Mange i førstelinjen savner økt tilgjengelighet av hjelpeinstanser for ungdommene, og også økt fokus på skadevirkningene av nettverkene og miljøene rundt rusen, ikke bare de fysiske eller psykiske virkningene av selve rusen.

Erfaringskunnskapen er også at vold ofte blir uttrykksformen til en del av de belastede ungdommene. Mange har selv blitt utsatt for eller være vitne til vold, i tillegg til at mange selv har utøvd vold en rekke ganger. Både fra kommunen og politiet savnes hjelpeinstanser med kunnskap om vold og som kan gi ungdommene andre verktøy å bruke.

Videre kan det være uheldig at når en ungdom kommer til et punkt hvor han eller hun åpner for å snakke med noen, så må de stå på lange ventelister før de får time - da kan motivasjonen bli borte før timen kommer. En annen gjentakende erfaring er at en del av ungdommene som blir vedvarende i kriminalitet ofte viser tidlige tegn på å falle utenfor. Noen forebyggere mener at skolene ikke er flinke nok til å rapportere dette videre, og at manglende rapportering til barnevernet tidvis skyldes redsel for å ødelegge forholdet skolen har til ungdommen og dens familie.

Når atferd og hjelpebehov kræsjer

Samtlige av de unge personene som er registrert med mye kriminalitet har vært i kontakt med politiet flere ganger, de fleste har også et klientforhold til barnevernet og de har gått eller går fortsatt på skolen. De unge personene kan være frekke, vanskelig å samarbeide med og krevende. Dette møter politiet, barnevernet, skoleansatte og andre hver dag.

Kontakten og kommunikasjonene mellom de unge personene og offentlige kontroll- og hjelpeinstanser er for noen positivt ladet, mens den for andre bærer preg av negativitet. Noen av de unge personene og deres familier innser at de har utfordringer mens andre benekter det. Noen familier ønsker bistand, andre gjør ikke det. Av personene vi har lest tilgjengelig informasjon på, har omtrent halvparten et godt forhold til barnevernet. Informasjon om de unge personenes forhold til skolen og politiet er lite i fokus i dokumentene, men det kommer tidvis frem informasjon om konflikter og tidvis informasjon om gode relasjoner til enkeltpersoner spesielt.

I erfaringskunnskapen fremkommer det informasjon om at det for mange av de unge personene kan bygge seg opp en form for slitasje og resignasjon ved at de gjentatte ganger i samtaler med ulike voksenpersoner fra det offentlige blir bedt om å fortelle om seg selv og sine utfordringer. Det synes viktig at de unge i så stor grad som mulig får forholde seg til de samme voksenpersonene over tid. For de offentlig ansatte kan en rollekonflikt oppstå ved at de både skal kontrollere de unge, men også støtte og hjelpe.

De unge personenes evne til å samarbeide og å se sitt eget beste i møte med voksne synes å variere i stor grad. Noen nekter å svare på spørsmål, andre blir sinte og forlater stedet, mens noen samarbeider godt og følger opp avtaler og arbeidsoppgaver. En stor andel av de unge synes å lære seg en form for «passende oppførsel» hvor de vet hva de har rett til og krav på og hva de bør eller ikke bør si. For eksempel ser vi en økende andel av avhør hvor de unge ikke ønsker å forklare seg etter hvert som antall anmeldelser øker.

Politiets kontroll: Hjelpende eller kriminalitetsfremmende?

Vi har slått fast at mange av de unge med gjentatt kriminalitet oppholder seg mye ute i det offentlige rom hvor de er synlige for både publikums blick og politiblikket. Det kan oppstå kontrolltretthet både for politiet som kan møte ungdommer som er lite samarbeidsvillige og har liten respekt for politiet, og for ungdommene som opplever å bli kontrollert gjentatte ganger uten at de forstår hvorfor og føler at dette er urettferdig.

Politiets etterretningsstyrte innsats mot steder, miljøer og personer som defineres som problem er ment å forebygge kriminalitet. Men den medfører også økning i registrering for nettopp disse steder, miljøer og personer. Det er derfor vanskelig å konkludere med hvilken innvirkning politiets aktivitet har på personer registrert med gjentatt kriminalitet. Uansett er 19 % av kriminaliteten som gruppe B er registrert med narkotika, og hele 90 % har en eller flere anmeldelser for narkotikalovbrudd. Andelen av lovbrudd mot offentlig tjenesteperson er også klart høyere blant unge registrert med gjentatt kriminalitet enn for alle ungdommer som registreres, og i materialet vårt er 61 % av gruppe B registrert med slike lovbrudd. I tillegg kommer et høyt nivå på en rekke andre lovbrudd som også stort sett anmeldes av politiet.

Vi har i denne rapporten konkludert med at politiets kontroll er sosialt skjev på grunn av sosioøkonomiske skjevheter, og dersom den oppfattes diskriminerende av ungdommene viser den nevnte forskning til Lidèn & Sandbæk at diskriminering er medvirkende til gjengdannelse. Koblet sammen med pågående rusdebatt og påpekning fra riksadvokaten om grensen for lovlige ransaker fra politiets side, kan oppfattelsen av politiets aktivitet som diskriminerende være økende.

Veien videre?

Vår foreløpige konklusjon i den pågående analysen er at de største påvirkene på gjentatt kriminalitet dreier seg om hvordan individet har det og hvilket nabolag som møter dem. Når det gjelder hva som kan hjelpe individet er erfaringene godt oppsummert av en erfaren ungdomsetterforsker som sitter i mange koordineringsgrupper

som følger opp enkeltindivider som blant annet er ilagt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff:

«Det er mestring og grensesetting det meste dreier seg om. I de tilfellene som lykkes så er foreldrene med på laget» (ref: politi)

Grensegangen og ansvarsfordelingen for hva som er politiets oppgaver og ansvar og hva som er andre etaters oppgaver og ansvar kan synes tydelig, men samtidig ikke alltid så enkelt å praktisere. Tverretatlig samarbeid synes å være en sentral suksessfaktor, samtidig som krav om samtykke og taushetsplikt tidvis setter kjepper i hjulene for et fruktbart samarbeid om enkeltpersoner og hans eller hennes familie. Barnevernsfrykten i innvandtermiljøene blir ofte til hinder for et slikt samarbeid. Den tidlige kriminalitetsdebuten i gruppe B tyder på at tidlig intervensjon bør vektlegges, men tidlig innsats hjelper ikke om samtykkene mangler, utredningen uteblir og tiltakene blir feil.

Den entydige tilbakemelding på behov for en beskyttelsesfaktor som en voksen person å stole på for å kunne bryte ut av kriminalitet bør vi ta med oss videre, i tillegg til viktigheten av å ha en mestringsarena. Å jobbe med risikofaktorer samtidig som vi tilfører beskyttelsesfaktorer er en tankegang som har vokst fram i prosessen med denne analysen.

Hvordan man skal jobbe geografisk med utsatte nabolag med uheldige miljø har vi ikke noe enkelt svar på. Det gjelder uansett å se helheten i det man gjør og vi minner om at ethvert tiltak kan både gi positive og negative effekter⁸³, men dersom man kjenner mekanismene og konteksten som påvirker kan man jobbe i riktig retning. Herunder må vi legge til at stempling, stigmatisering og følelsen av diskriminering på grunn av politiets innsats er faktorer som må tas med i bildet.

83) Tilley (2009)

Kapittel 7

Pandemiens påvirkninger og utvikling ved reåpning av samfunnet

Pandemien og tilhørende smittevernstiltak medførte at store deler av befolkningen i Oslo i store deler av 2020 var isolert og i mindre grad sammen. Dette har påvirket befolkningens bevegelsesmønster og handlingsmønster i en slik grad at det har hatt påvirkning på den faktiske kriminaliteten. Aller tydeligst ser vi det i nedgangen i antall fornærmede som har anmeldt ulike typer lovbrudd, da denne utviklingen ikke er avhengig av politiets avdekking og etterforskning. Samtidig er det viktig å legge trykk på endring fordi det er områder der den faktiske kriminaliteten kan ha blitt påvirket i feil retning. Undersøkelsene vi har referert fra NOVA og NKVTS viser at det er en utsatt gruppe barn og unge som har fått det verre på hjemmebane under pandemien, og vi antar også at slitasje fra pandemiltak over tid kan ha forverret situasjonen for barn i voldsutsatte hjem.

Sett fra momentene i situasjonell forebygging har barn og unge hatt et endret bevegelsesmønster som har, og som i skrivende stund fortsatt gir, stor effekt på kriminaliteten. Både motiverte gjerningspersoner og utsatte offer har i mindre grad vært tilstede på en del tradisjonelle arenaer i samfunnet. Samtidig har de barn og unge som har beveget seg ut i det offentlige rom i mindre grad møtt på den tradisjonelle sosiale kontrollen gjennom at færre voksne har vært tilstede på arenaene. Bak disse bevegelsene er det imidlertid en god grunn til å være bekymret over hvem som til tross for pandemien støtes ut/velger å forlate hjemmet. Hvordan har kriminalitetstilbøyeligheten til disse blitt påvirket og hvordan har dette påvirket handlingsmønsteret gjennom de faktiske valg de har tatt?

Endringen i kriminalitetsregistreringen for barn og unge som vi har beskrevet i denne rapporten tilskrives vi uansett i hovedsak pandemien med tilhørende tiltak. I tillegg til de grunnleggende bevegelses- og handlingsmønstrene har pandemiåret medført endringer i politiets arbeidshverdag på flere områder. De operative mannskapene har på grunn av smittevern hatt endrede vilkår for å ta kontakt med og «kontrollere» personer. Samtidig har også noe av etterforskningen blitt vanskeliggjort med blant annet begrenset omfang og tilgang på vitner, begrenset tilgang til å innhente videomateriale og begrenset mulighet for de første patruljene på åstedene til å gjøre effektiv straksetterforskning.

Pandemiåret og ulik utvikling over og under 18 år

De foran nevnte faktorene skulle man tro virket nogenlunde likt inn på de ulike aldersgruppene, så hva er det som gjør utviklingen ulik for de over og under 18 år?

Bevegelses- og handlingsmønsteret til barn og unge under 18 år har fram til pandemiåret 2020 i stor grad vært sammenlignbart fra år til år. Det har vært en stor grad av forutsigbarhet i deres hverdag hvor de aller fleste går på skolen på dagtid og fyller fritiden med lekselesing og mindre eller større grad av organiserte fritidsaktiviteter. Vi har likevel tidvis sett momenter som påvirker kriminalitetsbildet i noe grad; Hvilke steder som er populære å samle seg på varierer, i tillegg er aktuell aldersgruppe lett påvirkelig av trender som spres via sosiale medier, hva som er i vinden av ting som

gir status og andre pop-up fenomener som forsvinner like fort som de dukker opp.

Aldersgruppen over 18 år blir i mindre grad påvirket av den tette sosiale kontrollen man får via skolen og systemet rundt. For aldersgruppen over 18 år tar svingningene noe lengre tid enn under 18 år, populasjonen i alderssegmentet kommer i større grad fra ulike kanter av landet og de er ansvarlig for egen hverdag i større grad enn de under 18 år hvor de aller fleste bor hjemme hos sin familie.

Pandemiåret har medført klart mindre mobilitet både for de over og under 18 år, spesielt har dette medført et mindre omfang av personer i sentrumsnære områder hvor det vanligvis foregår mange arrangementer som samler et stort antall mennesker i tillegg til at sentrumsområdene er et naturlig knutepunkt for mange. Kriminalitetsregistreringene har imidlertid over alle år naturlig nok vist en økning i mobilitet etter alder. Unge voksne har større grad av frihet og har sannsynligvis stått friere i sine valg i 2020 enn de som er under 18 år og bor hjemme hos foreldre.

Lovbruddstypene som i størst grad er redusert for de under 18 år er narkotikalovbrudd og voldslovbrudd, noe som er naturlig ut ifra vissheten om vanskeliggjøring av kontrollen fra politiets side med tanke på smittevern og at ungdommene i mindre grad har møttes fysisk.

Økningen for de over 18 år er tydeligst på trafikklovbrudd og økonomilovbrudd i tillegg til lovbrudd i kategorien «Annen». Både trafikk- og økonomilovbrudd kan sees på ut fra et endret bevegelsesmønster. Trafikkanmeldelser inngis i hovedsak av politiet selv og kan derfor sees på som forflytning av både kontrollaktiviteten og unge voksnes aktiviteter når det skjer mindre ellers i det offentlige rom. Uten at vi vet hvor mange av bedrageriene som er relatert til kommunikasjon over internett, er disse en mulig effekt av en mer digital hverdag i 2020.

Vi observerer også en økt registreringen av både narkotika og fysisk vold i Ytre by, samtidig som noe av endringen under kategorien «Annen» er smittevernslovbrudd. Vi antar at det i denne aldersgruppen i større grad har vært en forflytning enn reduksjon i bevegelses- og handlingsmønster og at noe av årsaken til end-

ringen handler om at en del fester har flyttet seg fra utesteder i Indre by til offentlige steder og inn i private hjem. Politiet har tidvis blitt pålagt føringer for hvordan de skal ha fokus på og håndtere smittvernsllovbrudd og har avbrutt en del fester. På slike fester avdekker også politiet narkotika, samtidig som private fester uten «voktere» (som vektere på utesteder) kan ha medført eskalering av mindre konflikter mellom berusede personer.

Pandemi og gjentatt kriminalitet

2020 ble også et annerledes år for den registrerte kriminaliteten blant barn og unge som blir anmeldt for gjentatt kriminalitet. For aldersgruppen under 18 år må vi tilbake til 2016 og årene før det for å finne tilsvarende lave tall, mens for aldersgruppen 18-22 år er det kun to år (2011 og 2013) som har hatt høyere antall registrerte personer med fire eller flere anmeldelser den siste tiårsperioden.

For personene under 18 år med gjentatt kriminalitet er det en tett sammenheng med den generelle nedgangen i barne- og ungdomskriminalitet. Det var økning for denne gruppen for registrerte bedragerianmeldelser som vi knytter til en mer digital hverdag i 2020, en spesielt stor reduksjon innenfor narkotikalovbrudd (-66 %) som kan tilskrives både pandemiltak med færre kontroller fra politiets side og muligens cannabistørken i første halvdel av 2020 samt en reduksjon for voldslovbrudd (-34 %) som også for denne gruppen i større grad kan tilskrives endret bevegelsesmønstre, ved at færre har møttes og det har vært færre konflikter mellom ungdom. Samtidig kan politiets utfordringer knyttet til etterforskning og tilgang på vitner muligens ha knyttet færre personer til voldslovbruddene.

Bak denne nedgangen er det imidlertid kun minimal reduksjon i de alvorligste voldslovbruddene og ran for denne gruppen. De alvorligste voldslovbruddene knytter seg i stor grad til konflikter mellom ulike miljøer og ran domineres av anmeldelser med flere involverte. Begge kategorier utvikler seg noenlunde likt også i aldersgruppen 18-22 år, samtidig viser tabell 14 at det også i 2020 var et stort innslag av unge registrert med gjentatt kriminalitet to siste år.

Det er de med gjentatt kriminalitet i aldersgruppen 18-22 år som gjør at registreringen økte i 2020, samtidig som hele 12 % av anmeldelsene er knyttet til bare 20 personer. De fleste av disse er anmeldt for narkotika, vinningslovbrudd og en rekke ulike lovbrudd rettet mot det offentlige. En mulighet er derfor at rustørke og økte priser på noen rusmidler i kombinasjon med mindre inntekter under pandemien har forflyttet inntektsmulighetene for noen yngre rusmisbrukere i retning kriminalitet.

For begge aldersgruppene er det mulig å se et skille mellom to deler av gruppene med gjentatt kriminalitet. Bevegelsene i registrering tyder på at de som var dypest involvert i kriminalitet av de unge fortsatt har vært det under pandemien, samtidig som de som kun har blitt registrert med litt kriminalitet kanskje har begrenset sin kriminelle atferd mer enn i årene før. Dette sammen med et tidvis konkurransepreget narkotikamarked i 2020 gir håp for at det har blitt færre rekruttert inn i ulike kriminelle miljøer i 2020.

Utviklingen videre fra en pandemisituasjon

Både den faktiske og den registrerte kriminaliteten i Oslo har mange nyanser – men det er tydelig at det er en skjevhet i hvem som er mest synlig i sin kriminalitet og hvem som dermed registreres mest. Vi kan ikke konkludere sikkert med at den synlige gruppen også er den som står bak mest reell kriminalitet, men vi tror ikke nyansene er store nok til å endre hovedbildet; En liten del av ungdommene i Oslo by sliter mer enn andre! Pandemien har tydeliggjort de sosiale og økonomiske skillene i byen og media har bidratt til å sette effektene og konsekvensene av blant annet trangboddhet og fattigdom på dagsorden. Pandemien har i tillegg tydeliggjort hvordan samfunnet som helhet er avhengig av en form for felles dugnadsånd for at resultatet skal bli positivt for alle på sikt. Befolkningen i Oslo har gjentatte ganger blitt oppfordret til å holde ut litt til. Oppfordringen har i en del tilfeller vært spesielt rettet mot barn og unge, men noen barn og unge har betalt og betaler mer for dugnaden enn andre.

Den teoretiske forståelsen av kriminalitetsutviklingen generelt og i pandemitiden kan også anvendes til

å forsøke å forstå hva som kan skje på det tidspunktet samfunnet åpnes opp igjen. Dersom vi starter med individpåvirkningen og sosiale årsaker (beskyttelses- og risikofaktorer) til å utvikle kriminalitetstilbøyelighet og til utstøting til gata, må vi spørre oss hvordan endringene har slått ut under pandemien og om dette vil gå tilbake etterpå?

Undersøkelsene fra NKVTS og NOVA viste at ungdom generelt klarte seg bra da de ble spurt på våren/i juni 2020. På noen områder mente mange at de hadde det bedre denne perioden enn tidligere, kanskje på grunn av redusert tempo i hverdagen og mer samvær med familien⁸⁴. Samtidig er det liten tvil om at mange ungdommer, spesielt de som er bosatt i trangbodde strøk, virkelig har fått kjenne på kroppen hva smitteverntiltakene har medført. Det ble også konkludert fra NKVTS at ungdom i lavinntektsfamilier og der foreldrene hadde psykososiale vansker, var mer utsatt for alle former for vold og overgrep sammenliknet med ungdom uten slike belastninger i familien. NOVA viste at de som ikke hadde det bra fra før fikk forverret situasjonen sin.

Etter disse undersøkelsene ble gjennomført på våren og sommeren 2020 vil det gå minst et år til med pandemi før ting går tilbake til en noenlunde «normal» hverdag. Selv om alle ungdom til dels har vært fra-røvet mer enn ett år av sin normale ungdomstid, er det et åpenbart skille mellom noen barn og unge som har fått det klart verre og det store flertall. Det mest åpenbare er at risikofaktorsiden har økt både i alvorlighet og omfang. Samtidig er det slik at beskyttelsesfaktorene som til dels kan veie opp for risikofaktorene ikke har vært der i samme grad. Noen har hatt hjemmeskole store deler av året og de aller fleste har ikke hatt mulighet til å delta på fritidsaktiviteter, organiserte eller ikke, som de pleide å være med på. Videre viste rapporten fra NKVTS at mange barn og unge som var i en form for behandlings- eller klientrolle da pandemien inntraff, ikke har fått samme oppfølging som før pandemien.⁸⁵

Vi har vist til at utstøting til gata er en mulig effekt av trangboddhet og et hjem som ikke fungerer. Tilbakemeldingene fra SaLTo-koordinatorer i noen bydeler i Oslo øst er at ungdom likevel har funnet sine steder å være ute i lokalmiljøet, mens den sosiale

84) Bakken, A., Pedersen, W., Von Soest, T. og Sletten, M. Aa (2020) og Hafstad, G. S. og Augusti E., M (2020)

85) Hafstad, G. S og Augusti, E. M (2020)

kontrollen i liten grad har kommet tilbake i disse områdene. Riktignok har noen bydeler sendt fritidsklubbansatte og andre ut for å oppsøke ungdommer, men dette blir langt mindre effektivt når ungdommen er spredt utover. Andre voksne har trolig i større grad holdt avstand fra ansamlinger av ungdommer på grunn av smittesituasjonen.

Vi mener at det muligens også i 2020 har vært mindre omfang av lokale kriminelle nettverk som har fanget opp aktuelle individer. Lokalt salg av narkotika (hovedsakelig cannabis) har vært hovedaktiviteten til slike nettverk, og det er mulig at nedgang i bevegelse på aktuelle kjøpere og perioden med cannabistørke har gjort konkurransen større mellom selgere slik at det har vært uaktuelt å rekruttere nye selgere.

Når pandemien er over er det mulig at lokale kriminelle nettverk, kjøpere av narkotika og de marginaliserte ungdommene vil være raskere tilbake i lokalmiljøene enn den gamle normaliteten og dermed den generelle sosiale kontrollen i samfunnet. Uansett står vi overfor en situasjon der en rekke ungdommer som sliter vil være i fare for å rekrutteres inn i kriminalitet. Kriminalitetstilbøyelige marginalisert ungdom, en kriminalitetsfremmende situasjon i det offentlige rom og manglende voktere er en dårlig kombinasjon.

Når samfunnet gradvis går tilbake til en form for «normal» hverdag vil det være viktigere enn noen gang tidligere at etatene samarbeider godt og har god dialog. Det vil være en rekke barn og unge som har behov for tett oppfølging, i tillegg vil mange ha et sterkt etterslep av sosial omgang og også tanker og meninger om året som har gått. Dersom gjenåpningen skjer på et tidspunkt på året med fint vær, vil det trolig legge føringer på hvor ungdommene møtes og også omfanget av ungdommer som samles.

Avslutning

Den registrerte kriminaliteten har mange nyanser. En av de viktigste nyansene å ha med seg fra denne rapporten, er at det ikke skjer en lignende utvikling i kriminaliteten for personer over 18 år som for ungdom i alderen 15-17 år. Vi har ingen forklaring på hvorfor det de senere år har vært et så markant skille. Aldersgrensen sammenfaller imidlertid med at ungdom blir selvstendig fra både foreldre og barnevern, og de registreres og straffes som voksne dersom de begår ny kriminalitet.

I fjorårets rapport vektla vi innslaget av frivillighet i alternative straffereaksjoner under 18 år, og pekte på at svært få de senere årene er dømt til fengselsstraff for kriminalitet begått av gjerningsperson under 18 år. Vi har i mange tilfeller sett at ungdom som begår gjentatt kriminalitet ikke har fullført straffereaksjoner, men har i stedet endt opp med lang fengselsstraff for sitt første alvorlige lovbrudd etter at vedkommende ble 18 år.

At det er mange nyanser og årsaker til ungdomskriminalitet, gjør det viktig å anerkjenne at aktørene i SaLTo-samarbeidet har ulike roller. Det er viktig å holde fra hverandre at noen har rolle som generelle forebyggere, mens andre arbeider tettere med kriminalitetsforebygging. Samtidig er det helt grunnleggende at samarbeidet mellom aktørene fungerer godt, at tiltakene er godt koordinert på individ- og gruppenivå. Formålet med tiltakene bør være definert, skriftliggjort og forstått av alle samarbeidsaktørene. Forebygging, og det å være i forkant av det som skjer, er uansett en nøkkelfaktor for å hindre en negativ utvikling av ungdomskriminalitet. Dette krever god kommunikasjon, tilstedeværelse og tillitsbygging.

Foto: Theo Ellersen / Unsplash

English summary

The pandemic year

Oslo was largely affected by the corona pandemic in 2020. The pandemic and the belonging measures affected the everyday lives of children and young people from mid-March until the end of the year and set clear limitations on both everyday school life and leisure time. The pandemic changed their patterns of movements and actions. The measures that were the most noticeable and demanding made many more stay in their home. For many, much of everyday school life in 2020 was spent at home with digital teaching. In addition, it has not been possible to meet friends or participate in leisure activities to the same extent as before the pandemic.

Risk and protection factors

The pandemic year has contributed to clarify Oslo as a divided city in terms of distribution of problems and resources. The last year has given clarity to the large differences in the extent of risk and protection factors among children and young. Some areas of Oslo are characterized by a strong economy but other areas are more marked by poverty and crowded living.

During the pandemic areas of cramped living and poverty have had a higher infection pressure than parts of the city with more resources. This has led to different conditions for the everyday lives of young people. Some have spent both school and leisure more at home in small apartments with a large family. Others have been allowed to be at school to a greater extent and have had larger space to use at home. Research⁸⁶ in to the effects of the pandemic show that young people who

did not have a functional home and family maybe got it worse during the pandemic. The research also indicates that young people who were in some form of treatment before the pandemic often lost access to follow-up and treatment. It is pointed out that a large proportion of young people thought that the infection control measures had a positive effect, probably due to more time with family and less stress in everyday life.

Registered crime

The registered child and youth crime has also been affected by the pandemic, some crime categories more than others. More than 97 % of the children and youth in Oslo in age span 10-17 years were not registered with crime also in 2020. The share of young people not registered with crime in Oslo rose slightly from 2019 and has remained above 97 % for the past ten years. The youth population in Oslo increases and the percentage of children registered with crime is more stable than the impression given by later years increase in the number of criminal offenses. The vast majority of children and youth in Oslo are law-abiding.

The pandemic has resulted in fewer people in public spaces, and pandemic measures have contributed to a greater distance between people, which in turn has resulted in fewer confrontations. At the same time it have been easier to keep an eye on the few people who have been in public spaces and places such as shopping malls.

It has been a decrease from 2019 to 2020 both in number of crimes and the number of people reported

86) Bakken, A., Pedersen, W., von Soest, T. & M. Aa. Sletten (2020) and Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2020)

for crimes. 1374 persons in the age group 10-17 years were registered for 1856 criminal offences in 2020. This was a decrease from 1517 persons registered in 2479 reports in 2019. The decline in 2020 was only due to fewer registered boys. The number of girls registered the second highest number for the last ten-year period.

The crime trend for the age group 18-22 years has been stable since 2015. In 2020, 2310 persons were registered in 4859 different reports. In 2019, 2211 persons were registered for 4705 criminal offences. The decline we saw among those under 18 does not apply to the age group over 18. People over the age of 18 are to a greater extent independent and without the same control from parents than those under the age of 18. This probably leads to a different movement pattern, other choices of action and thus a different development of crime.

Violence

The development of violent crime among young people has been a much-discussed concern in recent years. A fundamental element of violent crime is that people are

physically at the same place. Since children and young people in Oslo to a lesser extent have had the opportunity to meet physically in 2020, this has naturally left its mark on the offenses of violence which have decreased significantly. Despite the decline in reports of violence there has been a lesser reduction in the number of suspects in these reports.

There was a -30 % decline in registered physical violence among children and adolescents under 18 years of age from 2019 to 2020. Before this there were an increase every year since 2013 and the increase has been particularly large after 2015. The level of violent crimes in 2020 was higher than in 2015 and 2016. Measured against the population in the age group the number of violent crimes were the fourth highest for the last 15 years (6.7 per 1000)

The decline in 2020 applies both for the age group above and below 15 years and is evident for both girls and boys. Reports of violence with injury or serious injury applies only to a small number each year. But in 2020 a total of 50 reports with injury were registe-

red, of which 19 for serious injury. This was the highest number in recent years.

In the violent offenses with persons under the age of 18 as perpetrators, the victims were also under the age of 18 in just over half of the reports. The gender distribution for the reports shows that the suspects are mainly registered for violence against someone of the same sex in the same age group.

The number of offenses where public officials reported being exposed to violence, threats, obstruction or insult by people in the age group 10-17 years, was reduced by -34 % from 2019 to 2020. A large majority of these offenses occurred against the police. The number of reports in 2020 was still higher than in the years 2011-2017. Both the registration in recent years and the decline in 2020 were mainly about boys aged 15-17. Of the four categories, the largest decline in 2020 was for insults and threats. Violence against public servants has been very stable over the past three years.

The number of registered offenses for threats increased significantly from 2015 to 2019, while here too

there was a decrease from 2019 to 2020. It is mainly boys who are reported for threats, and it is also among the boys that we see a decrease last year in both the age group above and under 15 years. The number of reported threats with a knife decreased in 2020 to 18 after 23 in 2018 and 50 in 2019.

For the age group 18-22 years, there was a slight decrease in 2020 in the registration of the number of reports of physical violence, while the number of suspects was stable. Offenses against public servants have more reports in this age group than among those under 18. The development from 2019 to 2020 showed a slight increase to the highest in the period 2011-2020. Reports of threats were stable from 2019 to 2020, while the number of suspects was reduced. There was a decline in reported young men, and an increase among young women.

Robbery

The registration for robbery for youths under the age of 18 increased every year from 2016 to 143 suspects in 103 reports in 2019. The number of reports were sligh-

tly reduced to 88 in 2020, while the number of suspects in the age group decreased to 124 different people.

The registration for robberies is highly dependent on the police investigation and the police knowledge of young people committing crimes. The increase in robberies registered to the age group is not tantamount to the increase in robberies they have committed. The robberies in 2020 were relatively evenly distributed with slightly more reports from Outer city than Inner city.

In the later years the registration for robberies in the age group 18-22 years has been significantly lower than for those under 18. The number of registered robberies in this age group increased to 71 reports in 2020 after being stable around 50 for the previous four years. 50 of 71 reports in 2020 took place in the Inner City.⁸⁷

Drugs

The police statistics give a wrong picture of the extent of drug use and shows to a greater extent the police's priorities and resources. With 221 drug reports in 2020, registration was the second lowest for the last 10 years. As usual, with only 26 suspects, very few girls under the age of 18 were reported in 2020. The clear decline in 2020 is therefore mainly due to fewer reported boys. 150 registered boys in 2020 is the lowest number for the last ten-year period. The registration is significantly higher for the age group 18-22 years than for those under 18. But also for this age group the registration dropped to the lowest in the last fifteen-year period with 958 reports in 2020.

The SaLT-network reported that few young people use other drugs than alcohol and cannabis. The self-report survey Young in Oslo showed a big increase in cannabis use among school youths in Oslo from 2015 to 2018. An increase in both cannabis availability and use was confirmed in KoRus Oslo's drugtrend analysis from 2019. The Salto-network also reported that attitudes towards use of cannabis among young people in Oslo has become more liberal in recent years. Both the corona pandemic and other influencing factors outside Norway led to a reduced supply of cannabis in the spring of 2020. This contributed to higher prices, less

available drugs and probably a decrease in the number of reports. Measures against corona also meant that the police had to keep more physical distance from youths, something which probably contributed to the decrease in drug reports.

Geographical distribution of crimes

Geographical distribution of crime tell something about the movement pattern of children and young people. Experience has shown that the radius of movement increases with age. As you reach adolescence, it is natural to move more outside the area you live. For a city like Oslo, the downtown area is a more natural place to go for youths the older they get.

The movement pattern of young people was clearly affected by the pandemic in 2020. 45 % of the reported crimes for the age group under 18 years in 2020 was committed in the Inner city after 61 % in 2019. The decrease in registered crime among those under 18 years in 2020 was largest in the Inner City but also in the Outer City the reduction was clear. The number of reported persons also decreased more in Inner than in Outer city. This is natural as measures of the pandemic to a large extent have limited the people's pattern of movement and action.

An increase of young people in the center of Oslo and in drug arenas in public spaces

The number of young people in contact with the social services on the streets in the center of Oslo (Uteseksjonen) was reduced in 2020. The decrease applied to all age groups under 23 years and both girls and boys. This was also shown in the number of reports Uteseksjonen in 2020 sent to the child welfare services (barnevern).

Most young people in the center of Oslo are there for normal reasons and are of no concern. But young people are involved in different normal activities in areas which are exposed for drugs or criminal activity. Different youth groups between the age of 13 to 16 gather together in and around Oslo Central Station. There are big

differences between the youths in these groups. Some are creative and resourceful, while others are in need of different kind of help.

Young people who commit repeated crimes

Every year, a very small proportion of young people in Oslo are registered with repeated crime. These people are not a uniform group. They have different crime profiles, different social affiliations and experience backgrounds. Some have been registered with several reports on the same day, while others have been registered with repeated offenses throughout the year. Some have been registered with repeated serious violent and robbery offenses, others with a number of frauds and yet some have been registered only for shoplifting.

There were 120 persons under the age of 18 who were registered with four or more reports in Oslo municipality in 2020. This was a decrease of -36 % from 2019. If we measure the number registered with repeated crime per 1000 inhabitants, the number was 2.31 in 2016, 3.60 in 2019 and 2.23 in 2020. The 120 in 2020 constituted only to 9 % of all registered in the age group, but were registered in 40 % of the reports and affected the overall registration to a large extent. This was a smaller proportion after 49 % and 46 % in the two previous years.

92 % of the young people with repeated crimes in 2020 had their child welfare affiliation in Oslo. 58 % from city parts belonging to Enhet Øst, 25 % from Enhet Sentrum and 8 % from Enhet Vest⁸⁸. The remaining had affiliation outside Oslo Municipality. 77 % of the 120 persons were born in Norway and this is the largest proportion for the last ten years.

The distribution of crime categories in 2020 shows that the decline in the number of reports was particularly large for drug offenses. There was also a clear decline in number of reports for violence and threats, including offenses against public officials. Robbery had only a slight decline. Fraud was the only major category of crime that increased in registration in 2020.

The proportion who were registered with repeated crime for several years in a row was also lower in 2020 than in previous years. In 2020 this applied to 32 % (60 people) of the 188 with repeated crime in 2019. Although this proportion decreased in 2020, there is much to be gained if society succeeds to a greater extent in working purposefully with young people who commit repeated crime. It will affect the whole to a great extent.

Development after the pandemic

The decline we have seen in registered crime in 2020 is largely due to the corona pandemic and belonging measures. Important influencing factors have been the police's limited control options in addition to children and young people's reduced movement and action patterns. Research about young people's life during the pandemic from OsloMet and NKVTS gives cause for concern about what will happen when society gradually reopens. The researchers have pointed out that children and young people who initially had problems at home maybe got it worse during the pandemic. A number of young people who were undergoing some form of treatment have lost access to the offer. There is reason to assume that many vulnerable children and young people have needs that have not been covered since the pandemic occurred.

Many young people have spent a lot of time at home in small apartments with a large family. Experiences during 2020 and the beginning of 2021 also shows a large degree of fatigue from pandemic measures. Vulnerable young people has been going out into public spaces where social control during the pandemic is minimal already before the pandemic is over.

One can expect these movements to intensify as society nears reopening. It is likely that vulnerable young people will meet in public spaces before adult resource persons have regained their systems for presence and follow-up. In addition, the long-term effects of the pandemic are likely to be skewed in an already socio-economically divided city.

87) Oslo is divided in five parts. Inner city in east and west. Outer city in east, west and south.

88) Oslo Police District is divided in three parts. Enhet Øst(East), Enhet Sentrum (Center) and Enhet Vest (West).

Litteraturoversikt

Aase H., Lønnum K., Sørli M., Amlund Hagen K., Gustavson K. og Utgarden I. (2020): *Barn, unge og kriminalitet. Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*. Folkehelseinstituttet.

Aleric, Mirna og Wigenstad, Skule (2019) Føre Var Oslo. Høsten 2019. Kompetansesenter Rus (KoRus) Oslo. Velferdsetaten, Oslo Kommune. Se www.korusoslo.no

Bakken, Anders (2018): *Ung i Oslo 2018*. NOVA Rapport 6/18. Oslo. NOVA.

Bakken, A., Pedersen, W., von Soest, T. & M. Aa. Sletten (2020): Oslo-ungdom i koronatiden. En studie av ungdom under covid-19-pandemien. NOVA Rapport 12/20 (fagarkivet.oslomet.no)

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017): *Oppvekstrapporten 2017*. Red: Stian Carstens endiksen, Sverre Helseth og Charlotte Lundgren.

Bjørge, Tore (2015): *Forebygging av kriminalitet*. Oslo. Universitetsforlaget.

Brattbakk, Ingar og Bengt Andersen (2017): *Oppvekststedets betydning for barn og unge. Nabolaget som ressurs og utfordring*. AFI Rapport 02:2017.

Chabchoub, Jonas (2019): *Unge på Oslo sentralstasjon – En kartlegging av et ungdomsmiljø*. HKH-rapport fra Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo Kommune.

Cicchetti & Rogosch (2012) i: Aase H., Lønnum K., Sørli M., Amlund Hagen K., Gustavson K. og Utgarden I. (2020): *Barn, unge og kriminalitet. Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*. Folkehelseinstituttet.

Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*. Oslo. Pax forlag.

Gulbrandsen, Martin Stenland (2020 b) *Utrygg markeds plass* En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum, HKH-rapport fra Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo Kommune.

Gulbrandsen, Martin Stenland (2020 a): *Åpne rusmiljø i Oslo sentrum 2020 – En omfangsundersøkelse basert på systematiske tellinger utført av Uteseksjonen i juni, juli og august*. Rapport fra Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo Kommune.

Hafstad, Gertrud Sofie & Augusti, Else-Marie (2020): Barn, ungdom og koronakrisen. En landsomfattende undersøkelse av vold, overgrep og psykisk helse blant ungdom i Norge våren 2020: Delrapport 1 av 3. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 2/2020).

Henningsen, Erik (2009): *Bekymringsblikket*. I: Tidsskrift for ungdomsforskning 2009/9.

Hyggen, Christer, Inger Brattbakk og Elling M. Borgeraas (2018): *Muligheter og hindringer for barn i lavinntekstfamilier. En kunnskapsoppsummering*. NOVA Rapport 11/2018. Oslo. NOVA.
Lie, Elisabeth Myhre (2011): *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo. Gyldendal Akademisk.

Ljunggren, Jørn, Maren Toft & Magne Flemmen (2017): *Geografiske klasseskiller. Fordelingen av goder og byrder mellom Oslos bydeler*. I Ljunggren, Jørn (red.), Oslo - ulikhetenes by (s. 359-376). Cappelen Damm Akademisk.

Lomell, Heidi Mork (2017). *Kriminalstatistikk*. I H. M. Lomell & M. Skilbrei (Red.), Kriminologi. Oslo: Universitetsforlaget.

Kahneman, Daniel (2013): *Tenke, fort og langsomt*. Oslo. Pax forlag.

Medietilsynet (2020): *Barn og medier. En kartlegging av 9–18-åringers digitale medievaner*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>

Medietilsynet (2021): *Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen. Delrapport 2: Sjikane via internett, og konsekvenser dette har for demokrati og deltakelse*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kritisk-medieforstaelse-2021/210427-kmf-2021-delrapport-2-sjikane-og-hat.pdf>

Oslo politidistrikt (2018): *Trender i kriminalitet 2018-2021*. Digitale og glokale utfordringer.

Pedersen W, Bakken Aander. og Von Soest T. (2019): *Mer bruk av cannabis blant Oslo-ungdom: Hvem er i risikozonen?* Norsk sosiologisk tidsskrift. 2019 nr. 6, side 457-471. Universitetsforlaget.

Politiets innbyggerundersøkelse 2020. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/innbyggerundersokelsen/innbyggerundersakelsen-2020-endelig.pdf>

Rasmussen, I., Dyp V., Heldal N. og Strøm S. (2010): *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom*. Vista Analyse. Rapport 2010/07. https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/10/va_rapport_nr_2010-07_samfunns_konomiske_effekter_av_marginalisering_blaunt_ungdom.pdf

Regjeringen (2013): *Ett politi – rustet til å møte fremtidens utfordringer — Politianalysen*. NOU (2013:9). Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

Regjeringen (2019): *Rusreform – fra straff til hjelp*. NOU (2019:26). Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

Seland, Idunn og Andersen, Patrick L (2020): *Hva kjennetegner ungdom som går på norske fritidsklubber og ungdomshus?* NOVA. I Nordisk tidsskrift for ungdomsforaksning 01/2020 (Volum 1). https://www.idunn.no/ntu/2020/01/hva_kjennetegner_ungdom_som_gaar_paa_norske_fritidsklubber_og

Shields & Cicchetti (1998) i: Aase H., Lønnum K., Sørli M., Amlund Hagen K., Gustavson K. og Utgarden I. (2020): *Barn, unge og kriminalitet. Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*. Folkehelseinstituttet.

Solhjell, Randi, Elsa Saarikkomäki, Mie Birk Haller, David Wästerfors og Torsten Kolind (2018): «We are seen as a threat»: Police stops of young ethnic minorities in the Nordic Countries. Critical Criminology 1-15. <http://dx.doi.org/10.1007/s10612-018-9408-9>

Statistisk sentralbyrå (2017): Stor variasjon i innvandreres husholdningssammensetning. www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stor-variasjon-i-innvandreres-husholdningssammensetning

Strand, Anne H. og Kindt, Marianne T. (2019): *Unge i utsatte boområder – En kunnskapsoversikt*. Fafo-notat 2019:24. <https://www.imdi.no/contentassets/073264f3345f47ebad8b-b644a02a537a/unge-i-utsatte-boomrader--en-kunnskapsoversikt.pdf>

Sundsbo, Stine Marit (2013): *Unge voksne – en kartlegging av aldersgruppen 18-25 år*. Uteseksjonens skriftserie 02/2013. Velferdsetaten, Oslo.

Sundbo, Stine Marit (2016): *Under brua: en kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland*, HKH-rapport fra Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo Kommune.

Sætre, Marianne og Hofseth, Christina (2021): *Anmeldelser av drapsforsøk. En strategisk analyse av antall, innhold og grunnlag*. Oslo politidistrikt.

Thorsen, Lotte R., Stian Lid & Reid J. Stene (2009): *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Statistisk sentralbyrå.

Tilley, Nick (2009): *Crime prevention*. Criminal Justice Series fra Willan Publishing

Wathne, Christin Thea, Talberg Nini og Gundhus Helene (2019): *Publikum får ikke kontakt med politiet*. Kronikk i Dagens Næringsliv 02.08.2019. Basert på rapporten: Wathne, Christin Thea, Talberg Nini og Gundhus Helene (2019): *Nærpolitireformen og politiets relasjon til publikum*. AFI-rapport 01-2019. Oslo. Arbeidsforskningsinstituttet.

Wikström, Per-Olof H. (2014) – *Why crime happens: A situational action theory*. I Gianluca Manzo: *Analytical Sociology: Actions and Networks*. John Wiley & Sons, Ltd.

Ødegård, Guro og Fladmoe, Audun (2017): *Samfunnsengasjert ungdom: Deltakelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo*. Institutt for samfunnsforskning.

Aase, Heidi m.fl (2020): *Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/2020/barn-unge-og-kriminalitet/>

Foto: Juan Encalada / Unsplash

Prosjektledere og redaktører:

Bjørnar Ludvigsen Kjenn og Anne Bakosgjelten,
Felles enhet for Etterretning og Etterforskning, Oslo politidistrikt

Bidragstere:

Hege Bøhm Ottar,
SaLTo-sekretariatet, Velferdsetaten, Oslo kommune

Kompetansesenter rus – Oslo, Velferdsetaten, Oslo kommune

**Anja Merete Møllerud, Bernt Kristian Wiig Kristiansen
og Nana Mensah,**
Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo kommune

*Takk til alle i SaLTo-nettverket i Oslo politidistrikt og
Oslo kommune som har delt sin kunnskap med oss.*

Se www.salto.oslo.no for tidligere publikasjoner, andre rapporter
og ytterligere data om kriminalitet for barn og unge i Oslo.

Forsidefoto: Liz Palm
Design: Konsulent tjenester, Utviklings- og kompetanseetaten
Trykk: 07 Media AS

Oslo kommune

SaLTo-sekretariatet, Velferdsetaten
Postboks 30, Sentrum, 0101 Oslo
Storgata 51
Telefon 21 80 21 80
postmottak@oslo.kommune.no
www.oslo.kommune.no

Oslo politidistrikt

Postboks 8101 Dep.
0032 Oslo
Telefon 02800
post.oslo@politiet.no
www.politi.no/oslo

Les mer på våre nettsider:
www.salto.oslo.no